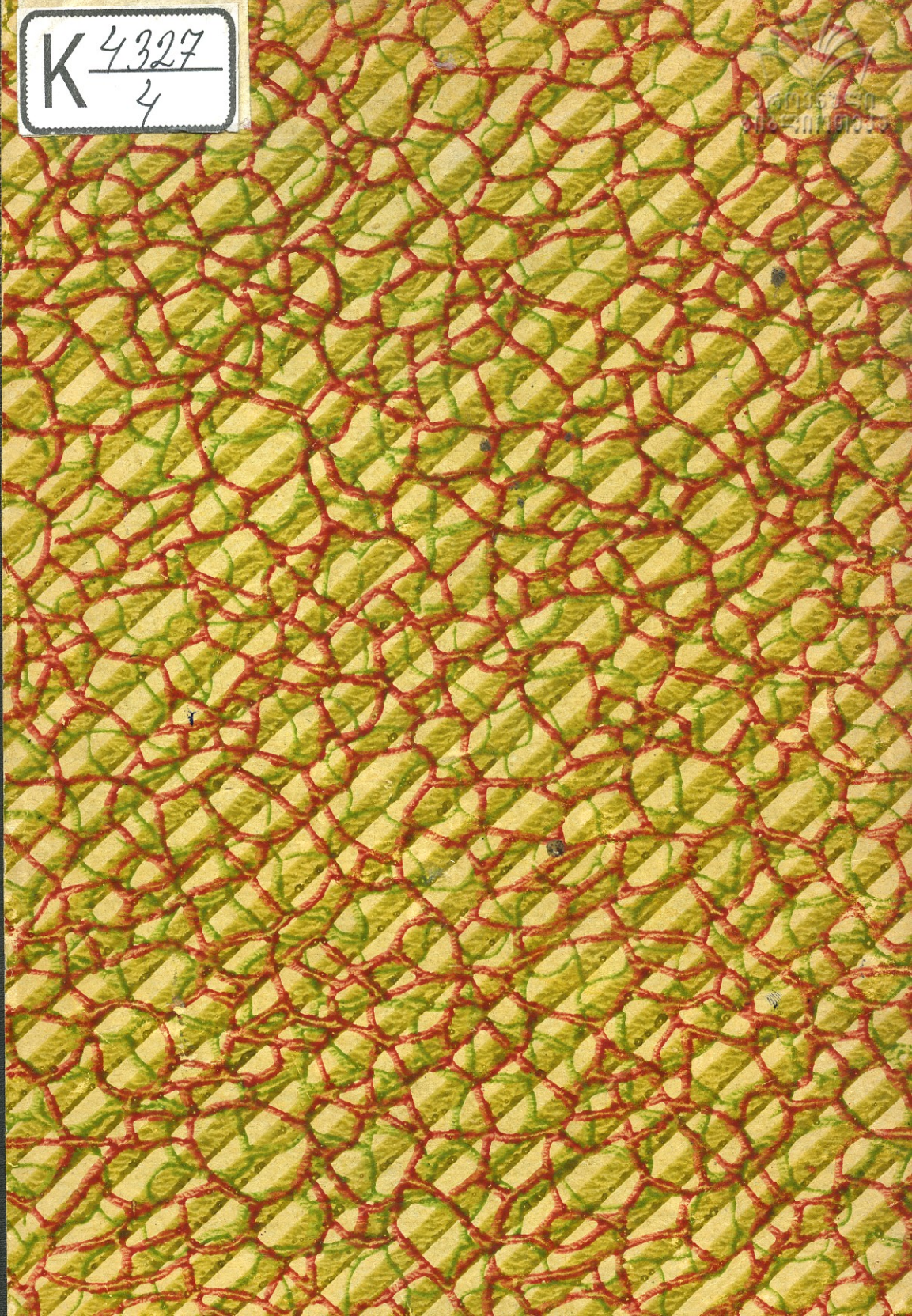

K 4327
4

מכון
המחקר
הלאומי

საგარეო ურთიერთობების მინისტრის
სამსახურის განცხადება

ГРУЗИНСКИЙ ХАНМЭТНЫЙ
ЛЕКЦИОНАРИЙ

THE GEORGIAN KHANMET
LECTIONARY

ФОТОТИПИЧЕСКАЯ
РЕПРОДУКЦИЯ

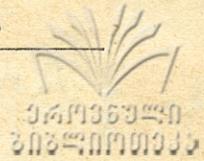
PHOTOTYPIC
REPRODUCTION

ИЗДАЛ
И
СНАБДИЛ СИМФОНИЕЙ

EDITED
AND
SUPPLIED WITH A CONCORDANCE

А. ШАНИДЗЕ

BY A. SHANIDZE

სანთავი ლექსიონარი

ფოფოფიფიფი რაქროლქქქი

69

რამსსა და სიფოფიფი რაქროლქქი
ა. შანიძე

K 4.327
4

სსსს-2000
ფოფოფიფიფი

1. ქართული ენა
2. ქართული ხანა/ქვეყნა.

საქართველოს ენობრივი მემკვიდრეობის ცენტრი

საქართველოს ენობრივი მემკვიდრეობის ცენტრი

საქართველოს ენობრივი მემკვიდრეობის ცენტრი

0005-8063
1944-07-05

რედაქტორი: აკად ს. ჯანაშია

ტირაჟი 300.
ხელმოწ. დასაბეჭდად 5. 7. 1944.
შე 07851

ანაწე. ზომა 7X11
სტამბის შეკვეთის № 135

ს ტ ა ლ ი ნ ი ს სახელობის თბილისის სახ. უნივერ. გამომც. სტამბა, მარის ქ., № 1

064 მ. 54 რ. 3. ი. 25 ს. 302,

შ ი ნ ა ა რ ს ი

	88.
«ძველი ქართული ენის ძეგლების» გამოცემის გამო	06
წინასიტყვაობა	07
Предисловие	027
Preface	029
სიმფონია	031
ხანმეტი ლექციონარი	
მხედრული ტრანსლიტერაცია	
მათს თავისაგანი (28, 7—20)	058
მარკოზის თავისაგანი (16, 2—8)	059
ლუკას თავისაგანი (24, 1—35)	059
იოჰანს თავისაგანი (20, 1—31)	061
გალატელთა მიმართ (6, 14—18)	062
მათს თავისაგანი (24, 29—35)	063
ჰრომელთა მიმართ (15, 25—29)	063
ლუკას თავისაგანი (12, 32—35)	063
ფოტოტიპიები	1—53

«ქველი ქართული ენის ძეგლების» გამოცემის გამო

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების დადგენილების თანახმად (1. 7. 1944), არსდება სერია «ქველი ქართული ენის ძეგლების» სახელწოდებით. სერია განკუთვნილია ქართული ენის წერილობითი ისტორიის ძველი პერიოდის მთავარი წყაროების გამოცემისა და გამოკვლევისათვის. განზრახულია ამ სერიაში გამოიცეს ძველისა და ახალი აღთქმის წიგნები (კერძოდ ქართ. ოთხთავების უძველესი რედაქციები და განთქმული ოშკური ხელნაწერი 978 წლისა), ეპიგრაფიკული მასალები V—X სს.-ებისა, პალიმფსესტებიდან ამოკითხული ხანმეტ-ჰემეტი ტექსტები, ჰილ-ეტრატის იადგარი (IX—X სს.), იოანე ოქროპირის ცხობება (968 წ.), ძველი ლექციონარები და სხვა. წერილობითი ძეგლი შეიძლება სხვადასხვა თვალსაზრისით იქნეს განხილული, მაგრამ პირველ ყოვლისა ის ენის ძეგლია და მას გარკვეული ადგილი უჭირავს ენის განვითარების ისტორიაში.

სერია არ გულისხმობს მარტოოდენ ტექსტების გამოცემას: ტექსტებს შეიძლება გამოკვლევებიც ახლდეს, უმთავრესად ენის შესახებ. თუ გამოკვლევა ვრცელია, შეიძლება ის ცალკე ტომადაც დაიბეჭდოს. ბუნებრივია აგრეთვე, რომ ამ სერიაში იყოს ნაგარაუდები ისეთი რამაც, რაც ძველი ქართული ენის ისტორიის საკითხების გამორკვევას ხელს შეუწყობს, როგორცაა, მაგ., უმნიშვნელოვანეს ძეგლთა სიმფონიები და სპეციალური ლექსიკონები, რომლებიც აუცილებელ წინა საფეხურს წარმოადგენენ ვრცელი ისტორიული ლექსიკონის შედგენისათვის.

სერიას ვიწყებთ ხანმეტი ლექციონარის ფოტოტიპიური გამოცემით. უძველესი პერიოდის ძეგლთა შორის ის არის ერთად-ერთი, რომლის ტექსტი თითქმის ხელ-უხლებლად არის ჩვენამდე მოღწეული და ამის გამო განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მოპოვებული. მას მოჰყვება ორი უძველესი რედაქცია ქართ. ოთხთავისა, რომელიც უკვე სტამბაშია გადაცემული ასაწყობად.

2. 7. 1944,
თბილისი.

ნიშნები

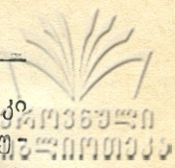
I

1927 წელს, 7 მაისს, ქალ. გრაციდან მომივიდა ქართული ენის ცნობილი მკვლევრის ჰ. შუხართის მიერ¹ გამოგზავნილი ხელნაწერი ნაშრომი, რომელიც შეიცავდა წარსული საუკუნის მიწურულში მის დაწერილ შენიშვნებს ძველი ქართული ხელნაწერების შესახებ ამ საფაურით: Mittheilungen aus georgischen Handschriften. ეს შენიშვნები ჩემთვის ჰ. შუხართს გამოგზავნა თავისი სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებში და ჯერ მიღებულიც არ მქონდა, რომ მოვიდა ცნობა მისი გარდაცვალების შესახებ². შუხართის შენიშვნები მრავალმხრივ საყურადღებო აღმოჩნდა და საჭიროდ მივიჩნიე, გამომეკვეყნებინა ისინი მთლად, და დავებეჭდე კიდევ „თბილ. უნივერსიტეტის მოამბე“-ში (ტ. VIII, გვ. 347—376, ტაბულითურთ).

დასახელებული ნაშრომის ერთს ნაწყვეტში (რომელიც დაბეჭდილია 366—369 გვერდებზე) საუბარი იყო ერთ ქართ. ხელნაწერზე, რომელიც ახალი აღთქმის ტექსტს შეიცავდა. ეს ტექსტები შუხართს ნაბეჭდი ახალი აღთქმის შესაფერის ადგილებთან შეედარებინა და ვარიანტები აღენიშნა. შედარებისას მოყვანილი იყო ძველი ხელნაწერიდან ხუთი ისეთი ფორმა („ხეტყ.“, „ხეშინოდა“, „ხრქა“, „მოხუტდეს“, „ხუწყი“), რომლებიც უქვევლს ყოფდნენ, რომ მკვლევარს ხელთ უნდა ჰქონოდა რაღაც ხანმეტი ხელნაწერი. რა უნდა ყოფილიყო ის თავისი შინაარსით? რადგანაც ტექსტების შედარებისას ნაჩვენები იყო როგორც ხელნაწერის გვერდები, ისე თავი და მუხლები ახალი აღთქმის წიგნებისა, ამიტომ ბიბლიური ტექსტების თანამდევრობა ხელნაწერის 53 გვერდზე (მათე 28, 9—18; მარკოზ 16, 2—8; ლუკა 24, 1—9; იოანე 20, 1—28; გალატელთა 6, 15—16; მათე 24, 30—32; რომაელთა 15; 25—29; ლუკა 12, 32—33) თავისთავად მიგვიითიებდა, რომ ეს უნდა ყოფილიყო საკითხავების წიგნი ანუ ლექციონარი. მეორე მხრით, აღნიშნული ხელნაწერის სადაურობას არკვევდა ერთი ადგილი შუხართის წერილისა, რომელიც მან გამომიგზავნა 16. 10. 1926 წელს და რომელიც შეეხებოდა მის მიერვე 1926 წელს აგვისტოში გამოგზავნილს ფოტოგრაფიულ სურათს სომხურ-ქართული პალიმფსესტის ერთი გვერ-

¹ შუხართი (და არა: შუხარდტი), რადგანაც H. Schuchardt-ი თვითონ ასე აწერს ქართულად ხელს Über das Georgische გამოკვლევის მიძღვნილობაში: „ნიშნად მადლობისა უძღვნი ჩემს საყვარელს მეგობარს პროფესორს პ. მელიქიშვილს. გ. შუხართი“. (გ. = გიგო = ჰუგო?).

² ჰ. შუხართი გარდაიცვალა 21. 4. 1927 წ. (ნახე მისი ნეკროლოგი „კომუნისტში“ 8. 5. 1927 წ.).

დისას¹, სადაც სომხურად მოთავსებული იყო იოან. 8, 13—15, ქართულად კი ფსალ. 79, 13—15. ჩემს შეკითხვაზე, თუ საიდან იყო ეს პალიმფსესტი, ხართი მატყობინებდა: ეს გვერდი გადაღებულია იმ ხელნაწერიდან, რომელიც ა. ცაგარელს მეორე ნომრად აქვს აღწერილი სინას მთის ქართული ხელნაწერების კატალოგში, და განაგრძობდა: „ეს ხელნაწერი ეკუთვნის სინას მონასტრის სიას, ისე როგორც ოთხი სხვა, რომლებიც მასთან ერთად გასული საუკუნის მიწურულში შევიძინეთ. ამათგან ორია ლიტურგიკული წიგნი², შემდეგ არის იოანე ოქროპირის ჟამის წირვა და სკემონ სალოსის ცხორება მე-9—10 საუკუნისაო. ერთმა ვენელმა მხატვარმა ეს ხელნაწერები ვენაში მოიტანა და შესაძენად შესთავაზა ვენის სასახლის ბიბლიოთეკის დირექტორს ფონ ცაისბერგს³, მაგრამ ამან, ხელნაწერთა საეკვო წარმოშობილობის გამო (wegen der unsicheren Herkunft), უარი თქვა მათს შექენაზე, და ამგვარად ხელნაწერებმა ჩემამდე მოაღწია“-ო. შემდეგ დასძენდა: „რადგანაც მთელი ჩემი ბიბლიოთეკა გრაციის უნივერსიტეტს ვუანდერძე, ამიტომ ეს ხუთი ხელნაწერი ეხლა უკვე გადაცემული მაქვს იქა“-ო. აქედან ირკვეოდა, რომ ხანმეტი ლექციონარი სინას მთიდან გამოტანილი უნდა ყოფილიყო.

საკითხი წამოიჭრა საინტერესო ხელნაწერის ფოტოგრაფიული სურათების გამოსაწერად. რადგანაც ამ ხანებში საზღვარ-გარეთ ეპირებოდა აკად. გ. ჩუბინაშვილი, რომელსაც ვენაში საქმე ჰქონდა, ამიტომ ვსთხოვე მას, ბარემ გრაციშიც შეეგლო, ქართული ხელნაწერები გაესინჯა და ხანმეტი ლექციონარის ფოტოპირები დაეკეთა. რაკი ჩუბინაშვილს წასვლა დაუგვიანდა, გრაციდან წერილით გამოვითხოვე რამდენიმე გვერდის სურათი იმ ხელნაწერისა, რომელიც ჩემს განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობდა, და აგვისტოს ბოლო რიცხვებში მივიღე ფოტოპირები შემდეგი გვერდებისა: 1, 2, 17, 19, 45. ამ ხუთი გვერდის გასინჯვამ სავსებით დაადასტურა ჩემი მოსაზრება, რომ ხელნაწერი უნდა ყოფილიყო ხანმეტი ძველი. რადგანაც ხელნაწერი სინური იყო, ამიტომ, რალა თქმა უნდა, მაშინვე ცაგარელის სინას მთის ხელნაწერთა კატალოგს მივპარათე⁴, რომ იქ მეპოვა ისეთი, რომლის აღწერილობაც ამ ხუთი გვერდის ნიშნებს მიუდგებოდა. აქ უმაღლვე ჩემი ყურადღება მიიპყრო მეცხრე ნომრით აღწერილმა წიგნმა, რომელიც, ცაგარელის თანახმად, იოანეს სახარება იყო. მაგრამ, რომ ცაგარელი შემცდარა და მისი მეცხრე ნომერი არ უნდა ყოფი-

¹ პალიმფსესტის ფოტოსურათი მან გამომიგზავნა ალბათ იმიტომ, რომ იმაზე წინ მე მას ვახელ ამონაბეჭდები ჰამეტი ტექსტებისა და ხანმეტი მრავალთავისა და თან მივსწერე, რომ პალიმფსესტების ტექსტებზე მუშაობამ სავრძნობლად წასწია წინ ქართ. ენის შესწავლის საქმე-მეთქი.

² ლიტურგიკულ წიგნებად შუხართი აქ გულისხმობს ხანმეტ ლექციონარს და იაკობის ჟამის წირვას.

³ ჰ. ცაისბერგი ვენის სასახლის ბიბლიოთეკის დირექტორად დაუნიშნავთ 1896 წ., გარდაცვლილა 27. 5. 1899 წ. (Der grosse Brockhaus, Bd. XX).

⁴ ეს კატალოგი შედის, სხვადასხვა პაგინაციით, ა. ცაგარელის ორ წიგნში: 1) Сведения о памятниках грузинской словесности. Вып. 2. (СПБ. 1889), გვ. 51—98 და 2) Памятники грузинской старины в Святой земле и на Синае (=Православный Палестинский Сборник. Том IV. Выпуск первый, СПб. 1888) Приложение II, გვ. 193—240.

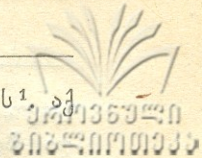
ლიყო იოანეს სახარება, ეს იქიდან ჩანდა, რომ ხელნაწერი, რომელსაც თავში და ბოლოში ჰკლებია, ასე იწყებოდა¹: „შეძრწუნდეს მცტლნი იგ... იქმნეს ვითარცა მკუდარნი. მიუგ ანგელოზმან მან და ჰრქუა დედათ მათ: ნუ გეშინიან თქტსნ, ვიცი რამეთუ იესოს ჯუარცმულსა ეძებთ“, ხოლო თავდებოდა ასე: „ცათა შინა, სადა იგი მპარაფნი არა... და არცა მლილი... სადაცა იყოს საფასე თქვენი, მუნცა იყოს გული თქვენი“. მართლაც, აქ მოყვანილი ადგილები იოანეს სახარებისა კი არ არის, არამედ მათესი და ლუკას სახარებისა, სახელდობრ დასაწყისისა მათე 28, 4—5, დასასრული კი ლუკა 12, 33—34. მაშასადამე, არც თავი და არც ბოლო არ ამართლებს ცაგარლის ცნობას, თითქო მისი-მეცხრე ნომერი იოანეს სახარება იყოს. პირიქით, რომ ის სწორედ ლექციონარად უნდა ყოფილიყო, რომელიც შემდეგ ავსტრიაში მოხვედრილა, ამაზე მიგვივლინებდა, ერთი მხრით, შუხართის მიერ ხელნაწერის პირველ გვერდებზე მათეს სახარების მუხლების დასახელება (28, 9—18) და, მეორე მხრით, ბოლოში ლუკას სახარების მუხლების ჩვენება (12, 32—33). ამას გარდა, შუხართის თავის შენიშვნას ამ ხელნაწერის შესახებ ასეთი სიტყვებით იწყებდა: *Indem ich die biblischen Texte dieser Handschrift mit dem Neuen Testament vergleiche, wie es uns im Drucke vorliegt (Tiflis, 1879), stelle ich zunächst eine Reihe textlicher Abweichungen fest (die Aenderungen der Wortfolge inbegriffen);* აქედან ცხადი იყო, რომ შიგ უნდა ყოფილიყო არ-ბიბლიური ტექსტიც, მაშასადამე, წიგნი უნდა ყოფილიყო ერთ-ერთი სახე ლექციონარისა. ეს ჩემი მოსაზრება ძეგლის შესახებ გავაცან კიდევ საქართ. საისტ. და საეთნოგრ. საზოგადოებას 3 ოქტ. 1927 წელს წაკითხულ მოხსენებაში, რომელსაც საინფორმაციო ხასიათი ჰქონდა.

გ. ჩუბინაშვილი გრაცში მივიდა 3. 1. 1928 წ. და შუხართისეულ ხელნაწერთა აღწერაზე მუშაობდა უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში რამდენიმე საათის განმავლობაში. თანაც მან სურათები დაუკვეთა: ხანმეტი ლექციონარისა მთლიანად, დანარჩენებისა კი მხოლოდ ნიმუშები. სურათები შეუსრულებია გრაცის უნივერსიტეტის ხელოვნებათა ისტორიის ინსტიტუტის ფოტოგრაფს და თბილისში მივიღე 1 მარტს 1928 წელს. სურათებს თან მოჰყვა შუხართის ორი პატარა რვეული, სხვადასხვა ზომისა, ერთი (A) 19,5×12 cm., 40 ფურცელი, და მეორე (B) 16,5×10.3 cm., 62 ფურც., რომლებშიაც მოიპოვება შუხართის შენიშვნები საზოგადოდ მის ნაქონებ ქართულ ხელნაწერთა შესახებ და კერძოდ ხანმეტი ძეგლის შესახებაც. ეს რვეულები გამოიმგზავნეს დროებით სარგებლობისათვის, მე მათი პირები გავიკეთე, დედნები კი აპრილში უკანვე დავუბრუნე გრაცის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკას.

მაშასადამე, გრაცის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში მოიპოვება 3. შუხართის მიერ ნაანდერძევი ხუთი ქართული ხელნაწერი და ნაწყვეტები ორი ხელნაწერისა, სულ შვიდი სხვადასხვა წიგნი თუ ფრაგმენტი, რომლებიც სინას მთიდან არის გამოტანილი XIX ს.-ის მიწურულში (1896—98 წლებში)². ამ ხელნა-

¹ მოგვყავს ისე, როგორც ცაგარელს აქვს დაბეჭდილი.

² ცაიხბერგის ვენის სასახლის ბიბლიოთეკის დირექტორობის დროს.

წერების აღწერილობა უკვე დაგებულად უნივერსიტეტის მოამბეში 1929 წელს¹ აქ მარტო ხანმეტ ლექციონარზე შეეჩერდები.

II

ხანმეტი ლექციონარის ხელნაწერის ვითარების გასათვალისწინებლად მოგვებოვება: 1) ჰ. შუხართის შენიშვნები, 2) გ. ჩუბინაშვილის აღწერილობა და 3) ფოტოგრაფიული სურათები მთელი ძეგლისა.

შუხართის შენიშვნები ხანმეტი ძეგლის შესახებ მოიპოვება ორსავე რვეულში (A=პირველი რვეული, B=მეორე რვეული)². მოვიყვანოთ უმთავრესები:

1) ხელნაწერის გარეგნული დახასიათებისათვის ცნობები ცოტაა: Loses Blatt beginnt mit Matth. 287, (B, 17 v), 28 გვერდის შემდეგ: zwei Blätter ausgeschnitten, aber es findet keine Unterbrechung statt“ (A, 18), ან კიდევ (B, 27 v): Zwischen S. 26 und S. 27 [იკითხე: 28 und 29] sind zwei Blätterstümpfe.—Auf S. 39 [=41] sind die je ersten Buchstaben in Folge der Heftung nicht oder nicht ganz zu lesen (B, 33 v). სხვადასხვა ადგილის მოხსენებულა Rothe Überschrift ან Rothe Schrift, ან კიდევ უბრალოდ roth, სახელდობრ, ძეგლის შემდეგი გვერდებისათვის: 10, 14, 29, 38, 39, 43, 46, 48, 51, 53. აღნიშნულია, რომ წითური წარწერები გადაღულია და ძნელი წასაკითხავია. 20 გვერდის შესახებ: Neue Minuskel-dhutsuri gibt die erste beschädigte Zeile wieder (B, 23 v).

2) შუხართის მიერ ამოკრებილი ვარიანტები ხელნაწერისა ნაბეჭდ ტექსტთან შედარებით, რაიცა რვეულებში გაბნეულია სხვადასხვა ადგილას,

¹ ქართული ხელნაწერები გრაცში: თ. შ. მ. IX, გვ. 310—353.

² A-ში ხანმეტი ძეგლი დამოწმებულია ნაწილობრივ ფურცლებისა და ნაწილობრივ გვერდების მიხედვით, B-ში კი მხოლოდ გვერდობლივ. როგორც ჩანს, შუხართს თავდაპირველად სათვალავში არ მიუღია წიგნის თავში ერთი მოხეული ფურცელი, ამიტომ მისი გვერდების აღნიშვნა ორ-ორით ნაკლებია. მისი გვერდების ჩვენება რომ ჩვენი გამოცემისას შევფუარდით, ორ-ორი უნდა წაეშატათ ხოლმე: მისი სამი უდრის ჩვენს 5-ს, მისი 16 ჩვენს 18-ს, მისი 39 ჩვენს 41-ს და ასე ბოლომდის. ასევეა ფურცლობით აღნიშვნის დროსაც: 9r=19, 25r=51 და მისთ. როცა შემდეგში შევცდომა შეუნიშნავს, ერთხელვე დასმული ციფრები არ გადაუსწორებია (რაც სურათზედ კარგად ჩანს აქა-იქ) და სამაგიეროდ პირველი ფურცლის გვერდები ასე აღუნიშნავს: 1a და 1b. როცა შუხართის შენიშვნები მოგვყავს, სათვალავს ვასწორებთ და გვერდებს ისე ვუჩვენებთ, როგორც ეს საქმის ნამდვილ ვითარებას შეეფერება, მით უმეტეს, რომ თვითვე გაუსწორებია დასაბეჭდად დამზადებულ ნარკვევში, რომელიც ამ ძეგლს შეეხება (Mittheilungen..., თბ. უნივ. მოამბე VIII, გვ. 366—369).

პირველ რვეულში (A-ში)ჯერ (ფ.ფ. 9—13r) ზოგიერთი გვერდია გადმოწერილი (სახელდობრ: 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 16, 17, 18, 19), მერმე (ფ.ფ. 13v—14r) წითურად ნაწერი ნაკვეთები (Abschnitte) არის ნაჩვენები, შემდეგ (ფ.ფ. 15—17) ტექსტუალური ხასიათის შენიშვნებია, უფრო კი ვარიანტები ნაბეჭდ ტექსტთან შედარებით და აქა-იქ ხანების ამოღების შესახებაა ნათქვამი: ფ.ფ. 17v—19 ნაჩვენებია გვერდების უკანასკნელი სტრიქონების ბოლო სიტყვები და თითო-ორი შენიშვნა წითური სტრიქონების შესახებ. მეორე რვეულში (B-ში, ფ.ფ. 17 v=49 r) მარჯვენა გვერდების შენიშვნები თითქმის სულ ხანმეტი ფორმების შესახებაა, მარცხენა გვერდებისა კი დანარჩენ მოვლენებს ითვალისწინებს.

შემოკრებილად დაბეჭდილია კიდევ მისი გადათეთრებული ნაწერის მიხედვით ჩვენს

3) დაკვირვებანი ძეგლის ენის შესახებ² თითქმის მხოლოდ ხანმეტოპის მასთან დაკავშირებულ საკითხებს შეეხება. შუხართი გვერდობლივ მისდევს ძეგლს და იწერს ზმნის ფორმებს, სადაც ფორმა მის ყურადღებას იპყრობს ან იმიტომ, რომ **ხ** არის ნახმარი, ან იმიტომ, რომ ზოგ ფორმაში ის არ მოიპოვება. როდესაც **ხ** ფორმაში გვხვდება, წაუშლელი თუ წაშლილი სახით, შუხართი ამ ფორმას ამოიწერს ხოლმე და ხანს ქვეშ ხაზს გაუსვამს. მაგ. ლუკას 24-ე თავიდან, 15—26 მუხლების ფარგალში (გვ. 20—25), ამოწერილია შემდეგი ზმნები³: „V. 15 სიყო, მიხეახლა, სუვიდოდა, V. 16 სიყვენეს (aber gleich darauf იცნან), V. 17 სრქუა (=ჰ), ჰიცილობთ (ჰ==ხ), V. 18 მიხუგო, სრქუა, სუწყი, სიქმნა, V. 19 სრქუა, სრქუეს, სიყო, V. 20 მიხცეს (=მიჰსცეს), V. 21 სუესავთ (deshalb auch უ für ე), სიქმნა, V. 22 პოვეს (=ჰ.), V. 23 თქუეს (=ჰსთ.), სილვადაცა (im Eifer ist auch dies ganz berechtigte **ხ** angegriffen worden), [იხილეს (ohne ხ.)], სრქუეს (=ჰ), V. 24 პოვეს, თქუეს (=ჰსთ.), [იხილეს!], სრქუა, სიტყოდეს, V. 26 სიყო“ (B, 24—26). ეს მაგალითებიც საკმარისია შუხართის კვლევითი ნიჰისა და დაკვირვებითი უნარის დასახასიათებლად. როგორც ჩანს, ის კარგად ერკვეოდა ძეგლის ენაში. რაკი პრეფიქსი **ხ** ჩვეულებრივია ზმნის განსაზღვრულ ფორმებში, ამიტომ შუხართი კითხვას სვამს, ჰაეს გაჩენა ხანის ნაცვლად მომდევნო ხანის გავლენით ხომ არ აიხსნებაო: „ჰიხილოთ! (გვ. 13, 9) wegen des folg. ხ“? ამიტომ „განხეხუნეს“ ფორმის შესახებ (გვ. 27, 8) შენიშნავს: „oben ჰ—ხ“, ე. ი. ამით უნდა ეთქვა: ზემოთ ერთ სიტყვაში ორი ხანის ნაცვლად დისიმილაციის გზით ჰ—ხ მივიღეთ (ხიხილოთ → ჰიხილოთ), აქ კი არაო. „ხუშორესადრე“ ფორმის შესახებ (გვ. 26, 6) ვკითხულობთ: „Kein Verb; in den verwandten Sprachen Spuren des χ-?“. ხანის ფართოდ გამოყენებას ზმნის ფორმებში თავიდანვე მიუქცევია შუხართის ყურადღება, უცენია, რომ ამ პრეფიქსს საზოგადოდ განუდევნია ჰ და ამიტომ შენიშნავს: „ჰ existirt doch z. B. in აპა“ (A, 14 v.); შემდეგ კი, როცა ჰაე ზმნის ფორმებშიც უნახავს („შეჰიძრენ“ (გვ. 48, 9—10), „ჰიტყებდენ“ (გვ. 49, 1), მათთვის ორ-ორი გაკვირვების ნიშანი დაუსხამს, და „ჰიხილოთ“ ფორმისათვის კი (გვ. 50, 10) სამი ასეთივე ნიშანი: შეჰიძრენ! ჰიტყებდენ! ჰიხილოთ!!

ხანები ჩვენს ძეგლში ზოგი ამოუფხეკელია და ზოგიც ამოფხეკილი. შუხართი ამოფხეკილების შესახებ შენიშნავს ხოლმე: Das **ხ** ist aber wegdrift, **ხ** ausradirt, **ხ** halb ausradirt, **ხ** fast ganz ausradirt, და მისთ. მაგ., გვ. 15-ზე: მოხაქუნდა: **ხ** ausradirt, მოხემზადა: dies **ხ** ist geblieben. B რვეულში მაინც თითქმის ყველა ამოფხეკილი **ხ** არის ნაჩვენები, თანაც ისე, თუ რამდენადაა ამოფხეკილი: მთლიანად, სამ მეოთხედად, ნახევრად, თუ მეოთხედად.

¹ თბილ. უნივ. მოამბე, VIII, გვ. 366—369.

² ფრჩხილებში ვუჩვენებთ ძეგლის სათანადო გვერდსა და სტრიქონს, რომელშიც შუხართის დამოწმებული ფორმა მოიპოვება.

³ ხაზ-გასმული ხანები აქ შავად არის დაბეჭდილი. „ოვ“ ჯგუფი აქ მარტივად არის გადმოცემული: „უ“.

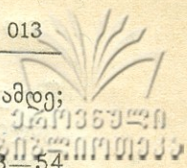
იმას ვერ ვიტყვით, რომ შუხართი სრულიად გარკვეულიყოს ხანის (რესპონდენტი პრეფექსებად ხმარების საკითხში (ყოველ შემთხვევაში ეს არ ჩანს ხანის რვეულებიდან), მაგრამ რომ იგი თითქმის სავსებით მისულა საკითხის გამორკვევამდე, ამაში ეჭვი არ არის. სამწუხაროა, რომ ეს ძველი თვით შუხართმა არ გამოსცა თავის დროზე. მართლაც, XIX ს.-ის მიწურულში რომ ის გამოეცა ისეთ ნიჭიერს, დაკვირვებულსა და საფუძვლიან მკვლევარს, როგორც იყო შუხართი, ქართული ენისა და ლიტერატურის შესწავლის საქმე დღეს, უთუოდ, ბევრად წინ იქნებოდა წაწეული. ეხლა კი ისლა დაგვრჩენია, აღვნიშნოთ, რომ ხანმეტი ძეგლების შესწავლის წამოწყება მაინც შუხართის სახელთან იქნება დაკავშირებული.

გ. ჩუბინაშვილმა, ჩემი თხოვნის თანახმად, ვრცლად აღწერა ხელნაწერის ის მხარეები, რომელთა შესახებ ფოტოგრაფიული სურათის მიხედვით ან ვერას გავიგებთ, ან თუ გავიგებთ, ძალიან ცოტას. აი მისი სიტყვები:

„ხელნაწერი შეიცავს 54 გვერდს¹. მას აკლია: როგორც თავში ჩანს ჩამოჭრილი ფურცლები, ისე განსაკუთრებით ბოლოს—მოხეულებიც, ასე რომ ორი-სამი ფურცლისაგან ნაფლეთებილა დარჩენილი, რომელთაგანაც ორზე მოჩანს ძეგლისავე მსგავსი ხელით ნაწერი (გამოხუნებული) ასოები, მაგრამ ხელნაწერის გარდღივარდმო, წიგნის ზურგის იგრძივ, ოღონდ მოჩანს მხოლოდ თვითეული მათგანის ცალ მხარეს. ბოლოში მოიპოვება კიდევ სწორეთ ასეთივე სიგანის გამაგრებული ტილოს ნაჭერი წიგნის ზურგისა, ისეთივე, როგორცაა ის, რომელზედაც მიწებებულია ხელნაწერის ნაშთი (ე. ი. დიდი ხანი არ იქნება, შედარებით, მას შემდეგ, რაც ის ორჯერ მსხვილი ყოფილა!). ეს ტილო, როგორც ჩანს, ორსავე მხარეს ჩამოუჭრიათ შას შემდეგ, რაც ხელნაწერს ეხლანდელი მდგომარეობა მიუღია. ორჯერ დიდი ხელნაწერი გაუკერავთ (დამატებით?) უკვე არა რვეულების მიხედვით, არამედ მთლიანად, ერთი მხრიდან მეორემდე, რის გამოც წიგნი მთლიანად და ადვილად ვერ გადაიშლება. ხელნაწერი დაზიანებულია კიდევ ხმარებისაგან—გვერდების ზემოთ ჩანს კვალი, თითქოს, შეტუსვისა და წყლის ნაწვეთებისა. ამის გამო (?) ის ზემოთ წაუჭრიათ და ზემო სტრიქონი ნაწილობრივ დაზიანებულია. ამასთან დაკავშირებით აქა-იქ ქვემოდან მიუწერიათ ნუსხურად ან ასომთავრულად.

ზომა [სიმაღლე] ზურგის მიხედვით 18,8 cm., გარეთა აშისა კი სხვადასხვანაირად: 18—17,5 და სხვ. (ე. ი. საშუალოდ 18¹/₂ cm.). ზემო სტრიქონის ზემო ხაზიდან ქვემო სტრიქონის ქვემო სტრიქონის ქვემო ხაზამდე პირველ გვერდზე 16,5 cm., შემდგომებზე კი აქა-იქ 17,5 cm.-იც. განი ხელნაწერისა: 16,1 cm. საშუალო ნაწილში, ზემოთ და ქვემოთ არ არის თანაბრად ჩამოჭრილი; სტრიქონის განი 1 გვერდზე (გადალუული) ჩარჩოს მიხედვით—10,6 cm., ფაქ-

¹ აქ ჩუბინაშვილი უმატებს: „მხოლოდ გვერდები 7—8 შეცდომით ორჯერაა დასმული. რომ უფრო მოხერხებული იყოს, მე აღვნიშნავ მათ შემდეგში ასე: 7—8 და 7a—8a“. ხელნაწერის აღწერისას ჩუბინაშვილი მისდევს ხელნაწერზე დასმულ პაგინაციას, რომელიც შუხართის ხელით უნდა იყოს გაკეთებული (ზემო თავში, recto-ზე მარჯვნივ, verso-ზე მარცხნივ), მაგრამ აქაც მისი ჩვენება გვერდებისა ვადმოყვანილია ჩვენის გამოცემისაზე: 7a=9, 8a=10, 9=11, 52=54 და მისთ.

ტიურად ასოები აქა-იქ, რასაკვირველია, იმის გარეთ გამოდიან, 11 cm.-ამდე; შემდეგში გვერდზე სტრიქონები უფრო ფართოებია, 12,5—13 cm.-ამდე.

გვერდები 1—11 ათ-ათი სტრიქონის ვარაუდით არის დახაზული, 13—54 კი—თორმეტ-თორმეტისა. მე-12 გვერდი შეიცავს 11 სტრიქონს,—„ტრანსპარანტი“ ოდნავ ზემოთ აუწევიათ და ქვემოთ მეთერთმეტე სტრიქონი დაუტევიათ. ამას გარდა უნდა აღვნიშნოთ, რომ მე-11 გვერდზედაც ჩვეულებრივი 10 სტრიქონის შემდეგ მიმატებულია ქვეშ მეთერთმეტე. როგორც ვთქვით, მე-13 გვერდიდან თანაბრად მიდის თორმეტ-თორმეტი სტრიქონი, სხვა, უფრო ვიწრო „ტრანსპარანტის“ მიხედვით.

მელანი მე-11 გვერდამდე (ამიანად) ერთია, მოყვითალო ფერისა, და არა-თანაბარი სისქისა; სადაც ცენტრში დაჭირებულია, იქ უფრო სქელია და შავი და სადაც კალამი მხოლოდ მოსმულია შეუჩერებლად, იქ მკრთალადაა. 11, 11-დან მოყოლებული კი ბოლომდე ძველი დაწერილია სხვა მელნით, სრულიად შავით, რომელიც (როგორც ჩანს) თითქმის არ მიჰკარებია ეტრატს და აქა-იქ მოსცილებია კიდეც.

უქანასკნელი 46—54 გვერდები იმგვარივე შავი მელნითაა ნაწერი, როგორც წინაები, მაგრამ ნაწერი ძალიან მკრთალია,—თითქო მაშინვე დაადგეს საშრობი ქაღალდიო. ეს გვერდები უტრანსპარანტოდაა ნაწერი და ამიტომ სტრიქონები აქა-იქ მრუდვა და ყველგან უსწორ-მასწორო.

წითურად ნაწერი სტრიქონები უმეტეს შემთხვევაში მოპირისპიერ გვერდზე (vis-à-vis) გადასულან და ამასთანავე სულ გადღაბულან აქა-იქ. პირველი 11 გვერდის მელანს ძლიერ გაუქლენთია ეტრატი და ხშირად ფურცლის მეორე გვერდზე გაუტანებია მწვანედ (განსაკუთრებით გვ. 9).

ხანები ამოუფხვკიათ, როგორც ჰგავს, კითხვის გასაადგილებლად. მაგრამ ამოუფხვკიათ აქა-იქ, ყველა კი არა, არამედ მხოლოდ im Grossen und Ganzen.

28 და 29 გვერდებს შუა წიგნის შემოსვლს (პირველს?) ჩაუერთავს, რვეულის დასამაგრებლად, ეტრატის ნაჭერი, რომელზედაც გამოხუნებული (ბერძნული?) ასოებია. ეს არის საგანგებოდ ჩართული ძველი, „გამოუდგარი“ ნაჭერი (ეგების ასეთივე წარმოშობისა და დანიშნულებისა იყოს ნაფლეთიც ბოლოში?).

შენიშვნები ცალკე ადგილების შესახებ:

11, 1: მერმე ჩაუწვრიათ წყლისაგან დაზიანებულ ადგილას: „ეტყოდეს“; აგრეთვე „ერ“ 11, 2; 11, 11 და: დონის მარცხენა ნახევარი ნაქერშია მოყოლილი, როგორც ხშირად სხვა მთავრული ასოები; 14, 7—9 წითური სტრიქონებია; 20, 1 ძალიან არის წაჭრილი, ამიტომ (მერმე) ძალიან მრუდედ მოუწვრიათ; 22, 2 და 23, 2 ნაწერი დაზიანებულია წყლისაგან; 25, 1 და 26, 1 ეტრატის ნაპირი მოცრეცილია (abgebrüchelt) (უახლოეს დროში); 28, 11 და 12 შეკეთებულია (подправлены) ზოგიერთი ასო: მეთერთმეტე სტრიქონში პირველი და მეორე (ათ), მე-12-ში პირველი და მეორე (და) და შემდეგ მე-10, მე-11 (მა) და მე-15 (ნ); 29, 1 ეტრატი ამოცრეცილია (выкрошилась) შუაში და წაჭრილია სტრიქონის ბოლო; 29, 9 და 38, 11 გამყოფი ხაზი ტექსტებს შორის ორი ფერისაა (შენაცვლებით: შავი და წითელი); 29, 10—12 სათაური

წითურად; 30, 1 როგორც 29, 1 vice versa; 31, 1 და 32, 1 შუაზე მოცრეცილია; 33, 1 და 34, 1; 35, 1 და 36, 1 შუაზე მოცრეცილია, ბოლოში გადაჭრილი; 37, 1 და 38, 1 შუაზე მოცრეცილია; 38, 12-ის ნაცვლად ორი სტრიქონია წვრილად ნაწერი: მე-12 წითურად, მე-13 შავად; ორივე ცუდად არის შენახული, განსაკუთრებით წითური; 39, 1-2-ის ნაცვლად მოცემულია სამი წვრილი სტრიქონი, რომლებიც 38, 12-13-ის გაგრძელებას წარმოადგენენ; მათ შორის მესამე (sic) წითურია; 42, 43, 50, 51 ქვემო აშიაზე ნუსხური მინაწერებია; 43, 1-3-ის ნაცვლად კვლავ წვრილი სტრიქონებია, როგორც 38-29-ზე, სულ ხუთი, რომელთაგანაც მეხუთე (sic) წითურია; 46, 1-2 წითურად; სტრიქონები უფრო წვრილია, ნაწილობრივ გადღაბული; 48, 1 წითურად, უფრო წვრილად; 49, 1-50, 1 წაჭრილია; 51, 8-9 წითურად, უფრო წვრილად; 52, 11-12 გვერდით ჩამოსცლია ნაწილი; 53, 6 წითურად, უფრო წვრილად; 54 ატყვია მეორე გვერდიდან, შავიდანვე, გადმოსული ასოების მონახულობანი, გვერდები ჩამოჭნევა“.

III

პირველი ჩემი შენიშვნა ხანმეტი ლექციონარის შესახებ შეეხება საკითხს, შეიძლება თუ არა საბოლოოდ ვიცნათ მასში ის ხელნაწერი, რომელიც პროფ. ა. ცაგარელს სინას მთის ქართულ ხელნაწერთა კატალოგში მეცხრე ნომრად აქვს აღწერილი? ჩემი პასუხი ამაზე გადაჭრით „პო“ იქნება. დიახ, ეს არის სწორედ ის ხელნაწერი, რომელიც ცაგარელმა შეცდომით იოანეს სახარებად მიიჩნია. რომ მისი მეცხრე ნომერი იოანეს სახარება არაა, ეს იქიდან ჩანს, რომ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, არც დასაწყისად მოყვანილი მუხლი და არც ბოლოში დასახელებული სიტყვები იოანეს სახარებას არ ეკუთვნის. იოანეს სახარებიდან წიგნში მხოლოდ საკითხავებია შეტანილი. პირიქით, რომ მისი მე-9 ნომერი სინას ხელნაწერებისა ლექციონარია და სწორედ ჩვენი ლექციონარი, ამაზე მიგვითითებს, ჯერ ერთი, ცაგარელის აღწერილობის დეტალები, რომლებიც ჩვენი ხელნაწერის ვითარებას სავსებით შეეფერება: დაწერილია ერთ სვეტად, მეტად მსხვილი ასოებით, აკლია თავსა და ბოლოში, არ არის მოხატული. გვხვდება წითურად დაწერილი ფრაზები: თავდება სწორედ იქ, სადაც ცაგარელი უჩვენებს¹, თუმცა იწყება ცოტა უფრო ქვემოთ, ვიდრე ცაგარელის დროს ყოფილა: მათე 28, 7 (და არა 28, 4). ზომა ცაგარელს ვერშოკობით აქვს ნაანგარიშები ($4 \times 3\frac{1}{2}$), ეს კი არსებითად იგივეა, რაც სანტიმეტრობით აღნიშნული გ. ჩუბინაშვილის მიერ. რაშია განსხვავება? ცაგარელი გვერდზე 9 სტრიქონს ანგარიშობს, მაშინ როდესაც შუხართისეულ ხანმეტ ლექციონარში არის 10 ან 12 სტრიქონი (თუ არ მივიღებთ მხედველობაში ზოგიერთ გვერდს, სადაც სათაურები წვრილად არის გამოყვანილი). საეჭვოა, მაგრამ ეგებ მართლაც 9 სტრიქონი იყო იმ ფურცელზე, რომელიც თავში იყო ცაგარელის დროს სინაზე და ამჟამად გრაცში აღარ მოიპოვება.

¹ ლუკა 12, 34 (შემდეგ ხელნაწერში კიდევ 35-ე მუხლის სამი სიტყვა, მაგრამ მათ ცაგარელი არ აღნიშნავს).

უფრო საფიქრებელი კია, რომ ცაგარელი შეცდა სტრიქონების აღნიშვნის დროს, ისე როგორც შეცდომით უნდა ჰქონდეს აღნიშნული ფურცლების რაოდენობაც: ცაგარლის დროს ხელნაწერში უნდა ყოფილიყო 29 ფურცელი (და არა 28). ხანმეტ ლექციონარში ამჟამად 27 ფურცელია სულ; მაშასადამე, იმასთან შედარებით, რაც ცაგარლის დროს სინაზე უნდა ყოფილიყო, ხელნაწერს აკლია ერთი ფურცელი თავში და ერთიც ბოლოში. იმ ერთ წინა ფურცელზე, იმავე ხელით წერისას, დაეტეოდა სწორედ იქდენი ტექსტი, რამდენსაც წარმოადგენს ნაწყვეტი მათედან (28, 4—7) „შეძრწუნდეს მცველნი იგი“ ვიდრე „თქუნე გალილუად“, რომელი სიტყვებითაც ამჟამად იწყება წიგნი. რაც შეეხება უკანასკნელ ფურცელს, მასზე მარტო ანდერძი უნდა ყოფილიყო, რომელიც შემოკლებულად მოჰყავს ცაგარელს¹: „...შეიმოსა... წმიდა ესე წიგნი სინა-წმიდას ჯელითა იოვანე ფედ ცოდვილისათა, ბრძანებითა და მოღუაწებითა მიქაელ პატროსნისა მღუდლისა კათამონელისა, დღეთა ოდენ უგუნურად და ბოროტად მოხუცებულებისა ჩქწნისათა, სალოცქმლად ჩქწნდა, დასაბამიდგან წელთა ქართულად ხფჳ და ქორონიკონი იყო ქართულად სგ. ქე შე მიქაელ, იოანე, ზოსიმე და ყოველნი ძმანი მისნი“. მინაწერი, რომელიც ვკუთვნის 983 წელს, ნამდვილად იხსენიებს არა სამს პირს, როგორც შეიძლება კაცს ცაგარლის დაბეჭდილის მიხედვით ეგონოს, არამედ ორს: მიქაელ კათამონელს, რომელსაც წიგნის შემოსვა უბრძანებია და თვით შემოსველს—იოანეს, რომელიც ზოსიმეს სახელითაც არის ცნობილი და ორმაგ სახელს ხმარობს. ამიტომ წარწერის ბოლო ასე უნდა შესწორდეს: „ქე, შეიწყალე მიქაელ, იოანე-ზოსიმე და ყოველნი ძმანი მისნი“. თუ ცაგარელი ამ შემთხვევაში როგორმე არ შეცდა და ის ფურცელი, რომელზედაც იოანე-ზოსიმეს ეს ანდერძი იყო, შექველად ამ ხელნაწერის კუთვნილებაა, და არ არის რომელიმე სხვა ხელნაწერის აღწერილობიდან აქ შემთხვევით გადმოსული, მაშინ ხანმეტი ლექციონარის შედგენილობა ა. ცაგარლის სინას მთაზე ყოფნის დროს (1883 წელს, თებერვალში) ასე გამოიხატებოდა: 1 + 27 + 1, ანუ 29 ფურცელი. ის მცირეოდენი განსხვავება, რომელიც მოიპოვება ცაგარლის ჩვენებასა და საქმის ნამდვილ ვითარებას შორის (სტრიქონებისა და ფურცლების რიცხვი, აგრეთვე წიგნის შინაარსი), უეჭველია, აიხსნება იმ სიჩქარით, რომლითაც ცაგარელი აწარმოებდა სინას მთის ხელნაწერების აღწერას მეტად მძიმე პირობებში².

არის კიდევ ერთი საბუთი, რომელიც აძლიერებს ჩვენს მოსაზრებას, რომ შუხარათისეული ხანმეტი ლექციონარი და ცაგარლის სინას მთის ხელნაწე-

¹ მინაწერი მოგვყავს უცვლელად ცაგარლის ორთოგრაფიით.

² ცაგარელი წერს: „ზამთარი სინაზე საზოგადოდ მკაცრია და არ არის ხელსაყრელი დრო მონასტერში მეცადინეობისათვის. ჩემს იქ ყოფნის დროსაც ძალიან ციოდა: გარეთ და ოთახებში თითქმის ყოველთვის ნოლს ქვევით იყო, რადგანაც არ მოიპოვება არც შეშა, არც ბუხარი, კარები და ფანჯრები ცულად იხურება, იატაკი ქვისაა და თანაც სამი დღის განმავლობაში ქარბუქი იყო და თოვლი მოდიოდა, ყველაფერი ირყეოდა და შხიოდა მონასტერში, ქარი ხუზუნებდა, ზარებს იქეთ-აქეთ ძლიერ აქანებდა და რეკავდა“ (Памятники груз. старины, გვ. 18—19).

რების კატალოგის მეცხრე ნომერი ერთი და იგივე წიგნია: ერთი მხრით, გვაქვს პროფ. ბლეიკის ცნობა, რომ სინას მთის ქართული ხელნაწერებიდან ამჟამად სინაზე უკვე აღარ არის რამდენიმე ნომერი, მათ შორის: 2, 9, 29 და 79-ის¹. ამათგან №№ 2 (ფსალმუნი), 29 (ქამის წირვა ი. ოქროპირისა, გრაგნილზე), და 79 (სუმეონ სალოსის ცხორება) უქვევლად გრაცშია, ისე როგორც გრაცშივეა ორი ფურცელი ცაგარლის მიერ 80 ნომრად აღწერილის სინას მთური ხელნაწერისა². რადგანაც, მეორე მხრით, შუხართი თავის ხუთ ქართულ ხელნაწერს ერთმანეთს არ ამორებდა და ყველას სინურად თვლიდა, არა გგონია, რომ ჩვენი დასკვნა შემცდარი იყოს.

IV

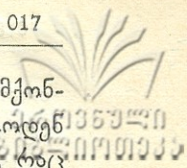
დაეუბრუნდეთ ანდერძის საკითხს. ანდერძიანი ფურცელი დღეს-დღეობით არ ჩანს, ყოველ შემთხვევაში გრაცში არ არის, და არცა მგონია, რომ მას საზოგადოდ შუხართამდე მიეღწიოს. გ. ჩუბინაშვილი, რომელიც ადრევე იცნობდა ჩემს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ ეს ხელნაწერი ის უნდა იყოს, რომელიც ცაგარელს მეცხრე ნომრად აქვს აღწერილი და, რა თქმა უნდა, გრაცში მისვლისას ხელნაწერის ბოლოს აღნიშნულ მინაწერს მოელოდა, მატყობინებდა, რომ შუხართისეულ ქართულ ხელნაწერებში არავითარი მაგ წარწერის მსგავსი არ მოიპოვებოდა. აღმოჩნდება ის ოდესმე სადმე თუ არა, არ ვიცით; შეიძლება ის ისევ სინას მთაზე იყოს დამრჩალი ან წამოღებული იყოს იქიდან და ვისმე ჰქონდეს და შეიძლება, რომ სამუდამოდ დაღუპული იყოს. ერთი კი შეგვიძლია ეხლაც დანამდვილებით ვთქვათ: მინაწერი ეკუთვნის იმავე იოანე-ზოსიმეს, რომელსაც იმავე სინას მთაზე ორი წლის შემდგომ (985 წელს) იაკობ მოციქულის ქამის წირვა გადაუწერია³.

ანდერძი ამ ქამის წირვასაც მოეპოვება და შიგ ძალიან საეულისხმო ცნობაა დაცული: „ამის ქამის წირვისა დედასა მრავალი განგება და ლოცვები და სიტყუები აკლდა თავითგან ვიდრე დასასრულამდე, ვითა მე ვიცოდე მოძღუართაგან და ჩემთა ქამის წირვათა შინა ეწერა, და ვერ დიად ჩემის გულისაჲ იყო. ხოლო ვინ მაწერიებდა, მევედრებოდა ფრიად, რაჲთა რაჲ მაგას შინა სწერია, იგიაჲ ოდენ დამიწერეო, აჲ იგიაჲ ოდენ დამიხსრეკია“, ე. ი., დღევანდელი ქართულით რომ ვთქვათ, დედანი, საიდანაც ვიწერდი, თავიდან ბოლომდე ნაკლულევანი იყოო, თანაც, რაც შიგ მოიპოვებოდა, ის არც იმას უდგებოდა, რაც

¹ ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი R. P. Blake-ი სინას მთაზე იყო 1927 წლის გაზაფხულზე (The Harvard Theological Review, 21, Jan. 1928, p. 1). როგორც ის ატყობინებდა განსვენ. აკად. ი. ჯავახიშვილს (12.6. 1928 წელს დაწერილ წერილში), მას სინას მთაზე აღარ დაჰხვედრია შემდეგი ნომრები ცაგარლის კატალოგის მიხედვით: 1, 2, 9, 28, 29, 40, 65, 66, 69, 81, 92, 93.

² ა. შანიძე, ქართ ხელნაწერები გრაცში (თ. უ. მ. IX, გვ. 310—353).

³ ეს ხელნაწერიც ამჟამად გრაცშია. უთუოდ ის უნდა იყოს ცაგარლის კატალოგის 31-ე ნომერი, რომლის პირველი რვეული თითქო ისევ სინაზე უნდა იყოს დამრჩალი: („ქართ. ხელნაწერები გრაცში“, გვ. 345—347).

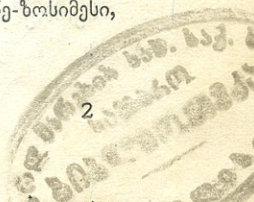
ჟამის წირვის ჩემს სხვა ხელნაწერებში ეწერა, არც იმას, რაც ნასწავლი მქონ-
და მასწავლებლებისაგანო, მაგრამ ვინც ამას მაწერინებდა, მოხოვდა: მარტოოდენ
ის დამიწერე, რაც მაგაში მოიპოვებაო. ამიტომ მეც მარტო ის დავწერე, რაც
დედაში ეწერაო. დედანს კი ჰკლებია „მრავალი განგებაჲ და ლოცვები და
სიტყუები თავითგან ვიდრე დასასრულამდე“, ე. ი. ის ძველი რედაქციის ხელ-
ნაწერი ყოფილა, ალბათ დაზიანებულიც, რადგანაც უკვე მეათე საუკუნის მიწუ-
რულში არა თუ ცალკე ლოცვები, არამედ ცალკე სიტყუებიც ჰკლებია. ამიტომ,
ლიტურდიკული ლიტერატურის თვალსაზრისით, ამ ძველი ძეგლის პირი, შესრუ-
ლებული X საუკუნეში, უთუოდ მაღალი მნიშვნელობისა იქნება. შეიძლება ის
ენის მხრივაც არა ნაკლებ საინტერესო აღმოჩნდეს, ყოველ შემთხვევაში ის პი-
როვნება, რომელმაც იოანე-ზოსიმეს ნაკულუევანი ხელნაწერი გადააწერინა, ძა-
ლიან განათლებული კაცი უნდა ყოფილიყო, რაც იქიდანა ჩანს, რომ ის ისტო-
რიული მნიშვნელობის წიგნებს აფასებდა და პირის გადაღების საშუალებით
მათ ავრცელებდა და იცავდა. მის სახელს იოანე-ზოსიმე, სამწუხაროდ,
არ გვეუბნება, მაგრამ უნდა ვიფიქროთ, რომ ის, ალბათ, ის მიქაელ კათა-
მონელია, რომლის ბრძანებით იოანე-ზოსიმეს ჩვენი ლექციონარი შეუმოსია.
ამ ლექციონარსაც ხომ დაღუპვა მოელოდა იმ დროს,—მარტო „მეტი“ ხანების
ამოუხეკა აბა რას გადაარჩინდა?! მაგისტანა ენით ნაწერ ძეგლებს უკვე კაი
ხანია მოჰქმული ჰქონდათ დრო, ყოველ-დღიური ხმარებისათვის აღარ ვარგოდ-
ნენ და საპალიმფესტე მასალად თუღა გამოადგებოდნენ. ამიტომ საჭირო იყო
მზრუნველი ხელი გაგებული კაცისა, რომ ასეთი რამ კი არ დაღუპულიყო,
არამედ მომავლისთვის შენახულიყო. ასეთი გაგებული კაცი ყოფილა, როგორც
ჩანს, მიქაელ კათამონელი, რომელსაც იოანე-ზოსიმესთვის უბრძანებია უკვე იმ
დროსთვის შედარებით იშვიათი წიგნის შემოსა, რათა მომავლისათვის ის მაინც
შენახულიყო, რასაც მის დრომდე მოელწია.

ანდერძიანი ფურცელი, თავის წარმოშობით, ალბათ, ძველს, ხანმეტ ხელ-
ნაწერს კი არ ეკუთვნოდა, არამედ იოანე-ზოსიმეს მიერ იყო დართული წიგნის
შემოსის დროს¹. ეს შემოსა არც პირველი უნდა ყოფილიყო და არც უკანასკნე-
ლი: პირველი იმიტომ, რომ ძნელი საფიქრებელია, რომ VII საუკუნეში დაწე-
რილი წიგნი X-მდე შეუმოსელი დარჩენილიყო და მაშინდა დაეწყოთ ფიქრი
მის შემოსაზე, უკანასკნელი კი იმიტომ, რომ ის ნუსხური მინაწერები, რომ-
ლებიც 42-43 და 50-51 გვერდების ქვემო აშიებზე მოიპოვება და რომლებიც
ერთი ხელითაა შესრულებული (დაახლოვებით მეთორმეტე საუკუნეში), ჩამო-
ჭრილია ახალი შემოსის დროს.

ამ მინაწერს 43 გვერდზე მხედრული იერი გადაჰკრავს დონების მოხაზუ-
ლობაში. ამ მინაწერისა ამჟამად მარტო 42 გვერდზე ჩანს ორი სტრიქონი, მაგ-
რამ აქაც მეორე სტრიქონი გადაკვეთილია. სხვა გვერდებზე კი (43, 50, 51)

¹ შეუძლებელია იმისი ფიქრიც კი, რომ თვით ხანმეტი ხელნაწერი იოანე-ზოსიმეს გადა-
იწეროს. ჯერ ერთი, როგორც სხვა შემთხვევაში, ისე აქაც იოანე-ზოსიმე უთუოდ მოიხსენიებ-
და თავის „დაჩხრეკის“ ამბავს; მეორე: ლექციონარის ხელი სულ სხვაა, ვიდრე იოანე-ზოსიმესი,
რომელსაც კარგად ვიცნობთ: ქართ. ხელნაწერები გრაცში (თ. უ მ., IX, 347).

4.327
K. 4

თითო სტრიქონიდა. უკანასკნელ მათგანზე (გვ. 51) თითქო კიდევ მოჩანს მეორე სტრიქონის დასაწყისიცაო. მინაწერები შინაარსით ლარიბია, ყოველ შემთხვევაში, რაც ვადაჩენილა და რისი გარჩევაც შეიძლება, ბევრს არაფერს გვაძლევს:

[გვ. 42] რი ქალწულისაგან უ... | ... ქე ღო რისა...

[გვ. 43, თითქო გაგრძელებაა წინა გვერდისა] რი (?) ...თ დღისაათ...

[გვ. 50] ...ა ერ...ეს...აა (?)

[გვ. 51] განანათლე ქე ღთის მ (?)

სრულიად სხვა ხელითაა შესრულებული ორი მინაწერი, რომლებიც არსებითად ცდას წარმოადგენს დაზიანებული ადგილების აღსადგენად: მე-11 გვერდზე, თავში, პირველი სტრიქონის გადაღებული „ხეტყოდეს“ აღდგენილია, მაგრამ უხანოდ: „ეტყოდეს“. იქვე მეორე სტრიქონში „ურთიერთას“ სიტყვის „ერ“ მარცვალის აღდგენილია. მე-20 გვერდზე კი გადაკვეთილი სტრიქონი მთლად არის აღდგენილი, მაგრამ აღდგენილია თავისებურად: „რლსაა-სახელი იემაოზ“. ამათი გადაწერის დროც დაახლოებით მე-12 საუკუნეა.

V

არის თუ არა მთელი ხანმეტი ლექციონარი ერთი პირის მიერ გადაწერილი? საყურადღებოა, რომ მეღნის მიხედვით ხელნაწერი, გ. ჩუბინაშვილის აღწერილობის თანახმად, ორ ნაწილად იყოფა: 1—11 და 12—54 გვ. უფრო სწორად რომ ვთქვათ, სხვა მეღანი, უფრო შავი, რომელიც ნაკლებ მოჰკიდებია ეტრატს, მეფერთმეტე გვერდის უკანასკნელი სტრიქონიდან იწყება. მე მეღანია, რომ მეღნის სხვადასხვაობასთან ერთად გამაწერიც სხვადასხვაა: პირველი თერთმეტი გვერდი (უკანასკნელი სტრიქონის გამოკლებით) ერთი პირის მიერ უნდა იყოს გადაწერილი, დანარჩენი კი—მეორისა. აი ამისი საბუთები:

1) საერთო მოხაზულობა ასოებისა პირველ ნაწილში სხვაა, მეორეში სხვა: პირველში ასოები მაღალია და ვიწრო, მეორეში დაბალი და განიერი, ანუ დატყალაბული; პირველში ლამაზი და მოზღენილი, მეორეში ოდნავ უშნო. ასოების დატყალაბულობას მეორე ნაწილში სტრიქონის სივიწროვით ვერ ავხსნით, რადგანაც ასოების სიმეტრია თანაბარია, მსხვილად წერს კაცი თუ წვრილად.

2) ერთი ჯგუფის ასოებს, რომელთაც ბოლოები ძირს ჩამოუღის (Ф, ჟ, ღ, ჩ, ყ), პირველ ნაწილში ეს ბოლოები ირიბად აქვს ჩამოკვეთილი მარჯვნიდან მარცხნივ. მეორე ნაწილში კი ეს ხასიათი მთლად თუ დაკარგული არაა, ძალიან შეცვლილია მანძი. აქ უმეტესად აღნიშნულ ასოებს ბოლოები უშნოდ უთავდება კალმის აღების დროს უნებლიედ შუაზე ჩამოსული წვრილი წვეტი.

3) ცალკე ასოთაგან ძალიან დამახასიათებელია სხვადასხვაგვარი წერა ნარისა: ეს ასო პირველ ნაწილში ორ პარალელ ვერტიკალ ხაზს შუაა მოთავსებული, მაშინ როდესაც მეორე ნაწილში მისი ცხვირი წაგრძელებულია და მეორე ხაზს გადაშორებული.

4) აბზაცების წინ მოკლედ გათავებულ სტრიქონში პირველი ნაწილი საკაულად წერტილებსაც ურთავს ბოლოში (მაგ. 5,3; 10,3; 11,2), მაშინ როდესაც მეორე ნაწილის ასეთ ადგილებში წერტილები არ მოიპოვება.

5) მძიმე, რომელიც სტრიქონის ზემო ხაზის გასწვრივ იწერება ხოლმე, მეორე ნაწილში ხშირად უალაგო ალაგას გვხვდება, სიტყვის შუა: ა'რა (14,4; 41,10; 42,11), ა'ჰა (19,8), მო'ხეცენ'ნეს (17,9), ამიე'რითგან (47,4), ხრ'ქუა (41,9) გამოძიებასა (20,6), ერთ'მან (21, 7) და მისთ. ერთი სიტყვის ასე გაკვეთის შემთხვევა პირველ ნაწილში არა მოიპოვება.

6) ძალიან დამახასიათებელი ამბავია, რომ სიტყვა ხრ'ქუა სამჯერ გვხვდება პირველ ნაწილში და სამჯერვე ასეა შემოკლებული ქარაგმის ქვეშ: ხქა (2,2; 2,8; 7,8), მაშინ როდესაც მეორე ნაწილში იგი ოცდაერთჯერ გვხვდება და ან სულ შემოუკლებლად არის დაწერილი, ხრ'ქუა (12,7; 21,1,9; 22,2; 24,12; 31,1; 35,6; 36,2,7,12; 37,2,8; 38,10; 39,11; 40,5; 42,3; 44,1, 9,11) ან არადა ასეა შემოკლებული: ხრქა (40,12; 43,13).

7) პირველ ნაწილში ვკითხულობთ: ხიხილოთ (1,2), მაშინ როდესაც იგივე ზმნა მეორე ნაწილში ორჯერ გვხვდება და ორჯერვე ჰიხილოთ არის (13,9; 50,10).

8) მელანი მეთერთმეტე გვერდამდე ერთი ყოფილა, მეთორმეტიდან კი სხვა, როგორც აღნიშნავს აკად. გ. ჩუბინაშვილი.

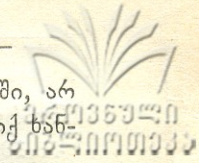
9) იგივე მეცნიერი აღნიშნავს, რომ გვერდები პირველ ნაწილში ათ-ათ სტრიქონად არის დახაზული, შემდეგ კი თორმეტ-თორმეტადაო. მეთერთმეტე გვერდზე მეორე გადამწერს სხვისი ნახაზების მიხედვით ათი სტრიქონი უნდა გამოეყვანა, მაგრამ იგი ცდილა მაინც, რომ სტრიქონების რიცხვი გაედიდებინა და მეთერთმეტე მიუწერია.

თვითთული აქ ჩამოთვლილ საბუთთაგანი, ცალკ-ცალკე აღებული, რა თქმა უნდა, საკმაო არ არის იმის დასამტკიცებლად, რომ ძეგლის გადამწერად ორი პირი აღვიაროთ, მაგრამ ერთი მეორეს აძლიერებს, მეორე მესამეს, ამას კიდევ მეოთხე და შემდგომი, ყველა ერთად კი სავსებით ცხად-ყოფს, რომ შუხართისეული ხანმეტი ლექციონარი ორი პირის მიერ არის გადაწერილი.

მიუხედავად ამისა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ორივე ხელი ისე ჰგავს ერთ-ერთს, რომ, თუ თვითთულ დეტალს არ დაუკვირდა კაცი, შეიძლება სხვადასხვა ხელი ერთი მეორისაგან ვერ გაარჩიოს.

VI

რა დროსაა გადაწერილი ხანმეტი ლექციონარი? ცაგარელი ფიქრობდა, რომ მეცხრე ნომერი მისი სინას მთის ხელნაწერთა კატალოგისა „შემოსილია მხოლოდ სინას მთაზე, ეგებ დაეწეროთ პალესტინაში და სინას მთაზე მღვდელ-მონაზონ მიქელს (კათამონელს) მიეტანოსო, თანაც დაეწეროთ IX—X საუკუნეში; X საუკუნის გასულს კი შეუმოსიათ“-ო. რადგანაც ცაგარლის მეცხრე ნომერი და შუხართისეული ლექციონარი ერთი და იგივე წიგნია, ამიტომ მის დათარიღებაში ეჭვი უნდა შევიტანოთ. ხელნაწერი არც IX საუკუნის ძეგლია და არც, მით უმეტეს, X-ისა. საეჭვოა, რომ ის VIII-ისაც იყოს, მისი პირველი ნახევრისაც კი. ჩემი ფიქრით, ძეგლი დაწერილია VII საუკუნეში, ალბათ, მის მეორე ნახევარში. ცაგარელს შეიძლება ერთში დავეთანხმოთ: ძეგლი სინაზე პალესტინიდან უნდა იყოს ატანილი, ალბათ, იერუსალიმიდან, ისე რო-

გორც ბევრი სხვა ხელნაწერი. დაიწერა თუ არა ის თვით პალესტინაში, არ ვიცით. თუ იქ დაიწერა, უნდა ვიფიქროთ, დაიწერა უფრო ადრე, ვიდრე იქ ხანმეტი ძეგლების ნაცვლად „საბაწმიდურები“ გაჩნდებოდა.

ჯერ კარგად არ ვიცით, როდიდან იწყება ის ორთოგრაფიული მიმართულება, რომელსაც, გიორგი მთაწმიდლის თქმით, საბაწმიდური ეწოდება, მაგრამ ცხადია, რომ ის ადრე უნდა დაწყებულიყო, VIII საუკუნის დასაწყისში მაინც, იმიტომ რომ საბაწმიდაში 864 წელს გადაწერილი მრავალთავი, რომელიც ამჟამად სინას მთაზეა დაცული, სხვა ნორმებს გვიჩვენებს ენობრივად, ვიდრე ჩვენი ხანმეტი ძეგლი. ამ ნორმების მისაღებად შექველია კარგა ხნის მუშაობა უნდა ყოფილიყო ჩატარებული სალიტერატურო სკოლებში საბაწმიდის ლავრის მეთაურობით. ამ ორთოგრაფიული მიმდინარეობისათვის ცოცხალ ენას უნდა მიეცა მტკიცე დასაყრდენი. ეს იმას ნიშნავს, რომ სასაუბრო ენაში ხანმეტობა ამ რეფორმის დროს იმდენად გადავარდნილი უნდა ყოფილიყო, რომ გადასწორება და გადაკეთება ძველად ნაწერი საეკლესიო წიგნებისა მისაღები ყოფილიყო მასების თვალში. ჩვენი ძეგლი კი ისეთ დროსაა გადაწერილი, რომ ხანმეტობა მკვიდრი მოვლენა სალიტერატურო ენაში: მართლაც, რომ ის მხოლოდ მწიგნობრული გზით შემონახული მოვლენა ყოფილიყო და სასაუბრო ენაში მცირეოდენი საყრდენი მაინც არ ჰქონოდა, არ შეიძლება ცოცხალ ფორმას (უხანოს) სადმე თავი არ ეჩინა, როგორც ამას ვხედავთ სხვა ენობრივი მოვლენის მხრით: „იგია“ (=იგი არს, ლ. 24,21, გვ. 23,3), „აქაიამან“ (=აქაია, ჰრომ. 15,26, გვ. 52,1).

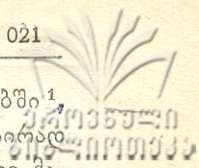
უძველესი პერიოდის უთარილო ხელნაწერთა დათარიღებისათვის ჯერ კიდევ არ მოგვეპოვება მკვიდრი საფუძველი მარტოოდენ პალეოგრაფიული ნიშნების მიხედვით. პირველი თარიღიანი ხელნაწერი IX საუკუნის შუა ხანებს ეკუთვნის. ეს გახლავს სინას მთის მრავალთავი (ა. ც ა გ ა რ ღ ი ს კ ა ტ ა ლ ო გ ი თ № 38, ნ. მ ა რ ი ს კ ა ტ ა ლ ო გ ი თ № 32—33), რომელიც გადაწერილია იერუსალიმში, საბაწმიდის ლავრაში, 864 წელს და რომლის ოთხი გვერდის სურათი ცინკოგრაფიულად არის გამოცემული¹. ამაზე ადრინდელი ხელნაწერები საკმაოდ მოგვეპოვება, მაგრამ ყველა უთარილოებია. წარწერათაგან კი წელს მარტო ატენისა ასახელებს პირდაპირ, მაგრამ ის 853 წლის ამბებს მოგვეთხრობს² და, იმავე წელსაც რომ იყოს დაწერილი, ბევრით არ იქნება დაშორებული სინას მთის მრავალთავის გადაწერის დროიდან. იქით კი, V, VI, VII და VIII საუკუნეებისათვის, აღარაფერი მოგვეპოვება საყრდენად, გარდა ბოლნისის სიონისა და მცხეთის ჯვრის საყდრის წარწერებისა, რომლებიც, ასე თუ ისე, ისტორიული პირების მოხსენებით არის დათარიღებული. ბოლნისის წარწერები V ს.-ის მეორე ნახევარს განეკუთვნება³, მცხეთისა კი—VII ს.-ის პირველ ნახევარს⁴. ამას

¹ Н. Марр, Опис. груз. рукописей синайского монастыря. 1940, таб. 16, 17, 18.

² ი. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, Христианский Восток. т. I, 1912.

³ ლ. მ თ ს ხ ე ლ ი შ ვ ი ლ ი, ბოლნისი (ენიშკის მთაზე, III, 327); Г. Н. Чубина-швили, Болнисский Сион (ენიშკის მთაზე, IX, 3).

⁴ ი. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ახლად აღმოჩ. უძველესი ქართ. ხელნაწერები (თბ. უნივ. მოამბე II, 1923). ქართული პალეოგრაფია, გვ. 151 და შემდგ.

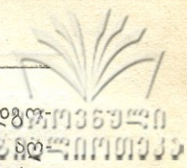
გარდა მოგვეპოვება წყისის წარწერა, რომელიც ამოკვეთილია 616—619 წლებში¹, მართალია, არ შეიძლება იმის მტკიცება, რომ ასოების მოხაზულობა ერთნაირად და პარალელურად ვითარდებოდეს, მიუხედავად იმისა, თუ როგორია საწერი მასალა, ქვა თუ ეტრატი, მაგრამ მაინც შეიძლება მათი შედარება საერთო ხასიათის მიხედვით. ამ მხრივ კი ჩვენს ძეგლს ბევრად ვერ დავაშორებთ ბოლნისისა და მცხეთის წარწერების ეპოქას. სამაგიეროდ ის ბევრად უსწრებს 864 წლის სინური მრავალთავის გადაწერის დროს, როგორც ამას ასოთა მოყვანილობის შედარება გვიჩვენებს. ამას რომ ვამბობთ, მხედველობაში გვაქვს საერთო ხასიათი წერისა და არა რამდენიმე ასოს თავ-შეკრულობა. უკანასკნელი ნიშანი რომ გადაწყვეტად მიგვაჩნდეს, ჩვენი ძეგლიდანაც დავიმოწმებდით თავ-შეკრულ ზ ს, ჯ-ს, ყ-სა და შ-ს (¶ 10,5; ¶ 7,2; 51,4; ¶ 5,8; 51,6; ¶ 48,9 და სხვ.), მაგრამ ეს ნიშანი არ არის მკვიდრი, — თავ-შეკრული ასოები X საუკუნის ხელნაწერებშიც გვხვდება. უფრო დამახასიათებელია საერთო მოხაზულობა, დუეტუსი მთლიანად, რომელიც ჩვენს ძეგლს ბოლნის-მცხეთის წარწერებთან უფრო აახლოვებს, ვიდრე IX საუკუნის ხელნაწერებთან. ეს პალეოგრაფიულად.

რაც შეეხება ენობრივ მოვლენებს, ამ მხრივ კი ხანმეტი ლექციონარი უეჭველად ბოლნის-მცხეთა-წყისის წარწერების გვერდით დგას. ამიტომ შეუძლებელია მისი გადაწერის დრო VII საუკუნეს გადამოაცილოთ.

VII

ჩვენს ძეგლს, როგორც ჰვავს, ბევრი აკლია; აკლია როგორც თავში, ისე ბოლოში. იმის თქმა ძნელია, თუ როგორი მოცულობისა უნდა ყოფილიყო წიგნი თავდაპირველად, მაგრამ საყურადღებოა აკად. გ. ჩუბინაშვილის დაკვირვება, რომლის მიხედვით წიგნი შედარებით ახლო ხანში ორჯერ დიდი ყოფილა. ეს კია, რომ რაც შენახულა და რასაც ჩვენამდე მოუღწევია, მთლიან ნაწყვეტს წარმოადგენს. მოღწეულ ნაწილში ფურცლები ყველა მოიპოვება, დაზიანება მხოლოდ ფურცლების აშიებს შეეხება, განსაკუთრებით ზემო აშიას, რომელიც ხშირად პირველ სტრიქონზეა გადაკვეთილი ისე, რომ ზოგი ასოს უმთავრესი ნაწილი თან გაჰყოლია ჩამონაჭერს. მაგრამ მაინც პირველი სტრიქონების წაკითხვა, ასოთა გადარჩენილი ნაწილების მიხედვით, სიძნელეს არ წარმოადგენს და ტექსტის აღდგენა თითქმის ყველგან უცდომლად შეიძლება. უკანასკნელი ფურცლისა დაზიანებულია გვერდის აშიაც და კარგადაც დაზიანებულია. ტექსტის აღდგენა, რა თქმა უნდა, აქაც ადვილი საქმეა, მაგრამ დაბრკოლებას წარმოადგენს მხოლოდ ერთი რამ: 54 გვერდზე მეთესა და მეთორმეტე სტრიქონში ხანმეტი ფორმით აღვადგინოთ სიტყვები, თუ ჰაემეტი: [ხი]ყოს, [ხიყ]ვნედ, თუ [ჰი]ყოს, [ჰი]ყვნედ? ძეგლში ამ ზმნას საზოგადოდ ხანები აქვს, თუმცა იქვე (54,11) ეგვთივე ფორმა ჰაეთი იკითხება: ჰიყოს.

¹ წარწერა, რომელიც ამჟამად საქ. მუზეუმშია დაცული, გამოცემულია (ა. შანიძე, ძველი ქართულის ქრესტომათია, 1935, გვ. 25). წარწერა დათარიღებულია არა წლის, არამედ თვისა და რიცხვის მიხედვით, თანაც ორმაგი სათვალავით: სპარსულითა და რომაულით: „შაჰრამანსა 1“ და „ნოვმბერსა 17“. პირველი შაჰრამანი 17 ნოვმბერს მოდიოდა, ჩემი გამოვლენით, 616—619 წლებში.

შინაარსით სინური ხანმეტი ძველი წარმოადგენს აღესების (ე. ი. აღდგომის) საკითხავებს ცისკრად (?) (გვ. 1—78) და მწუხრად (გვ. 39—42) და აღესების ზატიკის (ახალ კვირიაკის)¹ საკითხავებს მწუხრად (გვ. 53—54). საკითხავებში მარტოდენ ახალი აღთქმის ტექსტებია. ძველი აღთქმიდან არაფერი გვხვდება, დასახელებულია მხოლოდ 149-ე ფსალმუნი „ხუგალობლით უფალსა გალობითა ახლითა“ (ორჯერ: გვ. 39 და 43). იოანეს სახარების მეოცე თავი მთლიანად არის შესული შიგ, მაგრამ ის სამ საკითხავადაა გაკვეთილი, ლოცვათაგან დასახელებულია მარტო „ნათელი მხიარული“ (გვ. 38), რომელიც ერთი უძველეს საგალობელთაგანია. მისი ავტორობა მიეწერება სოფრონი იერუსალიმელს² (გარდ. 644 წ.), ან ათენაგენს (გარდ. 311 წ.), რაც საცილობელია, მაგრამ ის კი უცილობელია, რომ ამ საგალობლის არსებობა დადასტურებულია უკვე IV საუკუნეში³. ჩვენი ძველი, რამდენადაც შეიძლება კაცმა ივარაუდოს მიღწეული ნაწყვეტის მიხედვით, ლექციონარის აღრიხნელ რედაქციას წარმოადგენს, რომელსაც სიმარტივე ახასიათებს.

ოთხთავებიდან და პავლეს ეპისტოლეებიდან საკითხავების განაწილება საწელიწდო და საუფლო დღესასწაულებზე მიეწერება სოფრონი იერუსალიმელს⁴. ჩვენი ძველის საკითხავების განაწილება რამდენადმე მოგვავიწყებს ერთ სინურ ბერძნულ ხელნაწერს IX ს.-ისას (№ 210), რომელიც იერუსალიმის განგების მიხედვით არის შედგენილი. აღდგომის ღამისთვის საკითხავს აქ ასეთი თანამდევრობით მოსდევს საკითხავები: მათ. 27, 1—20, მარკ. 16, 2—8, ლუკ. 24, 1—12, იოან. 20, 1—10, მარკ. 16, 9—20, ლუკ. 24, 13—35, იოან. 20, 10—18. მაგრამ მათი დანიშნულება აქ აღნიშნული არ ყოფილა. თომას კვირიაკისთვის (ე. ი. ახალ კვირიაკისთვის) ცისკრად ნაჩვენები ყოფილა იოან. 21, 1—14⁵. იერუსალიმის განჩინების ქართ. ვერსიაში, რომელიც მეტად გართულებულია სხვადასხვა საგალობლებისა და ძველი აღთქმიდან საკითხავების შემოტანით, და რომელიც აკად. კ. კეკელიძემ გამოსცა⁶, ჩვენი ძველის საკითხავები ასეა განაწილებული: დიდ შაბათს მწუხრად: მათ. 28, 1—20 (გვ. 93), ცისკრად: იოან. 20, 1—18; აღესებას: მარკ. 16, 1—8 (გვ. 95), ლუკ. 24, 13—?, იოვ. 20, 19—25 (გვ. 96), პირველ ოთხშაბათს: ლუკ. 24, 13—35 (გვ. 97), ახალ კვირიაკეს: იოან. 20, 26—31 (გვ. 99). გალ. 6, 14—18 კი დადებულია დიდ პარასკევს (გვ. 80); სხვა საკითხავები სრულიად არ ემთხვევა ჩვენი ძველისას.

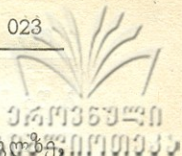
¹ მე მეონია, „ახულების ზატიკი“ აქ უნდა გავიგოთ არა აღდგომად (როგორც წინეთ ვვარაუდობდი), არამედ ახალ კვირიაკედ, ე. ი. „ახულებისა ზატიკის ზატიკად“, როგორც იკითხება მცხეთის ჯვრის ამადლების ამბავში «ქართლის მოქცევიდან» (ა. შანიძე, ძვ. ქართ. ქრესტომათია, 1935, გვ. 64) და რომელსაც ასე თარგმნიან: через неделю после пасхи (E. Такайшв., Источники груз. летописей. Тб. 1900, стр. 109). ამაზე მივითითებ, სხვათა შორის, საკითხავის შინაარსი იოანეს სახარებიდან: „და შემდგომად რვისა დღისა“ და სხვ. (დამოწმებული ადგილი «ქართლის მოქცევიდან» მომავონა აკად. კ. კეკელიძემ).

² ჟამნი (ქართული), მოსკოვს დაბეჭდილი 1768 წ., გვ. 201.

³ Филарет (Гумилевский), Историч. обзор песнопевцев и песнопения греческой церкви. СПб. 1902, გვ. 66—67.

⁴ К. Кекелидзе. Иерусалимский канонарь VII века, 1912, გვ. 24—25.

⁵ И. Карабанов, К истории иерусалимского устава (Хр. чт. 1912, Апр., გვ. 486). [ამ წერილზე მიმითითა აკად. კ. კეკელიძემ, რომელსაც მადლობას მოვახსენებ].

VIII

ხანმეტო ლექციონარი, ხანმეტო ხელნაწერიო, ვამბობთ ჩვენს ძეგლზე მაგრამ არის კი საესებით შესაფერისი მისთვის ეს სახელწოდება? არა და თითქო ჰოც. არა, იმიტომ რომ ძეგლში გვხვდება ისეთი ფორმებიც, სადაც „მეტი“ ხანების ნაცვლად „მეტი“ ჭაები გვაქვს. ესენია: „ჭიხილოთ“ (ორჯერ: მარკ. 16,7, გვ. 13,9 და ლ. 24,33, გვ. 50,10); „ჭიცილოთ“ (ლ. 24,17, გვ. 21,3), „შეჭიდრენ“ (მ. 14,29, გვ. 48,29), „ჭეტყებდენ“ (შ. 24,30, გვ. 49,1), „მიჭენების“ [ლ. 12,33 (გვ. 54,7), და „ჭიყოს“ [ლ. 12,34 (გვ. 54,10)]. სულ არის, მაშასადამე, შვიდი შემთხვევა, სადაც ხანის ნაცვლად ჭაე ხანს ფორმებში აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ შვიდსავე შემთხვევაში ჭაეს ხმოვანი მოსდევს და თანაც მალალი: ი (ხუთჯერ) ან ე (ორჯერ: „ჭეტყებდენ“, „მიჭენების“). დაბალი (ა, უ) ხმოვნების წინ ჭაეს ხმარების შემთხვევა არ მოიპოვება¹, ისე როგორც არ მოიპოვება ასეთი შემთხვევა თანხმოვნების წინ. რომ დარწმუნებული ვიყვნეთ იმაში, რომ პრეფიქსული ჭაე ხანისაგან იყოს წარმოშობილი, რომ საერთო ქართულში ამ შემთხვევაში ხ გვეგულდებოდეს და არა ჭ, მაშინ ზემორე მოყვანილი შვიდი შემთხვევა ძალიან კარგი მაგალითი იქნებოდა ხანის ჭაედ ქცევის პროცესის გასათვალისწინებლად: ხანის ჭაედ ცვალება ჯერ უნდა დაწყებულიყო ინის წინ, რომელიც უმადლესი ხმოვანია (ხი > ჭი), შემდეგ ენის წინაც (ხე > ჭე), შემდეგ კი ეს მოვლენა უნდა განზოგადებულიყო და ყველა ხმოვნისა და თანხმოვნის წინაც უნდა შეცვლილიყო. ჩვენი ძეგლი მაშინ ამ გარდასაქვალ საფეხურის მაჩვენებელი იქნებოდა, მაგრამ ჯერ მრავალი საკითხია გადასაწყვეტი, რომელთა შესახებ აქ საუბარს ვერ გავაგრძელებთ.

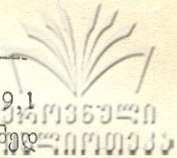
ჭაემეტობა ჩვენს ძეგლში სპორადული მოვლენაა. ძირითადი მისი ნიშანი კი ხანმეტობაა და ამ ძირითადი ნიშნის მიხედვით არის დარქმეული სახელი; მართლაც, ხანმეტსა და ჭაემეტ ფორმებს შორის ასეთი შეფარდებაა: 165 : 7, ე. ი. ხანმეტი ფორმაა დაახლ. 96%, ჭაემეტი კი 4%.

საზოგადოდ უნდა შევნიშნოთ, რომ ხანთან ერთად ჭაეს ხმარება შეიძლება მარტო ამ ძეგლს არ ახასიათებდეს. ხანმეტი პალიმფსესტების საბოლოო ამოკითხვა ალბათ სხვაგანაც დადასტურებს ჭაეს არსებობას. მაგრამ ესლაც შემიძლია გადაჭრით ვთქვა, რომ ამ მხრივ ლექციონარის ენა ყოველ შემთხვევაში განმარტოებით არ დგას, მას მხარს უჭერს ხანმეტი იერემიას ნაწყვეტების ტექსტი, სადაც 20 ფორმათაგან 17 ხანმეტია, 3 კი — ჭაემეტი: დაჭიდვა, განჭირყუნა, ჰასწავეს. მაშასადამე, აქ ჭ დაბალი ხმოვნის წინაც გვხვდება².

ხანმეტი ლექციონარის ენა ბევრი მხრით არის საინტერესო. პირველ ყოვლისა აღსანიშნავია, რომ ხ (ან ჭ) სწორედ იქ არის, სადაც ის მოსალოდნელია ამგვარი ძეგლების საერთო ნორმების მიხედვით. არავითარი გადახვევა ნორმიდან არ მოიპოვება. საყურადღებოა, რომ ხანმეტობა მარტო ბიბლიურ ტექსტში კი არ გვხვდება, არამედ ტიპიკონურ ნაწილშიც; ამას რომ ვამბობ, მხედველო-

¹ ონის წინ ქართულში ხ არ არის პრეფიქსად მოსალოდნელი.

² ა. შანიძე, ხანმეტი იერემიას კემბრიჯული ნაწყვეტები: ენიკის მოამბე, II, 29—42.

ბაში მაქვს არა „ხუგალობდით“ ფორმა, რომელიც ორჯერ გვხვდება (გვ. 39, 1 და გვ. 43, 3), რადგანაც არსებითად იგივე ბიბლიურ ნაწილს ეკუთვნის, არამედ „ხითქუას“ (გვ. 38, 13). მაშასადამე ამ ძეგლისათვის **ხ** (ან **ჰ**) პრეფიქსის ხმარება სამი ფუნქციით (II პირის სუბ. პრეფიქსად, III პირის ობ. პრეფიქსად და უფროობითი ხარისხის მაწარმოებელი პრეფიქსის თავიკიდურად, რომელიც წარმოშობით III პირის ობ. პრეფიქსია¹, ნორმად უნდა ჩაითვალოს. რა დიდი განსხვავებაა ამ მხრივ მასა და ხანმეტ მრავალთავს შორის², სადაც ჩვენი პრეფიქსების ნორმები უკვე დარღვეულია და ისეთ შთაბეჭდილებას ქმნის ძეგლი, რომ ხანმეტობა, როგორც გარკვეული ფონეტიკურ-მორფოლოგიური მოვლენა, მასში უფრო მწიგნობრული გზით არის დაცული, ვიდრე სასაუბრო ენის გავლენით. ლექციონარს კი ასეთი რამ არ ატყვია. ხანმეტ-ჰაემეტობის თვალსაზრისით იგი თავიდან ბოლომდე მკვიდრი ნორმების მაჩვენებელი ძეგლია.

ფონეტიკის მხრივ აღსანიშნავია კიდევ ხანის შენახვა ჟანის წინ: „რას ჟამს“ (მ. 24, 32; 24, 33, გვ. 50, სტრ. 4, 10), და დიფთონგი აჟ „ხშორაჟს“ (ლ. 19, 13, გვ. 19, 11), წარაჟლინნეს (მ. 24, 31 გვ., 49, 8)] ჰავლსი (გვ. 46, 2; მაგრამ ქვემოთ დიფთონგს ადგილი აღარ აქვს: ჰავლსი 51, 9).

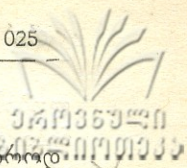
მორფოლოგიაში აღსანიშნავია მრავლობითი რიცხვის წარმოება **ნ** ბოლოკიდურთან ზმნებში მხოლოდითი რიცხვის ფორმაზე პირდაპირ **თ** ელემენტის დართვით, უნოდ: „მომიოწაფენთ“ (მ. 28, 19, გვ. 8, 3), „განყიდნთ“ (ლ. 12, 33, გვ. 52, 12). სიტყვათა წარმოებიდან აღსანიშნავია „ჰრომელთა“ (გვ. 51, 8).

* შეხარბილულ ლექციონარს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს აქამომდე ყველა ცნობილ ხანმეტ ხელნაწერებს შორის. ის ერთად-ერთი ძეგლია, რომლის ტექსტს პირვანდელი სახით მოუღწევია ჩვენამდე. ხანმეტობის ნაშთები შეიძლება ჩვენ მე-IX—X და შერმინდელი საუკუნეების ძეგლებშიც შეგვხვდეს³, მაგრამ გაბმული ხანმეტი ტექსტები ჯერ-ჯერობით მხოლოდ პალიმფსესტებიდან არის ცნობილი, გამონაკლისს მხოლოდ ეს ძეგლი შეადგენს და ამ მხრივ, რასაკვირველია, მეტად დიდია ამ ძეგლის მნიშვნელობა, თითქმის განუზომელიც. „პირვანდელი სახით მოუღწევია“-ო, რომ ვამბობთ, ამას, რა თქმა უნდა, არ ეწინააღმდეგება „მეტი“ ხანების ამოფხეკა. ჯერ ერთი, ეს ამოფხეკა ყველა „მეტ“ ხანს არ შეჰხებია (მეორე გვერდზე, მაგ., ექვს „მეტ“ ხანთაგან მხოლოდ ერთია ამოფხეკილი და ისიც ისე, რომ მაინც მშვენივრად იკითხება). ამოფხეკა არ შეჰხებია სრულებით „მეტ“ ჰაებს. ამას გარდა ამოფხეკილ ხანებსაც კარგად უჩანს ხან თავი, ხან ტანი, ხან ბოლო; საცხებიტ რომ ამოფხეკილი იყოს ისე, რომ ხანისა აღარაფერი კვალი ემჩნეოდეს, ამისთანა მაგალითი თითო-ორიოლაა! სიტყვას აღარ გავაგრძელებ იმის შესახებ, თუ სად არის ამოფხეკილი ხანები, რამდენად, ან სად გადარჩენილან. მაგალითებს, როგორც ამოფხეკილის, ისე ამოუფხეკელი ხანებისას ადვილად იპოვის თვითონ მკითხველი.

¹ ა. შანიძე, პირის ნიშანი ბრუნვიან სიტყვასთან ქართველურ ენებში: თ. ს. უ. შრომები. I (1936), 333 და შემდ.

² ა. შანიძე, ხანმეტი მრავალთავი (ტფ. უნივ. მოამბე, VII).

³ А. Шанидзе, Переживания ханмѣтных форм в грузинских рукописях IX—XI вв. (Сообщ. груз. фил. АН, I (1940), 237.

IX

უეჭველია, ხანმეტი ლექციონარი უნიკალური ძეგლია. ამიტომ საჭიროდ ვცნობთ, რომ ის ფოტოტიპურადაც გამოვეყვა¹. ამას გარდა მას დავუერთებ მხედრული ტრანსლიტერაცია ტექსტისა და სიმფონია.

მხედრული ტრანსლიტერაციის შესახებ (გვ. 047-053) უნდა შევნიშნო შემდეგი: ბიბლიური ტექსტები ახალი აღთქმიდან დაყოფილია მუხლებად. ამასთანავე **OH** ჯგუფი ერთი ასოთია გადმოცემული: უ-თი. სასვენი ნიშნები დღევანდელი ნორმების მიხედვით არის გატარებული. ძველი ქართულის ძეგლების წინანდელ გამოცემებთან შედარებით (მათ შორის ჩემებთანაც) აქ ახალია ესე, ეგე და იგი ნაწილაკების დეფისით შეერთება კითხვით სიტყვასთან, რომელსაც ის მიმართებითად აქცევს: რომელ-იგი, რომელმან-იგი, რომელსა-იგი, სადა-იგი და მისთ. ფრჩხილებში ჩასმულია ამოფხეკილი ხანები და თვალთ უჩინარი ასოები, ხოლო დიდ კავებში—ეტრატის მოხეულ ნაწილებს გაყოფილი ასოები, მცირეებში კი—ისეთი ასოები და სიტყვები, რომლებიც ნაწილობრივ ჩანან. ამას გარდა ქარაგმები გახსნილია და აშკარა შეცთომები გასწორებული, მაგრამ სქოლიოებში ყოველთვის ნაჩვენებია ხელნაწერის ვითარება.

ზოგან ხელნაწერში თეზდიდური მოვლენები გვხვდება: ერთი ასოა დაწერილი ორი ზედიზედ მოსული ერთნაირის ნაცვლად: 1) ერთსა მას შაბათასა ლ. 24,1 (გვ. 14;10)=ერთსა მას შაბათთასა იო. 20,1 (გვ. 30,1), იო. 20,19 (გვ. 39,5); 2) ორნი მათგანი ლ. 24,12 (გვ. 19, 8—9)=ორნი მათგანნი; 4) დაქაიამან ჰრომ. 15,26 (გვ. 52,1)=და აქაიამან. ამათგან უნდა იყოს გარჩეული ორი შემთხვევა, სადაც დაუწერელ მსგავს ასოს ხმოვანიც ახლავს და თანაც სიტყვას ქარაგმა უზის: „მათთან“ ლ. 24,23 (გვ. 26,4) (=მათთანნი), „მივიდნეს“ (ლ. 24, 28, გვ. 26, 4) (ასე იყო მოსალოდნელი: მივიდოდეს).

სამაგიეროდ მეცხრამეტე გვერდის უკანასკნელ სტრიქონებზე იკითხება: „ი¹შსა | ასსამეოც უტევან“, სადაც, ერთის ნაცვლად, ორჯერ არის ზედი-ზედ დაწერილი ა. თითქო გადამწერს „ასსამეოც“ სიტყვა წინა სტრიქონზე დაუწყია, მაგრამ შემდეგ დაჰვიწყნია და იმის მაგივრად, რომ მეორე სტრიქონზედ მართო „სსამეოც“ დაეწერა, მთლად დაუწერია: „ასსამეოც“. ამის გამო იკითხება: „ი¹შსა ასსამეოც“, მაშინ როდესაც ასე იყო მოსალოდნელი: „ი¹შსს ასსამეოც“. „ი¹შსსა“ ფორმა ძველს ტექსტში მოსალოდნელი არ არის და არც მოიპოვება იმავე ძეგლის მეორე ადგილას (21,10) სადაც „ი¹შსს“ იკითხება; და თუ მაინც ხელნაწერის ორივე ა დაეტოვე და პირველი მათგანი წინა სიტყვას მივაკუთვნე, ასეთი ფორმის ახსნის შესაძლებლობაც არსებობს მეორე საკუთარი სახელის ახალ ფორმასთან დაკავშირებით („აქაიამან“ 52,1).

სიმფონიის შესახებ კი უნდა შევნიშნო შემდეგი: ის შედგენილია ლექსიკონის წესზე: ერთისა და იმავე სიტყვის სხვადასხვა ფორმა ერთად არის ნაჩვენები.

სახელთა ფორმები დალაგებულია ბრუნვათა მიხედვით (წრფ., სახ., მოთხრ., მიც., ნათ., მოქმ., ვით., წოდ.) ჯერ მხოლ. რიცხვში და შემდეგ მრავ-

¹ წინასწარი გამოცემა ტექსტისა: თ. უ. მ. IX (1929), 310—342.

ლობითში. თვითეული ბრუნვის ფარგალში ჯერ უთანდებულო ფორმებია ნახევრული ნები და შემდეგ თანდებულებანი. მასალის სიმცირის გამო საკუთარი სახელები არ გამოგვიყვია.

ზმნათა ფორმები მოყვანილია საწყისთან და, თუ ასეთი არ მოეპოვება, გამოსავლად აღებულია აღდგენილი ფუძე. პრევერბიანი ზმნები თავის ადგილას არის მოყვანილი, ოღონდ უპრევერბოს ადგილას მითითებულია ყველა პრევერბიანი. ჯერ პირიანი ფორმებია მოყვანილი და შემდეგ უპირობები (საწყისი, მიმლეობა).

პირიანი ფორმები განაწილებულია მწკრივთა მიხედვით: აწყყო, აწყყოს ხოლმ., უწყვეტ., I კავშ.; წყვეტ., II ხოლმ., II კავშ., ბრძან., I თურმ., II თურმ., III კავშ. თვითეული მწკრივის ფარგალში ერთ-პირიანი ზმნის ფორმები პირთა თანამდევრობით არის დალაგებული ჯერ მხოლოდობითში და შემდეგ მრავლობითში. ორ-პირიანსა და სამ-პირიან ზმნებში ყურადღება პირველად სუბ. პირებს ექცევა და შემდეგ ობიექტურებს. თვითეული სუბ. პირის ფარგლებში ობიექტურები ყველა უნდა ამოიწუროს ორსავე რიცხვში. ამის მახედვით „ხილვა“ ზმნის ფორმები, მაგ., წყვეტილში, ასე დაეწყობა: გიხილე, ვიხილე, გიხილენ, ვიხილენ; მიხილე, იხილე, მიხილენ (გვხილენ), იხილენ; მიხილა, გიხილა, იხილა, მიხილნა (გვხილნა), გიხილნა, იხილნა. ასევეა სუბ. პირების მრავლობითშიც. ამავე წესით ეწყობა ფორმები ყველა მწკრივში, ოღონდ ჯერ ძირეული ზმნის ფორმებია მოყვანილი ყველა წარმოდგენილი მწკრივის მიხედვით და შემდეგ წარმოქმნილისა. ამის გამო ჯერ აბსოლუტური ზმნაა მოყვანილი, შემდეგ რელატიური, ჯერ საარვისო და შემდეგ სათავისო და სასხვისო, ჯერ აქტივი და შემდეგ პასივი, ჯერ დინამიკური და შემდეგ სტატიკური და მისთ.

ადგილის მოგების მიზნით გამეორებული ფორმები შემოკლებულად არის მოყვანილი პირველი ასოს მიხედვით.

* *

ეს ფოტოტიპიური გამოცემა¹, რომელიც ქართულ ხელნაწერთათვის მეორეა ადიშის ოთხთავის შემდეგ², ყველას საშუალებას მისცემს უფრო ახლოს გაეცნოს ერთ იშვიათსა და უშესანიშნავეს ძეგლს ქართული ენისა და ლიტერატურისას.

ა. შანიძე.

თბილისი
15. 5. 1944.

¹ ფოტოტიპები შესრულებულია 1929 წ. კავკასიის სამხედრო ოლქის სამხედრო ტოპოგრაფიული განყოფილების ფოტო ლითოგრაფიაში კ. ზანისის ხელმძღვანელობით. ეს ნაწილი დაიბეჭდა უნივერსიტეტის ხარჯით «საქ. საისტ. და საეთნოგ. საზოგადოების» ქალაქში.

² ადიშის ოთხთავი მთლიანად ფოტოტიპურად გამოსცა მოსკოვის საარქეოლოგიო საზოგადოებამ: Материалы по Археологии Кавказа. Вып. XIV. М. 1916.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Издаваемый памятник представляет собой отрывок из лекционария, заключающий в себе чтения на Пасху и Фоминую неделю. Ханмэтным называется он потому, что буква **ჲ** (х), употребляемая в нем в качестве личного префикса в глаголах, является „лишней“ с точки зрения норм грузинского литературного языка IX и последующих веков¹.

Памятник—синайского происхождения. Он слегка описан у А. Цагарели в его Каталоге Синайских груз. рукописей под № 9². В конце XIX в. означенная рукопись, вместе с четырьмя другими грузинскими рукописями, была вывезена из Синая в Австрию и перешла во владение проф. Н. Schuchardt'a, который всю свою библиотеку, вместе с грузинскими рукописями, завещал Грацскому университету.

По языковым данным, памятник выявляет ближайшее сродство с надписями Болнисского храма (вторая полов. V в.) и Мцхетского Крестного монастыря (нач. VII в.), а по палеографическим признакам он мог появиться не позднее второй половины VII века.

Памятник—дефектный: состоит из 27 листов; не достает в начале и в конце, но в дошедшей части нет пропусков³.

Содержание: Начинается с отрывка евангелия от Матфея 28, 7—20 (стр. 1—9); затем идут: Мк. 16, 2—8 (стр. 10—14), Лук. 24, 1—35 (стр. 14—29), Иоан. 20, 1—18 (стр. 29—38). Дальше читается: „В день Пасхи вечером сперва пропоют „Свете тихий“ (и) произнесут (букв. скажут) Пс. 149-й: „Воспойте Господеви песнь нову, хваление его в церкви святых“. Еванг. от Иоанна 20, 19—25 (стр. 39—42).

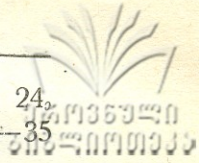
„В Фомино воскресение⁴ вечером в ... часов Пс. 149: „Воспойте Господеви песнь нову, хваление его в церкви святых“, еванг. от Ио-

¹ Термин „Ханмэт“ (означающий „с лишними х“) известен со времен Георгия Святогорца (сконч. 1065).

² Впрочем, у Цагарели означенная рукопись определена как евангелие от Иоанна.

³ Сравнительно с тем, что было при А. Цагарели на Синае в 1883 г., в рукописи не хватает одного листа в начале и одного листа в конце. На первом из них был текст еванг. от Матфея 28, 4—7, на втором—запись от 983 г. известного писателя и переплетчика Иоанна-Зосима.

⁴ Слово ახსუგბა (точнее აღსუგბა, აღესგბა, б у к в. „исполнение“) мы переводим Пасхой, а ახსუგბისა ზატვიცო в данном месте понимаем в смысле ახსუგბისა ზატვიცის ზა-

ანა 20, 14—31 (стр. 43—45), Гал. 6, 14—18 (стр. 46—47), Матф. 24, 29—35 (стр. 48—51), Рим. 15, 25—29 (стр. 51—53), Лук. 12, 32—33 (стр. 53—54). Здесь рукопись обрывается.

Как видно из содержания, лекционарий имеет простейший вид, не осложненный разными молитвами и чтениями из книг Ветхого Завета. По всем признакам, это древнейшая редакция лекционария Иерусалимской церкви¹.

Издаваемый лекционарий единственная ханмэтная рукопись, текст которой дошел до нас почти в нетронутом виде². Правда, «лишние» и в нескольких местах выскоблены и язык, таким образом, „исправлен“, но в огромном большинстве они не тронуты, да и там, где они выскоблены, хорошо читаются по остающимся частям или следам.

Ввиду исключительного значения данного памятника для решения многих языковых и историко-литературных вопросов, мы сочли необходимым издать его фототипически³ и снабдить симфонией.

А. Шанидзе

ფო, т. е. в смысле новой недели (иначе Фомино воскресенье). К такому пониманию слова склоняет нас, между прочим, и содержание евангельского чтения.

То обстоятельство, что Пасха у древних грузин называлась исполнением, указывает на то, что его празднование приурочено было, вероятно, к первому воскресению после весеннего полнолуния (Иное толкование термина ღვებდა см. у К. Кекелидзе, Иерусалимский канонарь, 324).

¹ Более позднюю редакцию Иерусалимского лекционария можно видеть у К. Кекелидзе, Иерусалимский канонарь VII в. Грузинская версия. Тбилиси, 1912.

² Рукописи, переписанные до арабского вторжения в Грузию (V—VI вв. и нач. VII в.), сохранились только в палимпсестах.

³ Предварительное издание текста: Изв. Тбил. Университета, IX (1929).

P R E F A C E

The present monument is a fragment of the Georgian lectionary containing lections for Easter and Low Sunday. The text is characterized by the use of *khanmet* forms, i. e. verbal forms where the letter **ჲ** (called *khan*), that serves as personal prefix, was regarded as being quite *met* (i. e. „superfluous“) from the point of view of standard literary Georgian of the ninth cent. and later¹.

The ms. was first found at Mt. Sinai and is described by A. Tsagareli in his Catalogue of the Sinai mss. as № 9². Towards the end of the nineteenth cent. it was taken, together with four other Georgian mss., to Austria where it came into the possession of Professor H. Schuchardt. The latter bequeathed it to the Graz University together with his whole library.

An examination of the data of the linguistic peculiarities of the lectionary manifests that it has the closest affinities with the inscriptions of Bolnis Cathedral (the second half of the fifth cent.) and with those of Mtskheta (the beginning of the seventh century). The paleographic features of the ms. show that it could have been written no later than the second half of the seventh century.

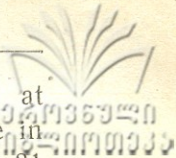
The ms. is defective; it consists of 27 folios, many folios being missing both at the beginning and at the end, but there is no interruption in the part which has reached us.

The contents of the ms. at present are as follows: Matt. 28, 7—8 (pp. 1—9), Mark 16, 2—8 (pp. 10—14), Luke 24, 1—35 (pp. 14—29) and John 20, 1—18 (pp. 29—38). Then it reads: „The day of Akhuseba (Easter)³ in the evening they will first chant «Glad light» (Φῶς λαρόν) and Ps. 149 shall be performed: Sing unto the Lord a new song, his praise in the congregation of saints“. Lection of John 20, 19—25 (pp. 39—42).

¹ The term *khanmet* (meaning „having superfluous khans“) has been known since George the Athonite (died 1065).

² However, the ms. is qualified by A. Tsagareli as being John's Gospel.

³ The fact that in ancient Georgia Easter was called *ავსება* or *akhuseba* (literally fulfilment) shows that Easter was there celebrated on the first Sunday after the spring full moon.

„The day of Akhusebisa Zatik (Low Sunday)¹ in the evening at the ...th hour Ps. 149: Sing unto the Lord a new song, his praise in the congregation of saints“. Further follow lections of John 20, 26—31 (pp. 43—45), Gal. 6, 14—18 (pp. 46—47), Matt. 24, 29—35 (pp. 48—51), Rom. 15, 25—29 (pp. 51—53) and Luke 12, 32—35 (pp. 53—54). Here the ms. breaks off².

As the contents show, the ms. represents a simple and primary type of lectionary not yet complicated with different prayers and lections from the Old Testament. I should be inclined to believe that the lectionary reflects the more ancient practice of the Jerusalem Church³.

The lectionary is a unique khanmet ms. the text of which has reached us almost intact⁴. True, there are many cases of „superfluous *khans*“ having been erased and thus the verbal forms „corrected“ by a later hand, but not everywhere; however, nearly all erased *khans* are plainly discernible from their remaining parts or traces.

As the lectionary is of very great importance for the problems of the history of both the Georgian language and literature, we have thought it necessary to edit the entire ms. in phototypic reproduction⁵ and to furnish it with a concordance.

A. Shanidze.

¹ The words *akhusebisa zatik-i* (i. e. the feast of Easter) in this place we are rather inclined to understand as meaning Low Sunday than Easter.

² Comparing with what A. Tsagareli described, one finds that two leaves are now missing: the first at the beginning and the second at the end. The former contained Matt. 28, 4—7 and the latter a colophon made in the year 983 by the well-known scribe and binder Ioane-Zosime who newly bound it.

³ A more recent recension of the Jerusalem lectionary may be seen in the Georgian version of it edited by K. Kekelidze, *Иерусалимский канонарь VII века, Тбилиси (Tiflis) 1912*.

⁴ Georgian mss. reaching our days from the period antecedent to the Arab invasion, are known only in palimpsests. See e. g. R. P. Blake's articles: *Catalogue of the Georgian Manuscripts in the Cambridge University Library (Harvard Theological Review, vol. XXV, № 3, July 1932, pp. 207—224)* and *Khanmeti Palimpsest fragments of the old Georgian version of Jeremiah (ib., pp. 225—273)*.

⁵ A preliminary edition of the text: *Bul. de l' Univ. de Tiflis, IX (1929)*.

ს ი მ უ მ ნ ი ა ¹

ადგილ: აჰა ადგილი მრ 16, 6; ერთსა ადგილსა ი 20, 7; 20, 26.

ადრე: წარვიდეს ადრე მიერ საფლავით მ 28, 8. ნ. ხუადრეს.

ათ ნ. ათერთმეტ, ათორმეტ.

ათერთმეტ: ხოლო ათერთმეტნი იგი მოწაფენი წარვიდეს მ 28, 16; პოვნეს კრებულად ა. იგი ლ 24, 33; ხუთხრნეს სიტყუანი ესე ათერთმეტთა მათ ლ 24, 9.

ათორმეტ: თომა, ერთი იგი ათორმეტთაგანი ი 20, 24.

ამა ნ. ესე.

ამენ: ამენ გალ 6, 18; ა. გეტყვ თქუენ მ 24, 34.

ამიერიოვან: ა. შრომას ნუვინ შემამთხევენ მე გალ 6, 17.

ანგელოზი: იხილნა ორნი ანგელოზნი ი 20, 12; და წარაჰლინნეს ა. თჳსნი მ 24, 31; ხრქუეს ანგელოზთა მათ ი 20, 13; ხილვაჲცა ანგელოზთაჲ იხილეს ლ 24, 23.

ანუ: ანუ არა ესრჳთ ჯერ-ხიყო ლ 24, 26; ა. არა გული ჩუენი განჭურვებულ ხიყო ლ 24, 32.

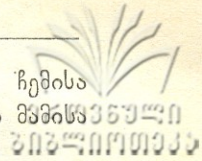
***არ:** მე თქუენ თანა ვარ მ 28, 20; შენ ხოლო მწირ ხარ იერუსალჳმს ლ 24, 18; ახლოს არს კართა ზედა მ 24, 33; რამეთუ იესუ ა. ი 20, 14; იესუ ქრისტე ა. ძჳ ღმრთისაჲ ი 20, 31; მემტილჳ იგი ა. ი 20, 15; არა ა. აქა მრ 16, 6; ლ 24, 6; ესე მესამჳ დღჳ ა. ლ 24, 21; არცა წინადაცუეთილებაჲ რაჲ ა. გალ 6, 15; მწუხრ ა. ლ 24, 29;

რომლისათჳს სოფელი ესე ჩემდა ჯუარს-ცუმულ ა. გალ 6, 14; მიდრეკილ ა. დღჳ ლ 24, 29; ცხოველ ა. იგი ლ 24, 23; ვითარმედ იგია, რომელმან ლ 24, 21; და ხართ თქუენ მწუხარე ლ 24, 17. რომელნი არიან იერუსალჳმს ჰრომ 15, 26; რაჲ ა. სიტყუანი ეგე ლ 24, 17; თანა-მდებცა ა. მათა ჰრომ 15, 27; რომელ არა დაწერილ ა. ი 20, 30; ახლოს არს ზაფხული მ 24, 32. ნ. ყოფა (2), ჯერ-ყოფა.

არა: მთოვარემან არა გამოხცეს ნათელი თჳსი მ 24, 29; ვიდრემდის ა. ესე ყოველი ხიყოს მ 24, 34; ა. წარვდეს ნათესავი ესე მ 24, 34; სიტყუანი ჩემნი ა. წარვდენ მ 24, 35; ა. არს აქა მრ 16, 6; ლ 24, 6; რომელი ა. დაძუელდეს ლ 12, 33; მპარავი ა. მიჰხეზის ლ 12, 33; ა. პოვეს გუამი იგი ლ 24, 3, 23; ა. ხრწმენა მათი ლ 24, 11; ა. ხუწყი ლ 24, 18; ანუ ა. ესრჳთ ჯერ-ხიყო ლ 24, 26; ანუ ა. გული ჩუენი განჭურვებულ ხიყო ლ 24, 32; ა. უწყი ი 20, 2; 20, 13; შინა ა. შევიდა ი 20, 5; ა. ტილოთა თანა მდებარჳ ი 20, 7; ა. უწყოდა ი 20, 14; ა. ხიყო მათ თანა ი 20, 24; უკუეთუ ა. ვიხილო ი 20, 25; რომელთა ა. ხუეხილვო ი 20, 29; რომელ ა. დაწერილ არიან ი 20, 30. ნ. არამედ, არარაჲ არასადა, არღა, არცა.

არამედ: არამედ წარვედით მრ 16, 7; ა. დედათაცა ვიეთმე დამაკრვეს ჩუენ ლ 24, 22; არა (ნუ)...

¹ შემოკლებანი: მ=მათე, მრ=მარკოზ, ლ=ლუკა, ი=იოანე, გალ=გალატელთა მიმართ, ჰრომ=ჰრომელთა მიმართ.

არამედ: არა არს აქა, ა. აღდგა ლ 24, 6; არცა წინადაცუეთილება რაა არს ..., ა. გაღ 6, 15; ნუ ურწმუნო ხიქმნები, ა. გრწმენინ ი 20, 27.

არარა: არ არაა ვის ხუთხრეს მრ 16, 8.

არასადა: ა. მრწმენეს ი 20, 25.

არლა: რამეთუ ა. იცოდეს წერილისა ი 20, 9; რამეთუ ა. აღსრულ ვარ ი 20, 17.

არცა: ა. მილიმან განრყუნის ლ 12, 33; ა. წინადაცუეთილება რაა არს და ა. წინადაუცუეთილება გაღ 6, 15.

ას: ას სამეოც უტევან ლ 24, 13; ფსალმუნი რმთ (ას ორმეოც და ცხრა), გვ. 39.

აქა: არა არს ა. მრ 16, 6; ლ 24, 6; მოყვენ თითონი შენნი ა. ი 20, 27.

აქაია: ჯერ-იჩინა მაკედონია და აქაიამან ჰრომ 15, 26.

აღდგომა: არამედ აღდგა ლ 24, 6; პეტრე ა. ლ 24, 12; ნანდვლე ა. უფალი ლ 24, 35; ა., არა არს აქა მრ 16, 6; აღდგეს მასვე ჟამსა შინა ლ 24, 33; ჯერ-არს მისი მკუდრეთით აღდგომა ი 20, 9; და მესამესა დღესა აღდგომად ლ 24, 7.

აღებული ნ. აღება.

აღვსება ნ. ახუსება.

აღმოსლვა: მერმე აღმოსლვასა ოდენ მზისასა მრ 16, 2.

აღსასრული ნ. აღსრულება.

ბად ნ. დაბადებული.

ბერ ნ. შთაბერვა.

ბეჭედ ნ. დაბეჭდვა.

გ¹ (ხეივს -- ხევო): რომელნი წესსა მას ზელა ხეგენე გალ 6, 16.

გ² ნ. მიგება.

აღსლვა: აღვალ მამისა ჩემისა ი 20, 17; არლა აღსრულ ვარ მამისა ჩემისა ი 20, 17.

აღსრულება: ესე აღხუასრული და დახუბეჭდო ჰრომ 15, 28; დავიდრე აღსასრულამდე სოფლისა მ 28, 20.

აღლება: უკუეთუ შენ აღხიდე ი 20, 15; აღიღეს უფალი ი 20, 2; 20, 13; ლოდი იგი აღებული კარისა მისგან საფლავისა ი 20, 1.

აწ: აწ ესერა მივალ იერუსალმად ჰრომ 15, 25.

ახლოს: ა. არნ ზაფხული მ 24, 32; ა. არს კართა ზედა მ 24, 33. ნ. მიახლება.

ახუსება (← აღვსება): დღესა ახუსებასა მწუხრი, გვ. 38; დღესა ახუსებისა ზატეკსა მწუხრი, გვ. 43.

აჰა: ა. ადგილი მრ 16, 6; ა. იესუ შეხემთხვა მათ მ 28, 9; და ა. ორ კაც ზედა მოხადგეს მათ ლ 24, 4; და ა. ორნი მათგანნი მოვილოდეს ლ 24, 13. ნ. აჰა ეგერა, აჰა ესერა.

აჰა ეგერა: ა. ე. გარქუ თქუენ მ 28, 7; ა. ე. წინა-გიძღვს თქუენ მრ 16, 7.

აჰა ესერა: ა. ე. დასისა მისგანნი მოვიდეს ქალაქად მ 28, 11; ა. ე. მე თქუენ თანა ვარ მ 28, 20.

ახალ: არამედ ახალი დაბადებული გაღ 6, 15; გალობითა ახლითა, გვ. 39, 43.

ბ

ბნელ: ვიდრე ბნელ-ლა ხეო ი 20, 1. ნ. დაბნელება.

ბრძანება: სადაცა-იგი ხუბრძანა მათ იესუ მ 28, 16.

გ

გ³ ნ. მოგება.

გალატელ: გალატელთა მიმართ წიგნი, გვ. 46.

გალილეა: ვიდრე ხიყო-ლა იგი გა-
ლილეას ლ 24, 6; წარვიდეს გალი-
ლედ მ 28, 16; რაათა წარვიდენ გ.
მ 28, 10; წინა-გიძღუს თქუენ გ. მ 28, 7;
მრ 16, 7.

გალობა: ხუგალობდით უფალსა გა-
ლობითა ახლითა, გვ. 39, 43.

გამოვალს, გამოვიდა ნ. გამოსლვა.

გამოთარგმანება: ვითარ-იგი გა-
მოგვთარგმანებდა ჩუენ წიგნთა
ლ 24, 32; გამოხუთარგმანებდა
მათ ყოველთაგან წიგნთა ლ 24, 27.

გამოსლვა: რასჟამს... ფურცელი
გამოვალნ მ 24, 32; გამოვიდა
პეტრე ი 20, 3; გამოვიდეს და ხივლ-
ტოდეს მრ 16, 8.

გამოჩენა: მაშინ გამოჩნდეს ნი-
ში მ 24, 30.

გამოცემა: მთოვარემან არა გა-
მოხცეს ნათელი თვისი მ 24, 29.

გამოცხადება: ვითარ-იგი გამო-
ხეცხადა მათ ლ 24, 35.

გამოძიება: ზრახვასა მას მათსა და
გამოძიებასა ლ 24, 15.

-გან (თანდ.): ამიერიტგან გალ
6, 17; ვინაჲთგან ლ 24, 21; თვისაგან
ლ 24, 12; ი 20, 7; კარისა მისგან
მრ 16, 3; ი 20, 1; კილითგან მ 24, 31;
მათგან მ 28, 15; მოსწითგან ლ 24,
27; ოთხთგან ქართა მ 24, 31; საფ-
ლავისაგან ი 20, 2; საფლავისა მის-
გან ლ 24, 2.

-გან-ი (წარმოქმნისა): ათორმეტ-
თაგანი ი 20, 24; ზავისაგანი, გვ.
10, 14, 29, 39, 43, 53; მათგანნი
ლ 24, 13; მისგანნი მ 28, 11; ჩუენ-
განნი ლ 24, 24.

განზრახვა: და ხიყო განზრახვა-
სა მას-მათსა ამისთვის ლ 24, 4.

განთიად: განთიად, ვიდრე ბნელ-
ლა ხიყო ი 20, 1; და ნიადგანთიად-
სა მას ერთშაბათისასა მრ 16, 2.

განთქუმა: და განხითქუა სიტ-
ყუაჲ ესე მ 28, 15.

განკართომა: ნუ განხკართებოთ
მრ 16, 6; იხილეს ჭაპუკი... და გან-
კრთეს მრ 16, 5.

განკყუნა: არცა მლილმან გან-
კყუნის ლ 12, 33.

განსყიდა ნ. განყიდა.

განტეხა: მოიღო პური, აკურთხა
და განტეხა ლ 24, 30; გამოხეცხადა
მათ განტეხასა პურისასა ლ 24, 35.

განღება ნ. განხუმა.

განყიდა: განყიდენთ მონაგებნი
თქუენნი ლ 12, 33.

განხარება: განიხარეს მოწაფე-
თა ი 20, 20.

განხუმა: მათ თუალნი მათნი გან-
ხეხუნეს ლ 24, 31.

განჯურვება: ანუ არა გული ჩუენი
განჯურვებელ ხიყო ჩუენ შოვრის
ლ 24, 32.

გარდაგორვება: ვინ გარდაგვ-
გორვოს ჩუენ ლოდი იგი მრ 16, 3;
გარდაგორვებულ ხიყო ლოდი
იგი მრ 16, 4; ლოდი იგი, გარდა-
გორვებული საფლავისა მისგან
ლ 24, 2.

გარდამოცუვენა-ა (გარდამოცვენა):
ვარსკულავნი გარდამოცვენენ ზე-
ციტ მ 24, 29.

გარე: გ. მიხიქა ი 20, 14; გ. მი-
იხილა მან ი 20, 16.

გარეშე: მარიამ დგა გ. ი 20, 11.

გარნა: ჩემდა ნუ ხიყოფინ სიქადულ,
გ. ჯუარითა ვალ 6, 14.

გზა: ვითარ-იგი მეტყოდა ჩუენ
გზასა ზედა ლ 24, 32; იგინი ხუთხ-
რობდეს გზისასა მას ლ 24, 35.

გლახაკ: გლახაკთა მათთვის წმი-
დათა პრომ 15, 26.

გონება: მას ხეგონა, ვითარმედ
ი 20, 15.

გორვება ნ. გარდაგორვება.

გუამ: არა პოვეს გუამი იგი ლ 24, 3; 24, 23; სადა-იგი ხიდვა გ. იესუსი ი 20, 12.

გუერდ: ხუჩუნენა მათ ჯელნი და გუერდიცა თუნი ი 20, 20; დახუდვა ჯელი ჩემი გუერდსა მისსა ი 20, 25;

დახდეგ (ჯელი შენი) გუერდსა ჩემსა ი 20, 27.

გულ: მუნცა ჰიყოს გული თქუენი ლ 12, 34; ანუ არა გ. ჩუენი განჯურგებულ ხიყო ლ 24, 32; ჟ უცნობელნი და შიძიმენო გულითა ლ 24, 25.

დ

და: ძალითა და დიდებითა დიდითა მ 24, 30; ცაჲ და ქუეყანაჲ მ 24, 35; შიშითა და სიხარულითა დიდითა მ 28, 8; წარვედით და ხუთხართ ძმათა ჩემთა მ 28, 10; მიხედეს და იხილეს მრ 16, 4 (და სხვაგანაც ხშირად).

დაბა: ორნი მათგანნი მოვიდოდეს დაბასა ლ 24, 13; მიხეახლნეს დ. მახ ლ 24, 29.

დაბადება: არამედ ახალი დაბადებულნი გალ 6, 15.

დაბეჭდვა: ესე აღხუასრულო და დახუბეჭდო ნაყოფსა მას მათსა ჰრომ 15, 28.

დაბნელება: მზე დაბნელდეს მ 24, 29.

დადგომა: დადგა შოვრის მათსა ი 20, 19, 26.

დადგრომა: დახადგერ ჩუენთანა ლ 24, 29; შევიდა დადგრომად მათთანა ლ 24, 29.

დადება: სადა დახდეგ ი 20, 15; სადა დადვეს იგი მრ 16, 6; ი 20, 2, 13; უკუეთუ არა... დახუდვა თითი ჩემი... და დახუდვა ჯელი ჩემი ი 20, 25; დახდეგ (ჯელი შენი) გუერდსა ჩემსა ი 20, 27.

დადრეკა: დახედრიკნეს ჰირნი მათნი ქუეყანად ლ 24, 5.

დაკვრება: დედათაცა ვიეთმე დამაკვრვეს ჩუენ ლ 24, 22; დახუკვრდა საქმე ესე ლ 24, 12; შედრწუ-

ნებულ ხიყენეს და დაკვრებულ მრ 16, 8.

დამალვა: სადა-იგი ხიყენეს მოწაფენი დამალულ ი 20, 19.

დამარხვა: ხასწავებდით მათ დამარხვად ყოველი მ 28, 20.

დახ: აჰა ესგრა დასისა მისგანნი მოვიდეს ქალაქად მ 28, 11.

დაუცუეთლება ნ. წინადაცუეთა.
***დაჩხუ:** რასყამს რტონი მისნი დაჩხუნინან მ 24, 32.

დაცუეთილება ნ. წინადაცუეთა.
დაძულება: რომელი არა დაძუელდეს ლ 12, 33.

დაწერა: ესე დახიწერა ი 20, 31; რომელ არა დაწერილ არიან ი 20, 30.

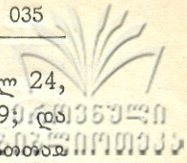
დაჯგვა: კარნი იგი დაჯსულ ხიყენეს ი 20, 19.

დგომა: მარიამ დგა გარეშე ი 20, 11; იხილა იესუ მდგომარე ი 20, 14. ნ. აღდგომა, დადგომა, მოდგომა შემდგომად.

დგრომა ნ. დადგრომა.

დება: სადა-იგი ხიდვა გუამი იესუსი ი 20, 12; არა ტილოთა თანა მდებარე ი 20, 7; ტილონი იგი ხოლო მდებარენი ლ 24, 12; იხილნა ტილონი მ. ი 20, 5; იხილნა ტილონი იგი მ. ი 20, 6. ნ. დადება, თანა-დება.

დედა: ვითარცა დედათა მათ თქუეს ლ 24, 24; არამედ დედათაცა

ვიეთმე დამაკურვეს ჩუენ ლ 24, 22.
ნ. დედაკაც.

დედაკაც: დედაკაცო, რაასა ხტირი 20, 13, 15.

დიდ: რომელი ხიყო დიდ ფრიად მრ 16, 4; შიშითა და სიხარულითა დიდიითა მ 28, 8; ძალითა და დიდებითა დ. მ 24, 30. და წარაჴლინნეს ანგელოზნი თჳსნი ნესტუთა დ. მ 24, 31.

დიდება: შესლვად დიდებასა თჳსსა ლ 24, 2^ა; ძალითა და დიდებითა დიდითა მ 24, 30.

დიდალ: ვეცხლი დიდძალი მიხცეს ერისაგანთა მათ მ 28, 12.

დრეკა ნ. დადრეკა, მიდრეკა.

დღე: ესე მესამე დღე არს ლ 24, 21; მიდრეკილ არს დ. ლ 24, 29; ხიყო მწუხრ დ. იგი ერთშაბათითა ი 20, 19; მასვე დღესა შინა ლ 24, 13; და მესამესა დ. აღდგომად ლ 24, 7; დ. ახუსებასა, გვ. 28; დ. ახუსებისა ზატიკსა, გვ. 43; შემდგომად რვისა დღისა ი 20, 26; ვიდრე დღენდელად დღემდე ი 28, 15. მე... თქუენ თანა ვარ ყოველთა დღეთა მ 28, 20; რაადესე ხიქმნა მას შინა ამათ დ. ლ 24, 18; შემდგომად ქირისა მის მათ დღეთაჲსა მ 24, 29.

დღენდელ: ვიდრე დღენდელად დღემდე მ 28, 15.

მ

-ებრ: ჰრქუთა მას ჰებრაელებრი 20, 16.

ეგე, *მაგა: სიტყუანი ეგე ლ 24, 17; ნუ გეშინინ მცირესა მაგას სამწყსოსა ლ 12, 32.

ეგერა ნ. აპა ეგერა.

ეგრე: და ყვეს ე., ვითარცა მ 28, 15; ჰოვეს ე., ვითარცა ლ 24, 24; ეგრეცა თქუენ მ 24, 33.

ეკლესია: ქებაჲ მისი ეკლესიასა წმიდათასა, გვ. 39, 43.

ელვარე: სამოსლითა ელვარცთა ლ 24, 4.

ემმაოხ: რომლისაჲ სახელი ემმაოხს ლ 24, 13.

ერ: წინაშე ღმრთისა და ყოველისა ერისა ლ 24, 19. ნ. ერისაგანი.

ერთ: მსხდომარენი ერთი თავით და ერთი ფერჯით ი 20, 12; თომა, ე. იგი ათორმეტთაგანი ი 20, 24; მიხუგო ერთმან ლ 24, 18; კულად ხიყვნეს მოწაფენი ერთსა ადგილსა ი 20, 26; თჳსაგან შეკეცილი ე. ადგილსა ი 20, 7; ე. მას შაბათთასა ლ 24, 1;

ი 20, 1. ნ. ათერთმეტი, ერთი იგი, ერთშაბათი, ურთიერთას.

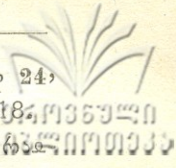
ერთი იგი: გამოვიდა ჰეტრე და ერთი იგი მოწაფე ი 20, 3; ე. იგი მოწაფე წინა რბიოდა ი 20, 4; მაშინ შევიდა ერთიცა იგი მოწაფე ი 20, 8; მოვიდა სიმონ-ჰეტრცსა და ერთისა მის მოწაფისა ი 20, 2.

ერთშაბათ: და ნიად განთიადსა მას ერთშაბათისასა მრ 16, 2; და ხიყო მწუხრ დღე იგი ერთშაბათთაჲ ი 20, 19.

ერისაგანი: ვეცხლი დიდძალი მიხცეს ერისაგანთა მათ მ 28, 12.

ესაგვ ნ. ს-ავ.

ესე, *ამა (1, სახელთნაცვ.): ვიდრემდის არა ესე ყოველი ხიყოს მ 24, 34; ყოველი ე., რაადესე ხიქმნა მ 28, 11; უკუეთუ ხესმეს ე. მთავარსა მას მ 28, 14; მათ ვითარცა ხესმა ე. მრ 16, 8; ვინაჲთგან ე. ხიქმნა ლ 24, 21; ე. მესამე დღე არს ლ 24, 21; ე. დახიწერა ი 20, 31; ე. რა თქუა ი 20, 14, 22; ე. ვითარცა თქუა ი 20, 20; ე. ხრქუა მას ი 20, 18; რასყამს ჰინილოთ ე. ყო-

ველი მ 24, 33; ე. აღსუასრულო ჰრომ 15, 28; ე. უწყი მე ჰრომ 15, 29; ხუთხრობდეს მოციქულთა ამას ლ 24, 10; ა. ყოველსა თანა ლ 24, 21; და ხიყო განზრახვასა მას მათსა ამის თს ლ 24, 4; ესენი ზრახვიდეს ურთიერთას ლ 24, 14.

ესე, *ამა (2, ნაწივე.): იგავი ე. მ 24, 32; ნათესავი ე. მ 24, 34; სიტყუაჲ ე. მ 28, 15; საქმე ე. ლ 24, 12; წიგნსა

ამას ი 20, 30; სიტყუანი ესე ლ 24, 8, 9; ამათ დღეთა შინა ლ 24, 18; **ესე** (3, ნაწილაკი): არა ხუწყი, არა სიტყუანი ესე ხიქმნა ლ 24, 18.

ესერა: აწ ე. მივალ იერუსალმად ჰრომ 15, 25. ნ. აჰა ესერა.

ესრე, ესრეთ: ესრე თქუთ მ 28, 13; ანუ არა ესრეთ ჯერ-ხიყო ლ 24, 26.

3

ვალ ნ. სღვა.

ვარსკულავ: ვარსკულავნი გარდამოცვენ ზეციით მ 24, 29.

-ვე: მასვე დღესა შინა ლ 24, 13; მ. ჟამსა შინა ლ 24, 33; ნანდვლვე აღდგა უფალი ლ 24, 34.

ვერ: რაათა ვერ იცნან იგი ლ 24, 16; იგი თავადი ვერ იხილეს ლ 24, 24.

ვეცხლ: ხოლო მათ მიიღეს ვეცხლი იგი მ 28, 15; ვ. დიდძალი მიხცეს ერისაგანთა მათ მ 28, 12.

ვი ნ. ვინ.

ვიდრე, ვიდრემდის, ვიდრეცა: ვიდრე კიდელ მისი მ 24, 31; ვ. ჩუენ მეძინა მ 28, 13; ვ. დღენდელად დღედმდე მ 28, 15; ვ. აღსასრულამდე სოფლისა მ 28, 20; ვ. ხიყო-ლა იგი გალილეს ლ 24, 6; ვ. ბნელ-ლა ხიყო ი 20, 1; ვიდრემდის არა ესე ყოველი ხიოს მ 24, 34; ვიდრეცა მივიდოდეს ლ 24, 28.

ვიეთმე ნ. ვინმე.

ვითარ, ვითარ-იგი, ვითარცა, ვითარცა-იგი: და ვითარ შემინებულ ხიყვნეს იგინი ლ 24, 5; ვ. მოვიდეს იგინი ლ 24, 22; და ვ. ტიროდა ი 20, 11; ვითარ-იგი გეტყოდა თქუენ ლ 24, 6; ვ.-ი. მეტყოდა ჩუენ გზასა ზედა და ვ.-ი. გამოგუთარგმანებდა ჩუენ წიგნთა

ლ 24, 32; ვ.-ი. გამოხეცხადა მათ ლ 24, 35; ვითარცა ისწავეს მათგან მ 28, 15; ვ. გარქუ თქუენ მრ 16, 7; მათ ვ. ხესმა ესე მრ 16, 8; სიტყუანი მათნი ვ. სიჩქურისანი ლ 24, 11; ვ. დედათა მათ თქუეს ლ 24, 24; ესე ვ. თქუა ი 20, 20; ვ. მომავლინა მე მამამან ი 20, 21; ვითარცა-იგი მიხცეს ლ 24, 20; ვ.-ი. რასჟამს რტონი მისნი დაჩქუნან მ 24, 32.

ვითარმედ: ესრე თქუთ, ვ. მ 28, 13; ხუთხარო ..., ვ. მრ 16, 7; ჩუენ ხუესავთ, ვ. იგია ლ 24, 21; ხიტყოდეს, ვ. ლ 24, 34; ხრქუეს მათ, ვ. ლ 24, 23; თქუეს, ვ. ლ 24, 23; ვ. ჯერ-არს მისი მკუდრეთით აღდგომაჲ ი 20, 9; მას ხეგონა, ვ. ი 20, 15.

ვითარცა, ვითარცა-იგი ნ. ვითარ.

ვინ (ვი-ნ): ვინ გარდავგოროვოს ჩუენ ლოდი იგი მრ 16, 3; არარაჲ ვის ხუთხრეს მრ 16, 8; ვის ხეძიებ ი 20, 15. ნ. ვინმე, ნუვინ.

ვინმე (ვი-ნ-მე): და სხუანი ვინმე მათ თანა ლ 24, 1; მო-ვინმე-ვიდეს ჩუენგანნი საფლავად ლ 24, 24; დედათაცა ვიეთმე დამაკრვეს ჩუენ ლ 24, 22. ნ. ვის-ი-მე.

ვინაფთვან: ვ. ესე ხიქმნა ლ 24, 21.

ვისიმე (ვის-ი-მე): უკუეთუ ვიეთ-
ნიმე მიხუტევენეთ ცოდვანი ი 20, 23.
ვლენა ნ. მოვლენა, წარვლენა.
ვლტ: გამოვიდეს და ხივლტო-
დეს მრ 16, 8.

ვნება: ჯერ-ხიყო ვნებად ქრისტე
სა ლ 24, 26; მე ვნებანი მიტვრთვან
გალ 6, 17.
ვრდ ნ. შევრდომა.
ვსება ნ. ახუსება, სავსება.

ზ

ზატკი: დღესა ახუსებისა ზატკი-
სა, გვ. 43.

ზაფხულ: ახლოს არნ ზაფხული
მ 24, 32.

ზედა: გზასა ზ. ლ 24, 32; ისრაელ-
სა ზ. გალ 6, 16; ქუეყანასა ზ. მ 28, 18;
ყოველსა ზ. ლ 24, 25; საფლავსა მას
ზ. მრ 16, 2; წესსა მას ზ. გალ 6, 16;
კართა ზ. მ 24, 33; მწუდობაჲ მათ ზ.
გალ 6, 16. ნ. ზედა მოდგომა.

ზედა მოდგომა: აჰა ორ კაც ზედა
მოხადგეს მათ ლ 24, 4.

ზეცა: ვარსკულავნი გარდამოცვენ
ზეციით მ 24, 29. ნ. ცა.

ზიარება: უკუეთუ სულიერთა მით-
თა ხეზიარნეს წარმართნი ჰრომ
15, 27; ჯერ-იჩინეს ზიარება რადსმე
ყოფად ჰრომ 15; 26.

ზოგ: რბიოდეს ორნივე ზოგად
ი 20, 4.

ზრახვა: და ესენი ზრახვიდეს
ურთიერთას ლ 24, 14; და ხიყო ზრახ-
ვასა მას მათსა ლ 24, 15. ნ. გან-
ზრახვა, ზრახვის-ყოფა.

ზრახვის-ყოფა: ხოლო იგინი შეკრ-
ბეს მოხუცებულთა თანა და ზრახვა-
ყვეს მ 28, 12.

ზრუნვა ნ. უზრუნველი.

თ

თავ (1, არსებითი ს.): რომელ ხიყო
თავსა მისსა ი 20, 7; სახარებაჲ მათს
თავისაჲ, გვ. 48; მარკოზის თავი-
საგანი, გვ. 10; სახარებაჲ ლუკაჲს
თავისაგანი, გვ. 53; სახარებაჲ იო-
ჰანსს თ., გვ. 39, 43; ლუკაჲს თ., გვ. 14;
იოჰანსს თ., გვ. 29; ერთი თავი ო და
ერთი ფერჯით ი 20, 12.

თავ (2, სახელთნაცვალი): ყავთ თა-
ვისა თქუენისა საფასლ ლ 12, 33.

თავად: თავადი იესუ მიხეახლა
მათ ლ 24, 15; და თ. მიხეფარა მათ-
გან ლ 24, 31; იგი თ. ვერ იხილეს
ლ 24, 24; თავადმან მიზეზ-ყო ხუ-
შორესად-რე წარსლვად ლ 24, 28.

თავყანის-ცემა: თავყანის-ხცეს
მას მ 28, 9; 28, 17.

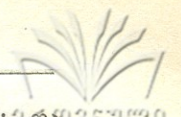
თანა: ამას ყოველსა თ. ლ 24, 21;
მკუდართა თ. ლ 24, 5; მოხუცებულთა
თ. მ 28, 12; საფლავსა თ. ი 20, 11;
სულისა თქუენისა თ. გალ 6, 18; ტი-
ლოთა თ. ი 20, 7; ღრუბელთა თ. ცი-
სათა მ 24, 30; ჩუენ თ. ლ 24, 29;
თქუენ თ. მ 28, 20; ი 20, 16, 19, 21;
მათ თ. ლ 24, 1, 29, 30; ი 20, 24, 26;
ღბ სხუანი მათ თანანი ლ 24, 10, 33.

თანა-ღება: თანა-ხაც (← თანა-
ხადს) გორციელითაცა მსახურებად მათა
ჰრომ 15, 27; თანა-მღებცა არიან
მათა ჰრომ 15, 27.

თანა-მღები ნ. თანა-ღება.

თანა-სლვა: მიხეახლა მათ და თანა
ხუვიდოდა ლ 24, 15.

თარგმანება ნ. გამოთარგმანება.

თეს ნ. ნათესავი.

თით: უკუეთუ არა... დახუდვა თი-
თი ი ჩემი ი 20, 25; მოყვენ თითნი
შენნი აქა ი 20, 27.

თნ ნ. სათნო-ყოფა.

თომა: თომა, ერთი იგი ათორმეტ-
თავანი ი 20, 24; თომაცა მათ თანა
ი 20, 26; მიხუგო თომა ი 20, 28;
მერმე ხრქუა თომას ი 20, 27.

-თხს: ამისთჳს ლ 24, 4; გლახაკთა
მათთჳს წმიდათა ჰრომ 15, 26; იესუმს-
თჳს ნაზორეველისა ლ 24, 19; მისთჳს
ლ 24, 27; რომლისათჳს გალ 6, 14;
სარწმუნოებისათჳს ლ 24, 25; ყოვლისა
მისთჳს ლ 24, 14; შიშისათჳს ჰური-
თაქსა ი 20, 19.

თხს: მთოვარემან არა გამობცეს
ნათელი თჳსი მ 24, 29; ხუჩუნნა მათ
ჯელნი და გუერდიცა თ. ი 20, 20; შე-
სლვად დიდებასა თჳსსა ლ 24, 26;
და წარაჳლინნეს ანგელოზნი თჳსნი
მ 24, 31.

თხსაგან: და წარვიდა თ. ლ 2¹, 12;
თ. შეკეცილი ერთსა ადგილსა ი 20, 7;
წარვიდეს კულად თ. მოწაფენი ი 20, 10.

თუ ნ. რამეთუ, უკუეთუ.

თუალ: თუალნი მათნი შეპყრო-
ბილ ხიყვენს ლ 24, 16; მათ თ. მათნი
განხეხუნეს ლ 24, 31.

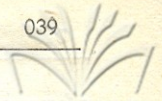
თქუმა: და თქუა ლ 24, 17; ესე
ვითარცა თ. ი 20, 20; ესე რა თ. ი 20,
14, 22; მოვიდეს და თქუეს ლ 24, 23;
ვითარცა დედათა მათ თ. ლ 24, 24;
ესრე თქუთ მ 28, 13; რომელ ხი-
თქუმის მოძღუარ ი 20, 16; ხითქუ-
ას ფსალმუნი რმთ (149), გვ. 38.
ნ. განთქუმა, წართქუმა. შდრ. რქუმა
და ტყუ.

თქუნ: ეგრეცა თ. მ 24, 33; ედგინეს
ხართ თ. მწუხარე ლ 4, 17; და
უზრუნველ გყვენთ მ 28, 14; მეცა წარ-
გავლინებ თ. ი 20, 21; (წინა-გიძღს)
თ. გალილედ მ 28, 7; მრ 16, 7; გარქუ
თ. მ 28, 7; მრ 16, 7; გეტყოდა თ.
ლ 24, 6; რომელი გამცენ თ. მ 28, 20;
ამენ გეტყჳ თ. მ 24, 34; მშუდობა თ.
თანა ი 20, 19, 21, 26; აჰა ესერა მე თ.
თანა ვარ მ 28, 20; წარვიდეთ თ. მიერ
სპანიად ჰრომ 15, 28; მოცემად თქუ-
ენდა სასუფეველი ლ 12, 32; მო-რა-
ვიდოდი თ. ჰრომ 15, 29.

თქუნ-ი: სადაცა ჰიყოს საფას
თქუნენი, მუნცა ჰიყოს გული თ. ლ
12, 34; სათნო-იყო მამამან თქუნენ-
მან ლ 12, 32; ალვალ... მამისა თქუნენ-
ისა... და ღმრთისა თ. ი 20, 17;
ყავთ თავისა თ. საფას ლ 12, 33;
სულისა თ. თანა გალ 6, 18; განყიდნთ
მონაგებნი თქუნენი ლ 12, 33; ჰიყვ-
ნედ წელნი თ. ლ 12, 35.

თხარ ნ. თხრობა.

თხრობა: ხუთხრობდეს მოცი-
ქულთა ამას ლ 24, 10; იგინი ხ. გზი-
სასა მას ლ 24, 35; ხ. მას მოწაფენი
ი 20, 25; მივიდეს ქალაქად და ხუთ-
ხრეს მღდელთ მოძღუართა მათ მ 28,
11; არარაჳ ვის ხ. მრ 16, 8; და ხუ-
თხრენს სიტყუანი ესე ლ 24, 9; მი-
თხარ მე ი 20, 15; წარვედით და ხუ-
თხართ ძმათა ჩემთა მ 28, 10; და ხ.
მოწაფეთა მისთა მრ 16, 7; მირბიო-
დეს თხრობად მოწაფეთა მისთა
მ 28, 8; მოვიდა მარიამ მაგდანელი...
თ. მოწაფეთა მისთა ი 20, 18.

0

იაკობ: იოჰანა და მარიამ იაკობისი ი 24, 10.

იგავ: ლედუსაგან ისწავეთ იგავი იესე მ 24, 32.

იგი, *მა (1, სახელთნაცვალი): მუნ ხიხილოთ იგი მ 28, 7; მუნ ჰიხილოთ იგი მრ 16, 7; წარიპარეს ი. მ 28, 13; და იხილეს ი. მ 28, 17; სადა დადევს ი. მრ 16, 6; ი 20, 2, 13; ვიდრე ხიყოლა ი. გალილესს ლ 24, 6; რაათა ვერ იცნან ი. ლ 24, 16; ჯუარს-ხატუეს ი. ლ 24, 20; ცხოველ არს ი. ლ 24, 23; ხოლო ი. თავადი ვერ იხილეს ლ 24, 24; და იცნეს ი. ლ 24, 31; რაათა მე წარმოვიდო ი. ი 20, 15; ვითარმედ იგია, რომელმან ლ 24, 21. **მან:** მ. ხრქუა მათ მრ 16, 6; ლ 24, 19, 25; ი 20, 13, 25; გარე მიიხილა მ. ი 20, 16. **მას:** ხრქუა მას იესუ ი 20, 15, 16, 17, 29; ხრქუა მ. ლ 24, 18 (კლეჟა); ი 20, 15 (მარიამ); ი 20, 28 (თომა); ესე ხრქუა მ. ი 20, 18; ხრქუა მ. ჰებრაელეზრ ი 20, 16; ხრქუეს მ. ანგელოზთა მათ ი 20, 13; ხუთხრობდეს მ. მოწაფენი ი 20, 25; იგინი ხუთხრობდეს გზისასა მ. ლ 24, 35; მ. ხეგონა ი 20, 15; იგინი ხაიძულეზდეს მ. ლ 24, 29; და თავყანის-ხცეს მ. მ 28, 9, 17; ჩუენ ხუარწმუნოთ მ. მ 28, 14; რა-ესე ხიქმნა მ. შინა ლ 24, 18. **მისა, მისსა:** მირბიოდა შემთხუევედ მისა ი 20, 16; მოვიდა... შემდგომად მისსა ი 20, 6; **მისთჳს:** ზრახვიდეს ურთიერთას ყოვლისა მ. ლ 24, 14; გამოხუთარგმანებდა მათ ყოველთაგან წიგნთა მ. ლ 24, 27. **მის-ი** (ნათეს.): ვიდრე კიდედ მისი მ 24, 31; ჯერ-არს მისი მკუდრეთით აღდგომა ი 20, 9. **იგინი:** ი. წარვიდეს მ 28, 8, 11; ი. მოხუჯდეს მ 28, 9; ი. შეკრბეს მ 28, 12; ვითარ შემინე-

ბულ ხიყენეს ი. ლ 24, 5; მოვიდეს ი. ლ 24, 22; ი. ხაიძულეზდეს მას ლ 24, 29; ი. ხიტყოდეს ურთიერთას ლ 24, 32; ი. ხუთხრობდეს გზისასა მას ლ 24, 35; **მათ** (სუბ.): ხოლო მ. მიიდეს ვეცხლი იგი მ 28, 15; ხოლო მ. ხრქუეს ლ 24, 19; **მათ** (ობ.): ხეტყოდა მ. იესუ მ 28, 18; ხრქუა მ. მ 28, 10; მრ 16, 6; ლ 24, 17, 19, 25; ი 20, 2, 13, 19, 21, 22, 25, 26; ხრქუეს მ. ლ 24, 5, 23; ხარქუ მ. ი 20, 17. იესუ შეხემთხვა მ. ი 28, 9; სადაცა-იგი ხუბრძანა მ. იესუ მ 28, 16; მოხუჯდა მ. იესუ მ. 28, 18; ნათელ-ხცემდით მ. მ 28, 19; ხასწავებდით მ. მ 28, 20; და მ. ვითარცა ხესმა ესე მრ 16, 8; ორ კაც ზედა მოხადგეს მ. ლ 24, 4; თავადი იესუ მიხეახლა მ. ლ 24, 15; გამოხუთარგმანებდა მ. ლ 24, 27; მიხცემდა მ. ლ 24, 20; ხოლო მ. თუალნი მათნი განხეხუნეს ლ 24, 31; გამოხეცხადა მ. ლ 24, 35; ხუჩუნენა მ. ჯელნი ი 20, 20. **მათა:** თანახაც ჯორციელითაცა მსახურებად მ. ჰრომ 15, 27. თანა-მდებცა არიან მ. ჰრომ 15, 27; **მათსა:** დადგა (იესუ) შოგრის მ. ი 20, 19, 26. **მათგან, მათგანი:** თავადი მიხეფარა მათგან ლ 24, 31; ვითარცა ისწავეს მ. მ 28, 15; აჰა ორნი მათგანნი მოვიდოდეს... დაბასა ლ 24, 13; მუჯდობაჲ მათ ზედა გალ 6, 16; მ. თანა ლ 24, 1, 29, 30; ი 20, 24, 26; და სხუანი მათთანანი ლ 24, 10, 33; მათ წინაშე ლ 24, 11.

იგი (2, ნაწევარი, მხოლოდითში დაყენებულ სახელთან) ***მა:** გუამი ი. ლ 24, 3, 2; დღე ი. ერთშაბათთაჲ ი 20, 19; ვეცხლი ი. მ 28, 15; ლოდი ი. მრ 16, 3, 4; ლ 24, 2; ი 20, 1; მეგტილ ი. ი 20, 15; სახე ი. სამკუალთაჲ ი 20, 25; სუდარი ი. ი 20, 7.

ერთი იგი: ე. ი. მოწაფე ი 20, 3, 4; ე. ი. ათორმეტთავანი ი 20, 24; ერთი ცა იგი მოწაფე ი 20, 8; ერთსა მას შაბათთასა ლ 24, 1; ი 20, 1; განზრახვასა მას მათსა ლ 24, 4; ნიად განთიადსა მ. ერთშაბათისასა მრ 16, 2; განტეხასა მ. პურისასა ლ 24, 35; დაბასა მ. ლ 24, 28; ინჯით-ჯდომასა მ. მისსა ლ 24, 30; მთასა მ. მ 28, 16; მთავარსა მ. მ 28, 14; ნაყოფსა მ. მათსა ჰრომ 15, 28; სახესა მ. ფერჯთასა ი 20, 25; საფლავსა მ. მრ 16, 5; ლ 24, 1, 22; ი 20, 1, 5, 11; საფლავსა მ. ზედა მრ 16, 2; წესსა მ. ზედა გალ 6, 16; ცხოველსა მ. ლ 24, 5. მასვე: მასვე დღესა შინა ლ 24, 13; მ. ჟამსა შინა ლ 24, 33. მის, მისგან: შემდგომად ჭირისა მის მათ დღეთაჲსა მ 24, 29; მოვიდა... ერთისა მ. მოწაფისა ი 20, 2; კარისა მისგან საფლავისა მრ 16, 3; ი 20, 1; საფლავისა მ. ლ 24, 2; ჯერ-არს მისი მკურდრეთით აღდგომაჲ ი 20, 9. მით, მიერ: საესებითა მით კურთხევითა ჰრომ 15, 29; მიერ საფლავით მ 28, 8; მრ 16, 8. იგი (მრავლობითში დაყენებულ სახელთან): ათერთმეტნი იგი მოწაფენი მ 28, 16; ათერთმეტნი ი. ლ 24, 33; ვნებანი ი. უფლისა იესუჲსნი გალ 6, 17; კარნი ი. ი 20, 19; ტილონი ი. ლ 24, 12; ი 20, 6. მათ: ანგელოზთა მათ ი 20, 13; დედათა მ. ლ 24, 24; შემდგომად ჭირისა მის მ. დღეთაჲსა მ 24, 29; ათერთმეტთა მ. ლ 24, 9; ერისაგანთა მ. მ 28, 12; მღვდელთ მოძღუართა მ. მ 28, 11; მათთჳს: გლახკათა მათ თჳს წმიდათა ჰრომ 15, 26.

იგი (3, ნაწილაკი): ვითარ-იგი გეტყოდა თქუენ ლ 24, 6; ვ.-ი. მეტყოდა ჩუენ გზასა ზედა და ვ.-ი. გამოვთარგმანებდა ჩუენ წიგნთა ლ 24, 32;

ვ.-ი. გამოხეცხადა მათ ლ 24, 35; ვერცხულნი თარცა-იგი რასჟამს მ 24, 32; ვერცხულნი მისცეს მღვდელთ-მოძღუართა ლ 24, 20; და მოხაქუნდა რაჲ-იგი მოხემზადა სულნელები ლ 24, 1; რასჟამს-იგი მოვიდა იესუ ი 20, 24; სადა-იგი მპარავი არა მიჰხეების ლ 12, 33; ს.-ი. ხილვა გუამი იესუჲსი ი 20, 12; ს.-ი. ხიყენეს მოწაფენი დამალულ ი 20, 19; სადაცა-იგი ხუბრძანა მათ იესუ მ 28, 16.

იერუსალმ: შენ ხოლო მწირ ხარ იერუსალმს ლ 24, 18; რომელნი არიან ი. ჰრომ 15, 26; რომელი ხმორაჳს იერუსალმსა ლ 24, 13; მოხიქცეს იერუსალმს ლ 24, 33; აწ ესერა მივალ ი. ჰრომ 15, 25.

იესუ (სახელ.): იესუ არს ი 20, 14; მოვიდა ი. ი 20, 19, 24; თავადი ი. მიხეახლა მათ ლ 24, 15; შევიდა ი. კართა ვსულთა ი 20, 26; მოხუტდა მათ ი. მ 28, 18; აჰა ი. შეხებთხუა მათ მ 28, 9; იხილა ი. მღვდმარს ი 20, 14; (მოთხრ.) სხუანიცა სასწავლნი ქმნა ი. ი 20, 30; ხრქუა მას ი. ი 20, 15, 16, 17, 29; ხრქუა მათ ი. მ 28, 10; ხრქუა მათ მეორედ ი. ი 20, 21; სადაცა იგი ხუბრძანა მათ ი. მ 28, 16; რომელი ხუყუარდა იესუს ი 20, 2; ი. ჯუარს-ცუმულსა მრ 16, 6; იესუჲს-თჳს ნაზორეველისა ლ 24, 19; გუამი იგი უფლისა იესუჲსი ლ 24, 3; სადა-იგი ხილვა გუამი ი. ი 20, 12; ვნებანი იგი უფლისა იესუჲსნი გალ 6, 17; რამეთუ იესუ ქრისტე არს ი 20, 31; მაღლი უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესი გალ 6, 18; ჯუარიითა... იესუ ქრისტესითა გალ 6, 14.

ინჯით-ჯდომა: და ხიყო ინჯით-ჯდომასა მას მისსა ლ. 24, 30.

მათე: სახარებაჲ მათჳს თავისაჲ, გვ. 48.

მაკედონია: ჯერ-იჩინა მაკედონია და აქაიამან ჰრომ 15, 26.

მალვა ნ. დამალვა.

მამა: სათნო-იყო მამამან თქუენმან ლ 12, 32; ვითარცა მომავლინა მე მ. ი 20, 21; აღვალ მამისა ჩემისა და მ. თქუენისა ი 20, 17; არღა აღსრულ ვარ მ. ჩემისა ი 20, 17; სახელითა მამისაჲთა მ 28, 19.

მართ ნ. მიმართ.

მარიაჲ: მაგდანელი მ. ... და მ. იაკობისი ლ 24, 10; მ. დგა გარეშე ი 20, 11; მ. მაგდანელი მოვიდა ი 20, 1; მოვიდა მ. მაგდანელი ი 20, 18; ხრქუა მას იესუ: მარიაჲ ი 20, 16.

მარკოზ: მარკოზის თავისაგანი, გვ. 10.

მარჩხივ: რომელსა ხერქუა მარჩხივი ი 20, 24.

მარხვა ნ. დამარხვა.

მარჯუენჲ: მჯდომარჲ მარჯუენით კერძო მრ 16, 5.

მავინ: მ. ხრქუა მათ იესუ მ 28, 10; მ. გამოჩნდეს ნიში ძისა კაცისაჲ ცათა შინა და მ. ჰეტყებდენ მ 24, 30; მ. შევიდა ერთიკა იგი მოწაფჲ ი 20, 8.

-მღე, -მღის: ვიდრე დღენდელად დღედმდე მ 28, 15; და ვიდრე აღსასრულამდე სოფლისა მ 28, 20; ვიდრემღის არა ესე ყოველი ხიყოს მ 24, 34.

-მღებ ნ. თანადება.

მე: აჰა ესერა მე თქუენ თანა ვარ მ 28, 20; სოფელი ჩემდა ჯუარს-ცუმულ არს და მე სოფლისა გალ 6, 14; ვითარცა მომავლინა მე მამამან, მეცა წარგავლინებ თქუენ ი 20, 21; მიხილე მე და გრწმენა ი 20, 29; მუნ მიხილონ მე მ 28, 10; ესე უწყი მე ჰრომ 15, 29; რაათა მე წარმოვიდო იგი ი 20, 15; მომეცა მე ყოველი კელ-

მწიფებაჲ მ 28, 18; მითხარ მე ი 20, 15; ნუ მომეხები მე ი 20, 17; მგინე ბანი იგი... მიტვრთვან გალ 6, 17; ამიერიტვან შრომას ნუგინ შემამთხუენგ მე გალ 6, 17. **ჩემდა:** ჩემდა ნუ ხიყოფინ სიქადულ გალ 6, 14; რომლი-სათჳს სოფელი ჩ. ჯუარს-ცუმულ არს გალ 6, 14.

-მე (ნაწილაკი): და სხუანი ვინმე მათ თანა ლ 24, 1; დედათაცა ვიეთ-მე დამაკვრევს ჩუენ ლ 24, 22; უკუეთე ვიეთნი-მე მიხუტევენეთ ცოდვანი ი 20, 23; ზიარება რაჲსმე ყოფად ჰრომ 15, 26.

მემტილე: ვითარმედ მემტილჲ იგი არს ი 20, 15.

მეორე: ხრქუა მას მეორედ იესუ ი 20, 21.

მერმე: მ. ხრქუა თომას ი 20, 27; მ. აღმოსლვასა ოდენ მზისასა მრ 16, 2.

მესამე: ესე მესამჲ დღჲ არს ლ 24, 21; და მესამესა დღესა აღდგომად ლ 24, 7.

მეტ ნ. ათერთმეტ, ათორმეტ.

მეტყუელ ნ. წინაწარმეტყუელ.

მეყხეულად: მ. შემდგომად ჭირის მის მ 24, 29.

მზადება: ნ. მომზადება.

მზე: მეყხეულად მზჲ დაბნელდეს მ 24, 20; მერმე აღმოსლვასა ოდენ მზისასა მრ 16, 2.

მთა: წარვიდეს გალილეად, მთასა მას მ 28, 16.

მთავარ: უკუეთუ ხესმეს ესე მთავარსა მას მ 28, 14; მიხცეს მდღელთ მოძღუართა და მთავართა ჩუენთა ლ 24, 20.

მთოვარე: მთოვარემან არა გამოხცეს ნათელი თჳსი მ 24, 29.

მთხუევა ნ. შემთხუევა.

მიახლება: თავადი იესუ მიხეახლა მათ ლ 24, 15; მიხეახლნეს დაბასა მას ლ 24, 28.

მიგება: მიხუგო ერთმან ლ 24, 18; მ. თომა ი 20, 28.

მიღრეკა: მიღრეკილ არს დღე ლ 24, 29.

მიზეზ-ყოფა: თავადმან მიზეზ-ყოფა შორესად-რე წარსლვად ლ 24, 28.

მიერ: წარვიდე თქუენ მიერ სპანიად ჰრომ 15, 28. ნ. კიდევ მეორე „იგი“-სთან.

მიმართ: გალატელთა მ. წიგნი, გვ. 46; ჰრომელთა მ. წიგნი, გვ. 51.

მირბ: მირბიოდა საფლავად ლ 24, 12; მ. შემთხუევად მისა ი 20, 16; მირბიოდეს თხრობად მოწაფეთა მისთა მ 28, 8.

მის-ი (1, უკუთენ.) ნ. იგი-სთან.

მის-ი (2, კუთენ.): გუამი იგი მისი ლ 24, 23; ქება მ., გვ. 39, 43; გუერდსა მისსა ი 20, 25; თავსა მ. ი 20, 7; ინატი-ჯდომასა მას მ. ლ 24, 30; სახელითა მისითა ი 20, 31; საქმიითა და სიტყვითა მ. ლ 24, 19; მოწაფენი მისნი მ 28, 13; რტონი მ. მ 24, 32; რჩეულნი მ. მ 24, 31; თხრობად მოწაფეთა მისთა მ 28, 8; ი 20, 18; ხუთხართ მოწაფეთა მ. მრ 16, 7; წინაშე მოწაფეთა მ. ი 20, 30; შეხუვრდეს ფერკთა მ. მ 28, 9; უკუეთუ არა ვიხილო ჯელთა მ. ი 20, 25.

მისლვა: აწ ესერა მივალ იერუსალმად ჰრომ 15, 25; აჰა ორნი მათგანნი მივიდოდეს ლ 24, 13; ვიდრეცა მივიდოდეს ლ 24, 28.

მიტევა: უკუეთუ ვიეთნიმე მიხუტევენეთ ცოდვანი, მიხეტევენენ ი 20, 3.

მიფარვა: და თავადი მიხეფარა მათგან ლ 24, 31.

მიქცევა: ესე რა თქუა, გარე მიხიქცა ი 20, 14; და მიხიქცეს და ხუთხარნეს ლ 24, 9.

მიღება: ხოლო მათ მიიღეს ვე-

ცხლი იგი მ 28, 15; მიიღეთ სული წმიდა ი 20, 22.

მიცემა: და მიხცემდა მათ ლ 24, 30; ვეცხლი დიდძალი მიხცეს ერისაგანთა მათ მ 28, 12; ვითარცა-იგი მ. მლდელთ მოძღუართა ლ 24, 20; მიხციით ქველის საქმე ლ 12, 33; მიცემად ჯელთა კაცთა ცოდვილთასა ლ 24, 7.

მიხება: სადა-იგი მპარავი არა მიჰხების ლ 12, 33.

მიხედვა: მიხხედეს და იხილეს მრ 16, 4.

მიხილვა: გარე მიიხილა მან ი 20, 16.

მკუდარ: ცხოველსა მას მკუდართა თანა ლ 24, 5.

მკუდრეთ: ჯერ-არს მისი მკუდრეთით აღდგომა ი 20, 9.

მოგება: განყიდნთ მონაგებნი თქუენნი ლ 12, 33.

მოღვომა: ორ კაც ზედა მოხადგეს მათ ლ 24, 4.

მოვლენა (მოვლინება): ვითარცა მომავლინა მე მამამან ი 20, 21.

მოკლება: საუნჯე მოუკლებელი ცათა შინა ლ 12, 33.

მოშავალ ნ. მოსლვა.

მოშავადება: და მოხაქუნდა რა-იგი მოხემზადა სულნელები ლ 24, 1.

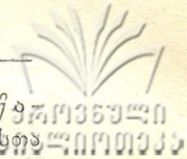
მომოწაფება: მოი მოწაფენთ ყოველნი წარმართნი მ 28, 19.

მონაგებ ნ. მოგება.

მოსე: იწყო მოსესით გან ლ 24, 27.

მოსა: მოსილნი სამოსლითა სპეტაკითა ი 20, 12. ნ. შემოსა.

მოსლვა: მოვიდოდეს საფლავად ი 20, 3; მო-რა-ვიდოდით თქუენდა ჰრომ 15, 29; მარიამ მაგდანელი მოვიდა ი 20, 1; რბიოდა და მ. სიმონ-პეტრუსა ი 20, 2; მ. სიმონ-პეტრეცა ი 20, 6;

რომელი მ. პირველ პეტრესა ი 20, 8; მ. მარიამ მეგდანელი ი 20, 18; მ. იესუ ი 20, 19, 24; დასისა მისგანნი მოვიდეს ქალაქად მ 28, 11; მოწაფენი მისნი ღამე მ. მ 28, 13; მ. საფლავსა მას ზედა მრ 16, 2; ვითარ მ. იგინი ლ 24, 22; მ. და თქუეს ლ 24, 23; მ. პირველად საფლავად ი 20, 4; მ. საფლავსა მას ლ 24, 1; მო-ვინმე-ვიდეს ჩუენ-განნი საფლავად ლ 24, 24; სავსებითა მით კურთხევითა ქრისტესითა მოვიდეს ჰრომ 15, 29; მომავალი ღრუბელთა თანა ცისათა მ 24, 30.

***მოქუან:** მოხაქუნდა რაა იგი მოხეზადა სულნელები ლ 24, 1.

მოქცევა: მოხიქცეს იერუსალმად ლ 24, 33.

მოღება: მოიღო პური ლ 24, 30.

მოყოფა: მოყავ გელი შენი ი 20, 27; მოყვენ თითნი შენნი აქა ი 20, 27.

მოცემა: მომეცა მე ყოველი გელ-მწიფება მ 28, 18; მოცემად თქუენ-და სასუფეველი ლ 12, 32.

მოციქულ: ხუთხრობდეს მოციქულთა ამას ლ 24, 10. ნ. სამოციქულო.

მოძღუარ: რომელ ხითქუმის მოძღუარ ი 20, 16; ხუთხრეს მღდელთ მოძღუართა მათ მ 28, 11; ვითარცა-იგი მიხცეს მღდელთ მოძღუართა მათ ლ 24, 20.

მოწაფე: გამოვიდა პეტრე და ერთი იგი მოწაფე ი 20, 3; ერთი იგი მ. წინა რბიოდა ი 20, 4; მაშინ შევიდა ერთიცა იგი მ. ი 20, 8; მოვიდა ერთისა მის მოწაფისა ი 20, 2; მოწაფენი მისნი ღამე მოვიდეს მ 28, 13; ათერთმეტნი იგი მ. წარვიდეს მ 28, 16; წარვიდეს კულად თუსაგან მ. ი 20, 10; სადა-იგი ხიყენეს მ. დამალულ ი 20, 19; ხუთხრობდეს მას მ. ი 20, 25; კულად ხიყენეს მ. ერთსა

ადგილსა ი 20, 26; განიხარეს მოწაფეთა ი 20, 20; თხრობად მ. მიხცეს მ 28, 8; ი 20, 18; ხუთხარო მ. მისთა მრ 16, 7; წინაშე მ. მისთა ი 20, 30.

მოხება: ნუ მომეხები მე ი 20, 17.

მოხუცებულ: იგინი შეკრბეს მოხუცებულთა თანა მ 28, 12.

მოხუცენება: მოიგსენეთ, ვითარი-იგი გეტყოდა თქუენ ლ 24, 6; და მოხუცსენეს სიტყუანი ესე ლ 24, 8.

მოჯღამა: მოხუჯდა მათ იესუ მ 28, 18; იგინი მოხუჯდეს მ 28, 9.

მრავალ: მრავალნი სხუანი სასწავლნი ი 20, 30.

მსახურება: მივალ იერუსალმად მსახურებად წმიდად ჰრომ 15, 25; თანა-ხაც ვორციელითაცა მსახურებად მათა ჰრომ 15, 27.

მსთუად: ცისკარსა მ. ლ 24, 1.

მსხდომარე ნ. სხდომა.

მტილ ნ. მემტილე.

მუნ: მ. ხიხილოთ იგი მ 28, 7; მ. ჰიხილოთ იგი მრ 16, 7; მ. მიხილონ მე მ 28, 10; მუნცა ჰიყოს გული თქუენი ლ 12, 34.

მღდელ: ხუთხრეს მღდელთ მოძღუართა მათ მ 28, 11; ვითარცა-იგი მიხცეს მღდელთ მოძღუართა ლ 24, 20.

მღილ: არცა მღილმან განრყუნის ლ 12, 33.

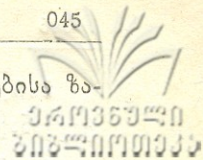
მშჯღობა: მშჯღობაა თქუენ თანა ი 20, 19, 21, 26; მ. მათ ზედა ვალ ნ, 16.

მცირე: ნუ გემინინ მცირესა მათს სამწყსოსა ლ 12, 32.

მცენ ნ. მცნება.

მცნება: რომელი გამცენ თქუენ მ 28, 20.

მძიმე: მ უცნობელნო და მძიმენო გულითა ლ 24, 5.

მწირი: შენ ხოლო მწირი ხარ იერუსალიმს ლ 24, 18.

მწუხარე ნ. წუხ.

მწუხარ: რამეთუ მწუხარ არს ლ 24, 29; და ხიყო მ. დღე იგი ერთშაბათთაჲ ი 20, 19; დღესა ახუსებასა მწუ-

ხრი, გვ. 38; დღესა ახუსებისა ზატიკსა მ., გვ. 43.

მწყემს ნ. სამწყსო.

მჭუალ ნ. სამჭუალ.

მხიარულ: ნათელი მხიარულია წართქუან, გვ. 38.

6

ნაზორეველ: იესუს ... ნაზორეველსა ხეციებთ მრ 16, 6; იესუდსთვს ნაზორეველისა ლ 24, 19.

ნათელ: მთოვარემან არა გამოხცეს ნათელი თვისი მ 24, 29; ნ. მხიარულია წართქუან, გვ. 38.

ნათლის-ცემა: და ნათელ-ხცემდით მათ მ 28, 19.

ნათესავ: არა წარჯდეს ნათესავი ესე მ 24, 31.

ნანდვლ: ნანდვლვე აღდგა უფალი ლ 24, 34.

ნაყოფ: ესე აღხუასრულო და დახუბეკდო ნაყოფსა მას მათსა ჰრომ 15, 28.

ნელ ნ. სულნელ.

ნესტუ: და წარაზღინნეს ანგელოზნი თვსნი ნესტუთა დიდითა მ 24, 31.

ნეტარ: ნეტარ ხიყვნენ, რომელთა ი 20, 29.

ნიაღ: და ნ. განთიადსა მას ერთშაბათისასა მრ 16, 2.

ნიშ: მაშინ გამოჩნდეს ნიში ძისა კაცისაჲ მ 24, 30.

ნუ: ნუ გეშინინ მ 28, 10; ლ 12, 32; ნუ განხკრთებით მრ 16, 6; ნუ მომეხები მე ი 20, 17; ნუ ურწმუნო ხიქმნები ი 20, 27; ჩემდა ნუ ხიყოფინ სიქადულ გალ 6, 14. ნ. ნუვინ.

ნუვინ: ამიერითგან შრომას ნუვინ შემამთხუვენ მე გალ 6, 17.

ო

ოდენ: მერმე აღმოსლვასა ოდენ მხისასა მრ 16, 2.

ოთხ: ოთხთაგან ქართა მ 24, 31.

ორ: და აჰა ორ კაც ზედა მოხადგეს მათ ლ 24, 4; და აჰა ორნი მათგანნი მოვიდოდეს ლ 24, 13; იხილნა

ო. ანგელოზნი ი 20, 12; რბიოდეს ორნივე ზოგად ი 20, 4. ნ. მეორე, ორმეოც.

[**ორმეოც:** ფსალმუნი რმთ (იკითხე: ას ორმეოც და ცხრა), გვ. 39, 43].

ოც ნ. სამეოც.

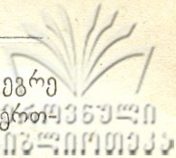
პ

პავლე, პავლე: წიგნი სამოციქულოჲ პავლესი, გვ. 51; წ. ს. პავლესი, გვ. 46.

პარვა: სადა-იგი მპარავი არა მიჰვების ლ 12, 33. ნ. წარპარვა.

პეტრე: პეტრე აღდგა ლ 24, 12;

გამოვიდა პ. ი 20, 3; მოვიდა სიმონ-პეტრეცა ი 20, 6; ხუთხრა... და პეტრეს მრ 16, 7; რომელი მოვიდა პირველ პეტრესა ი 20, 8; მოვიდა სიმონ-პეტრესა ი 20, 2; ხუადრეს პეტრესსა ი 20, 4.

პირ: დახედრიკნეს პირნი მათნი ქუეყანად ლ 24, 5.

პირველ: მოვიდა პირველ პეტრსსა ი 20, 8; მოვიდეს პირველად საფლავად ი 20, 4.

პოვა: პოვეს ლოდი იგი ლ 24, 2;

არა პ. გუამი იგი ლ 24, 3, 23; პ. ეგრე ლ 24, 24; პოვენეს კრებულად ათერთმეტნი იგი ლ 24, 33.

პურ: მოილო პური ლ 24, 30; განტეხასა მას პურისასა ლ 24, 35.

პყრობა ნ. შეპყრობა.

ქ

ქამ: აღდგეს მასვე ქამსა შინა ლ 24, 37; მწუხრი სა...სა ქამსა, გვ. 43. ნ. რასქამს.

რ

რა (1, სახელთნაცვ.): რაჲ არიან სიტყუანი ეგე ლ 24, 17; არცა წინადაცუეთილებაჲ რაჲ არს და არცა წინადაცუეთილებაჲ გალ 6, 15; არა ხუწყი, რაჲ-ესე ხიქმნა ლ 24, 18. და მოხაქუნდა, რაჲ-იგი მოხემზადა სულნელები ლ 24, 1; ყოველი ესე, რაჲცა ხიქმნა მ 29, 11; ნ. არარაჲ, რამე.

რა (2, ნაწილ.): ესე რა თქუა ი 20, 14, 22; იხილეს რა უფალი ი 20, 20; შე-რა-ვიდეს საფლავსა მას მრ 16, 5; შე-რა-ვიდეს შინა ლ 24, 3; მო-რა-ვიდოდი თქუენდა ჰრომ 15, 29. ნ. ესე-რა, აჲ ესერა.

რაბუნი: ხრქუა მას ჰებრაელებრ: რაბუნი ი 20, 16.

რამე: ზიარება რაჲსმე ყოფად ჰრომ 15, 26.

რამეთუ: ხუწყოდეთ, რამეთუ მ 24, 32, 33; ამენ გეტყვ თქუენ, რ. მ 24, 34; რ. გარდაგორვებულ ხიყო მრ 16, 4; რ. შეძრწუნებულ ხივენეს მრ 16, 8; რ. ხეშინოდა მრ 16, 8; რ. სათნო-ყო მამამან თქუენმან ლ 12, 32; თქუა, რ. ლ 24, 7; რ. მწუხრ არს ლ 24, 29; რ. არლა იცოდეს წერილისაჲ ი 20, 9; რ. აღილეს უფალი ჩემი

ი 20, 13; არა უწყოდა, რ. ი 20, 14; რ. არლა აღსრულ ვარ ი 20, 17; რ. იხილა უფალი ი 20, 18; რ. მიხილე მე ი 20, 29; რაჲთა გრწმენეს, რ. ი 20, 31; რ. მე ვნებანი იგი... მიტვრთვან გალ 6, 17; რ. ჯერ-იჩინა მაკედონია ჰრომ 15, 16.

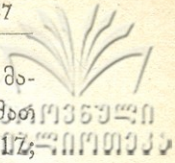
რაჲთა: რაჲთა წარვიდენ გალილედად მ 28, 10; რ. ვერ იცნან იგი ლ 24, 16; რ. მე წარმოვილო იგი ი 20, 15; რ. გრწმენეს, რამეთუ ი 20, 31; რ. გრწმენეს და ცხოვრებაჲ გაქუნდეს ი 20, 31.

რაჲსა: რაჲსა ხეძიებთ ცხოველსა მას ლ 24, 5; დედაკაცო, რ. ხტირ ი 20, 13, 15.

რასქამს: რასქამს რტონი მისნი დაჩიუნიან მ 24, 32; რ. ჰიხილოთ ესე ყოველი მ 24, 37; რასქამს-იგი (რ-ქს-იგი) მოვიდა იესუ ი 20, 24.

რბ (რბ-ოლ-ა, ს-რბ-ა): რბიოდა და მოვიდა ი 20, 2; ერთი იგი მოწაფშ წინა რ. ი 20, 4; რბიოდეს ორნივე ზოგად ი 20, 4. ნ. მირბ.

-რე: თავადმან მიზეზ ყო ხუშორესად-რე წარსლვად ლ 24, 28. ნ. ვიდრე, ეგრე, ესრე.

რვა: შემდგომად რვისა დღისა ი 20, 26.

რომელ: რომელ ხიყო თავსა მისსა ი 20, 7; რ. ხითქუმის მოძღუარ ი 20, 16; სასწავლნი, რ. არა დაწერილ არიან ი 20, 30; ყოველი, რომელი გამცენ თქუენ მ 28, 20; რ. ხიყო დიდ ფრიად მრ 16, 4; რ. არა დაძუელდეს ლ 12, 33; რ. ხშორავს იერუსალმსა ლ 24, 13; ყოვლისა მისთჳს, რ. ხიქმნა ლ 24, 14; და მან ხრქუა მათ: რომელი? ლ 24, 19; რ. ხიყო კაცი ლ 24, 19; რ. ხუყუარდა იესუს ი 20, 2; რ. მოვიდა პირველ პეტრესა ი 20, 8; რომელმან იქსნეს ისრაელი ლ 24, 21; რომელსა ხი ტყოდეს წინაწარმეტყუელნი ლ 24, 25; რ. ხერქუა მარჩბივ ი 20, 24; რომლისათჳს სოფელი ჩემდა ჯუარსცუმულ არს გალ 6, 14; რომლისა სახელი კლეჭა ლ 24, 18; რომლისაჲ სახელი ემზაოს ლ 24, 13; რომელნი წესსა მას ზედა ხეგნენ გალ 6, 16; რ. არიან იერუსალმს ჰრომ 15, 26; რომელთა ხრქუეს მათ ლ 24, 23; სიტყუანი ეგე, რ. პიცილობთ ლ 24, 17; რ. არა ხუეხილვო ი 20, 29; უკუეთუ რომელთანი შეხიპურნეთ ცოდვანი ი 20, 23.

რტო: რასუამს რტონი მისნი დაჩუნნიან მ 24, 32.

რქუ: აჰა ეგერა გარქუ თქუენ მ 28, 7; ვითარცა გ. თქუენ მრ 16, 7; ხეტყოდა მათ და ხრქუა მ 28, 18; იესუ შეხემთხვა მათ და ხ. მ 28, 9;

ხ. მას იესუ ი 20, 15, 16, 17, 29; მათ შინ ხ. მათ იესუ მ 28, 10; მან ხ. მათ მრ 16, 6; და ხ. მათ (იესუ) ლ 24, 17; ხ. მას (კლეჭა) ლ 24, 18; მან ხ. მათ ლ 24, 19, 25; ი 20, 13, 25; ხ. მათ (მარიამ) ი 20, 2; ხ. მას (მარიამ) ი 20, 15; ხ. მას ჰებრაელებრ ი 20, 16; ესე ხ. მას ი 20, 18; ხ. მათ (იესუ) ი 20, 19, 26; ხ. მათ მეორედ იესუ ი 20, 21; შთახებრა და ხ. მათ ი 20, 22; მერმე ხ. თომას ი 20, 27; მიხუგო თომა და ხ. მას ი 20, 28; და ხრქუეს მ 28, 13; ხ. მათ ლ 24, 5; მათ ხ. ლ 24, 19; რომელთა ხ. მათ ლ 24, 23; ხ. მას ანგელოზთა მათ ი 20, 1²; წარვედ ძმთა ჩემთა და ხარქუ მათ ი 20, 17; რომელსა ხერქუა მარჩბივ ი 20, 24. შდრ. თქუმა და ტყუ.

რყუნა ნ. განრყუნა.

რჩეულ: შეკრიბნეს რჩეულნი მისნი მ 24, 31.

რწამ, რწმენ: მიხილე მე და გრწმენა ი 20, 29; და არა ხრწმენა მათი ლ 24, 11; იხილეს და ხ. ი 20, 8; რომელთა არა ხუეხილვო და ხურწმენე ი 20, 29; არასადა მრწმენეს ი 20, 25; რაათა გრწმენეს, რამეთუ ი 20, 31; რაათა გ. და ცხოვრებაჲ გაქუნდეს ი 20, 31; არამედ გრწმენინ ი 20, 27.

რწმუნ: ჩუენ ხუარწმუნოთ მას მ 28, 14. ნ. სარწმუნოება, ურწმუნო.

ს

სადა: სადა დახდევ ი 20, 15; არა უწყი, ს. დადვეს იგი ი 20, 2, 13; ადგილი, ს. დადვეს იგი მრ 16, 6; სადაიგი მპარავი არა მიპხების ლ 12, 33; ს.-ი. ხიყვნეს მოწაფენი დამალულ ი 20, 19; ს.-ი. ხიღვა გუამი იესუმსი

ი 20, 12; სადაცა (ჰი)ყოს საფასტ თქუენი ლ 12, 34; სადაცა-იგი ხუბრძანა მათ იესუ მ 28, 16. ნ. არასადა.

***ს-ავ:** ხოლო ჩუენ ხუესავთ ლ 24, 21.

საცხება: საცხები თა მით კურთხევითა ქრისტესითა მოვიდე ჰრომ 15, 29.

სათნო-ყოფა: რამეთუ სათნო-იყო მამამან თქუენმან ლ 12, 32.

საკითხავი: წმიდისა სახარებისა საკითხავი, გვ. 10, 14, 29.

სამ ნ. მესამე, სამეოც.

სამეოც: რომელი ხშორაჲს იერუსალმსა ას სამეოც უტევან ლ 24, 13.

სამოხელ: შემოსილი სამოსლითა სპეტაკითა მრ 16, 5; ს. ელვარსთა ლ 24, 4; მოსილნი ს. სპეტაკითა ი 20, 12.

სამოციქულო: წიგნი სამოციქულოჲ პავლსი, გვ. 51; წიგნი ს. პავლსი, გვ. 46.

სამწყსო: ნუ გეშინინ მცირესა მავას სამწყსოსა ლ 12, 32.

სამჭუალ: სახს იგი სამჭუალთაჲ ი 20, 25.

სარწმუნოება: სარწმუნოები-სათჲს ლ 24, 25.

სასუფეველი: მოცემად თქუენდა სასუფეველი ლ 12, 32.

სახწაველი: მრავალნი სხუანი სასწაველნი ი 20, 30.

საუნჯე: საუნჯე მოუკლებელი ცათა შინა ლ 12, 33.

საფასე: ყავთ თავისა თქუენისა საფასე ლ 12, 33; სადაცა (ჰი)ყოს ს. თქუენი ლ 12, 34.

საფლავი: შე-რა-ვიდეს საფლავსა მას მრ 16, 5; მოვიდეს ს. მას ზედა მრ 16, 2; მოვიდეს ს. მას ლ 24, 1; მოვიდეს იგინი ცისკარს ს. მას ლ 24, 22; მოვიდა... ს. მას ი 20, 1; შთახედა ს. მას ი 20, 5, 11; მარიამ დგა გარეშე ს. თანა ი 20, 11; კარისა მისგან საფლავისა მრ 16, 3; ი 21, 1; ლოდი იგი გარდაგორვებული ს. მისგან ლ 24, 2; აღიღეს უფალი საფლავისაგან

ი 20, 2; აღიღეს უფალი ჩემი საფლავით ი 20, 13; ხივლოდეს მიერ ს. მრ 16, 8; ხოლო იგინი წარვიდეს აღრე მიერ ს. მ 28, 8; აღღა და მირბიოდა საფლავად ლ 24, 12; მოვინმე-ვიდეს ჩუენგანნი ს. ლ 24, 24; და მოვიდოდეს ს. ი 20, 3; მოვიდეს პირველად ს. ი 20, 4; მოვიდა პირველ პეტრესა ს. ი 20, 8; შევიდა ს. ი 20, 6.

საქმე: მიხეცით ქველის საქმე ლ 12, 33; და დახუკრდა ს. ესე ლ 24, 12; ძლიერ საქმითა და სიტყუთა ლ 24, 19.

საშჯელ: მიხცეს საშჯელსა სიკუდილისასა ლ 21, 20.

სახარება: სახარებაჲ მათს თავისაჲ, გვ. 48; ს. ლუკას თავისაგანი, გვ. 53; ს. იოჰანს თავისაგანი, გვ. 39, 43; წმიდისა სახარებისა საკითხავი, გვ. 10, 14, 29.

საჯ ნ. საშჯელ.

სახე: დახუდვა... სახესა მას ფერჯთასა ი 20, 25.

სახელი: რომლისაჲ სახელი ემზაოს ლ 24, 13; რომლისა ს. კლეჰა ლ 24, 18; სახელითა მამისაჲთა მ 28, 19; ს. მისითა ი 20, 31.

სემ ნ. სმენა.

სიკუდილი: მიხცეს საშჯელსა სიკუდილისასა ლ 24, 20.

სიმონ, სიმონ-პეტრე: აღღა უფალი და ხეჩუენა სიმონს ლ 24, 34; მოვიდა სიმონ-პეტრეცა ი 20, 6; მოვიდა სიმონ-პეტრესა ი 20, 2.

სიტყუა: და განხითქუა სიტყუაჲ ესე ჰურიათა შოგრის მ 28, 15; ძლიერ საქმითა და სიტყუთა მისითა ლ 24, 19; სიტყუანი ჩემნი არა წარვდენ მ 24, 35; და მოხევესენეს სიტყუანი ესე ლ 24, 8; და ხუჩდეს ს. მათნი ლ 24, 11; და ხუთხრნეს ს. ესე ლ 24, 9; რაჲ არიან ს. ეგე ლ 24, 17.

სიქადულ: ჩემდა ნუ ხიყოფინ სიქადულ გალ რ, 14.

სიჩქურე: ხუჩდეს სიტყუანი მათნი ვითარცა სიჩქურისანი ლ 24, 11.

სიხარულ: შიშითა და სიხარულითა დიდითა მ 28, 8.

სლვა: სიტყუანი ეგე, რომელთა პიცილობთ ურთიერთას სლვასა შინა ლ 24, 17. ნ. აღმოსლვა, აღსლვა, გამოსლვა, მისლვა, მომავალ, მოსლვა. შესლვა, წარსლვა.

სმენა: მათ ვითარცა ხესმა ესე მრ 16, 8; უკუეთუ ხესმეს ესე მთავარსა მას მ 28, 14.

სოფელ: რომლისათჳს სოფელი ჩემდა ჯუარს-ცუმულ არს და მე სოფლისა გალ 6, 14; ვიდრე აღსასრულამდე სოფლისა მ 28, 20.

სპანია: წარვიდე თქუნ მიერ სპანიად ჰრომ 15, 28.

სპეტაკ: შემოსილი სამოსლითა სპეტაკითა მრ 16, 5; მოსილნი სამოსლითა ს. ი 20, 12.

სრულ ნ. აღსრულება.

სუღარ: იხილა სუღარი იგაი 20, 7.

სულ: მიიღეთ სული წმიდა ი 20, 22; მადლი სულითა თქუნისათანა გალ რ, 18; სახელითა.. ს. წმიდისაჲთა მ 28, 19.

სულიერ: უკუეთუ სულიერთა მათთა ხეზიარნეს წარმართნი ჰრომ 15, 27.

სულნელ: მოხატუნდა რაჲ-იგი მოხემადა სულნელეები ლ 24, 1.

სუფევა ნ. სასუფეველ.

სწავ: და ხასწავებდით მათ მ 28, 20; ვითარცა ისწავეს მათგან მ 28, 15; ლელსაგან ისწავეთ იგავი ესე მ 24, 32. ნ. სასწავულ; შდრ. მოწაფე.

სხდომა: მსხდომარენი ერთი თავით და ერთი ფერკით ი 20, 12.

სხუა: და სხუანი ვინმე მათ თანა ლ 24, 1; და ს. მათთანანი ლ 24, 10, 33; მრავალნი სხუანიცა სასწავულნი ი 20, 30; და სხუათა ყოველთა ლ 24, 9.

ტ

ტილო: იხილნა ტილონი იგი ხოლო მდებარენი ლ 24, 12; იხილნა ტ. მდებარენი ი 20, 5; იხილნა ტ. იგი მდებარენი ი 20, 6; არა ტილოთა თანა მდებარე ი 20, 7.

ტივევა ნ. მიტევევა.

ტირ-ილ: დედაკაცო, რაჲსა ხტირი 20, 13, 15; მარიაჲ დგა... და ტიროდა; და ვითარ ტიროდა ი 20, 11.

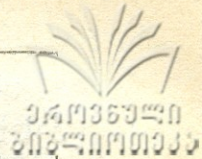
ტოჰმი: მაშინ ჰეტყებდენ ყოველნი ტოჰმნი ქუეყანისანი მ 24, 30.

ტვრთვა: ვნებანი იგი... ჯორცთა შინა ჩემთა მიტვრთვან გალ 6, 17.

ტყება: მაშინ ჰეტყებდენ ყოველნი ტოჰმნი ქუეყანისანი მ 24, 30.

ტყუ: ხიტყოდეს ურთიერთას მრ 16, 3; ლ 24, 32; რომელსა ხიტყოდეს წინაწარმეტყუელნი ლ 24, 25; და ხიტყოდეს, ვითარმედ ლ 24, 34; ამენ გეტყუ თქუნ მ 24, 34; ვითარ-იგი მეტყოდა ჩუნ გზასა ზედა ლ 24, 32; ვითარ-იგი გეტყოდა თქუნ ლ 24, 6; ხეტყოდა მათ (იესუ) მ 28, 18; იგინი ხაიძულეზდეს მას და ხეტყოდეს ლ 24, 29.

ნ. სიტყუა, წინაწარმეტყუელ; შდრ. თქუმა, რქუ.

უ

უზრუნველ: და თქუენ უზრუნველ გყენეთ მ 28, 14.

უკუეთუ: უ. ხესმეს ესე მთავარსა მას მ 28, 14; უფალო, უ. შენ აღხილეთ ი 20, 15; უ. ვიეთნიმე მიხუტევენთ ცოდვანი..., უ. რომელთანი შეხიპყრნეთ ი 20, 23; უ. არა ვიხილო ი 20, 25; უ. სულიერთა მათთა ხეზიარნეს წარმართნი ჰრომ 15, 27.

უნჯ ნ. საუნჯე.

ურთიერთას: ხიტყოდეს უ. მრ 16, 3; ლ 24, 32; ესენი ზრახვიდეს უ. ლ 24, 14; რომელთა ჰიცილობთ უ. ლ 24, 17.

ურწმუნო: ნუ ურწმუნო ხიქმნები ი 20, 27.

უტევან: რომელი ხშორაჲს იერუსალჲსა ას სამეოც უტევან ლ 24, 13.

უფალ: ნანდჲლვე აღდგა უფალი ლ 24, 34; აღილეს უ. საფლავისაგან ი 20, 2; აღილეს უ. ჩემი საფლავით

ი 20, 13; იხილა უ. ი 20, 1^ა; იხილეს რა უ. ი 20, 20: ვიხილეთ უ. ი 20, 2^ა; უ. ჩემი და ღმერთი ჩემი ი 20, 2^ა; ხუგალობდით უფალსა გალობითა ახლითა, გვ. 39, 43; გუამი იგი უფლისა იესუმასი ლ 24, 3; ჯუართა უ. ჩუენისა იესუ ქრისტესითა გალ 6, 14; ვნებანი იგი უ. იესუმასნი გალ 6, 17; მადლი უ. ჩუენისა იესუ ქრისტესი გალ 6, 18; უფალო, უკუეთუ შენ აღხილეთ ი 20, 15.

შდრ. სასუფეველ, სოფელ.

უცნობელ: ჟ უცნობელნო და მიძიმენო გულითა ლ 24, 25.

უწყ: ესე უწყი მე ჰრომ 15, 29; არა უ., სადა დადგეს იგი ი 20, 2, 13; არა ხუწყი, რაჲ-ესე ხიქმნა ლ 24, 18; არა უწყოდა, რამეთუ ი 20, 14; ხუწყოდეთ, რამეთუ მ 24, 32. 33.

ფ

ფალ ნ. საფლავ.

ფარვა ნ. მიფარვა.

ფას ნ. საფასე.

ფერჯ: მსხდომარენი ერთი თავით და ერთი ფერჯით ი 20, 12; იგინი მოხუტდეს და შეხუვრდეს ფერჯთა მისთა მ 28, 9; სახესა მას ფერჯთასა ი 20, 25.

ფლვა ნ. საფლავ.

ფრიალ: რომელი ხიყო დიდ ფრიად მრ 16, 4.

ფსალმუნნი: ხითქუას ფსალმუნნი რმთ (ას ორმეოც და ცხრა), გვ. 39; ფსალმუნნი რმთ, გვ. 43.

ფურცელ: რასჲამს... ფურცელი გამოვალნ მ 24, 32.

ქ

ქად ნ. სიქადულ.

ქალაქ: და აჰა დასისა მისგანნი მოვიდეს ქალაქად მ 28, 11.

ქარ: ოთხთავან ქართა მ 24, 31.

ქება: ქებაჲ მისი ეკლესიასა წმიდათასა, გვ. 39, 43.

ქველ: მიხეციო ქველის საქმე ლ 12, 33.

ქმნ: მრავალნი სხუანი სასწავულნი ქმნნა იესუ ი 20, 30; ნუ ურწმუნო ხიქმნები ი 20, 27; ყოველი ესე, რაჲცა ხიქმნა მ 28, 11; ყოვლისა

მისთვის, რომელი ხ. ლ 24, 14; რაჲ-ესე ხ. მას შინა ლ 24, 18; ვინათგან ესე ხ. ლ 24, 21.

ქრისტე: რამეთუ იესუ ქ. არს ი 70, 31; ჯერ-ხიყო ვნებად ქრისტესა ლ 24, 26; მადლი უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესი გალ 6, 18; სავსე-ბითა მით კურთხევეთა ქრისტესითა მოვიდღე ჰრომ 15, 29; ჯუარითა... იესუ ქ. გალ 6, 14.

***ქუან:** რაჲთა ცხოვრებაჲ გაქუნდეს ი 20, 31.

ქუეყანა: ცაჲ და ქუეყანაჲ წარ-კლენ მ 24, 35; ცათა შინა და ქუეყანასა ზედა მ 28, 18; მაშინ ჰეტყებდენ ყოველნი ტოჰმნი ქუეყანი-სანი მ 24, 30; დახედრიკნეს პირნი მათნი ქუეყანად ლ 24, 5.

ქცევა ნ. მიქცევა, მოქცევა.

ლ

ლ, ღება ნ. აღღება, წარმოღება.

-ლა: რამეთუ არღა იცოდეს წერი-ლისაჲ ი 20, 9; რამეთუ არღა აღ-სრულ ვარ ი 20, 17; ვიდრე ბნელ-ლა ხიყო ი 20, 1; ვიდრე ხიყო-ლა იგი გალილეას ლ 24, 6; ნათელი მხიარული-ლა წართქუან, გვ. 3^ა.

ლაშე: მოწაფენი მისნი ლაშე მო-ვიდეს მ 28, 13.

ღმერთ: უფალი ჩემი და ღმერთი ჩემი ი 20, 28; წინაშე ღმრთისა და ყოვლისა ერისა ლ 24, 19; აღვალ... ღ. ჩემისა და ღ. თქუენისა ი 20, 17; იესუ ქრისტე არს ძმ ღმრთისაჲ ი 20, 31; წყალობაჲ ისრაელსა ზედა ღმრთი-სასა გალ 6, 16.

ღრუბელ: მომავალი ღრუბელთა თანა ცისათა მ 24, 30.

ყ

ყავ ნ. ყოფა.

ყანა ნ. თავყანის ცემა, ქუეყანა.

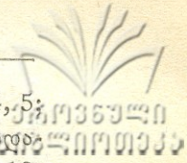
ყიდა ნ. განყიდა.

ყოველ: რასყამს ჰიხილოთ ესე ყოველი მ 24, 33; ვიდრემდის არა ესე ყ. ხიყოს მ 24, 34; ყ. ესე, რაჲცა ხიქმნა მ 28, 11; მომეცა მე ყ. კელმწიფებაჲ მ 28, 18; ხასწავებდით მათ და-მარხვად ყ. მ 28, 20; საარწმუნოებისათჳს ყოველსა ზედა ლ 24, 25; ამას ყ. თანა ლ 24, 21; წინაშე ღმრთისა და ყოვლისა ერისა ლ 24, 19; ზრახვი-დეს ურთიერთას ყ. მისთვის ლ 24, 14; მაშინ ჰეტყებდენ ყოველნი ტოჰმნი ქუეყანისანი მ 24, 30; მოიმოწაფენთ ყ. წარმართნი მ 28, 19; ათორმეტთა მათ და სხუათა ყოველთა ლ 24, 9;

მე... თქუენ თანა ვარ ყ. დღეთა მ 28, 20; გამოხუთარგმანებდა მათ ყოველთა-გან წიგნთა ლ 24, 27.

ყოფა (1, აქტ.): მათ მიიღეს ვე-ცხლი იგი და ყვეს ეგრე მ 28, 15; და თქუენ უზრუნველ გყენეთ მ 28, 14; ყავთ თავისა თქუენისა საფასლ ლ 12, 3^ა; ზიარება რაჲსმე ყოფად ჰრომ 15, 26. ნ. ზრახვის-ყოფა, მიზეზ-ყოფა, მოყოფა, ნაყოფ, სათნო-ყოფა.

ყოფა (2, პასივი წარმოშობით, „არ“ ზმნის მონაცვლე): ჩემდა ნუ ხიყო-ფინ სიქადულ გალ 6, 14; ვიდრე ხი-ყო-ლა იგი გალილეას ლ 24, 6; თომა... არა ხიყო მათ თანა ი 20, 24; რომელ ხ. თავსა მისსა ი 20, 7; რომელი ხ. დიდ ფრიად მრ 16, 4; ვიდრე ბნელ-

და ხ. ი 20, 1; გარდაგორვებულ ხ. ლოდი იგი მრ 16, 4; ანუ არა გული ზუენი განჭურვებულ ხ. ზუენ შოვრის ლ 24, 32; და ხ. მწუხრ დღე იგი ერთ-შაბათთაჲ ი 20, 19; რომელი ხ. კაცი წინაწარმეტყუელ ლ 24, 19; და ხ. გან-ზრახვასა მას მათსა ლ 24, 4; და ხ. ზრახვასა მას მათსა ლ 24, 15; და ხ. ინაქით-ჯდომასა მას მისსა ლ 24, 30; ხოლო ხ იყვენეს მაგდანელი მარიამ და... ლ 24, 10; კულად ხ. მოწაფენი ერთსა ადგილსა ი 20, 26; შეძრწუნებულ ხ. და დაკვრვებულ მრ 16, 8; თუალნი მათნი შეპყრობილ ხ. ლ 24, 16;

და ვითარ შეშინებულ ხ. იგინი ლ 24, 5; კარნი იგი დავსულ ხ. ი 20, 19; სადა იგი ხ. მოწაფენი დამალულ ი 20, 19; ვიდრემდის არა ესე ყოველი ხ იყოს მ 24, 34; სადაცა (ჰი)ყოს საფასე თქუენი, მუნცა ჰიყოს გული თქუენი ლ 12, 34; ნეტარ ხ იყვენენ, რომელთა ი 20, 29; უკუეთუ რომელთანი შე-ხიპყრნეთ, შეპყრობილ ხ იყვენენ ი 20, 23; ჰიყვენედ წელი თქუენნი... ლ 12, 35. ნ. ჯერ-ყოფა.

ყუარ: რომელი ხ უყუარ და იესუს ი 20, 2.

შ

შაბათ: ერთსა მას შაბათთასა ლ 24, 1; ი 20, 1. ნ. ერთშაბათ.

-**შე ნ.** გარეშე, წინაშე.

შევრდომა: იგინი მოხუჯდეს და შეხუვრდეს ფერჯთა მისთა მ 28, 9.

შეკეცა: თსავან შეკეცილი ერთ-სა ადგილსა ი 20, 7.

შეკრება: შეკრიბნეს რჩეულნი მისნი მ 24, 31; იგინი შეკრბეს მო-ხუცებულთა თანა მ 28, 12.

შემდგომად: შ. ჰირისა მის მათ დღეთაჲსა მ 24, 29; მოვიდა... შ. მისსა ი 20, 6; შ. რვისა დღისა ი 20, 26.

შემთხუევა: ამიერითგან შრომას ნუვინ შემამთხუევნ მე ვალ 6, 17; იესუ შეხემთხვა მათ მ 28, 9; მირ-ბიოდა შემთხუევად მისა ი 20, 16.

შემოსვა: შემოსილი სამოსლითა სპეტაკითა მრ 16, 5.

შენ: შენ ხოლო მწირ ხარ იერუ-სალშს ლ 24, 18; უკუეთუ შ. აღხიღე ი 20, 15.

შენ-ი: მოყავ კელი შენი ი 20, 27; ოყ ვენ თითნი შენნი აჲა ი 20, 27.

შეპყრობა: უკუეთუ რომელთანი შეხიპყრნეთ, შეპყრობილ ხ იყვენენ ი 20, 23; თუალნი მათნი შე-პყრობილ ხ იყვენეს ლ 24, 16.

შესლვა: შევიდა დადგრომად მათ თანა ლ 24, 29; შინა არა შ. ი 20, 5; შ. საფლავად ი 20, 6; მაშინ შ. ერთიცა იგი მოწაფე ი 20, 8; შ. იესუ კართა ვსულთა ი 20, 26; შე-რა-ვი-დეს საფლავსა მას მრ 16, 5; შე-რა-ვიდეს შინა ლ 24, 3; ჯერ-ხიყო... შესლვად დიდებასა თსსა ლ 24, 26.

შეშინებულ: და ვითარ შეშინებულ ხ იყვენეს იგინი ლ 24, 5.

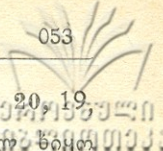
შეძრვა: ძალნი ცათანი შეჰძრ-ნენ მ 24, 29.

შეძრწუნება: რამეთუ შეძრწუ-ნებულ ხ იყვენეს მრ 16, 8.

შთაბერვა: ესე რა თქუა, შთახ-ბერა ი 20, 27.

შთახედვა: შთახხედა და იხილ-ნა ლ 24, 12; შ. საფლავსა მას ი 20, 5.

შინა: შ. არა შევიდა ი 20, 5; შე-რა-ვიდეს შ. ლ 24, 3; სლვასა შ. ლ 24, 17; რაჲ-ესე ხიქმნა მას შ. ლ 24, 18;

ცათა შ. და ქუეყანასა ზელა მ 28, 18; მაშინ გამოჩნდეს ნიში ძისა კაცისაჲ ცათა შ. მ 24, 30; საუნჯე მოუკლებელი ცათა შ. ლ 12, 33; მასვე დღესა შ. ლ 24, 13; აღდგეს მასვე ჟამსა შ. ლ 24, 33; ჯორცთა შ. ჩემთა გალ 6, 17.

შინ: ნუ გეშინინ მ 28, 10; ლ 12, 32; რამეთუ ხეშინოდა მრ 16, 8. ნ. შეშინებულ, შიშ.

შიშ: შიშითა და სიხარულითა დიდითა მ 28, 8; ხიყვნეს... დამალულ შიშისათჳს ჰურიათაჲსა ი 20, 19.

შოვრის: დადგა შ. მათსა ი 20, 19, 26; გული ჩუენი განჭურვებულ ჩუენ შ. ლ 24, 32; განხითქუა სიტყუაჲ ესე ჰურიათა შ. მ 28, 15.

შორ: რომელი ხ შორაჳს იერუსალჴმსა ას სამეოც უტევან ლ 24, 13. ნ. ხუშორეს.

შუერ: ნ. შრომა.

შრომა (შურომა): ამიერიტგან შრომას ნუვინ შემამთხუვენ მე გალ 6, 17.

ჩ

ჩ ნ. ჩენა.

ჩემ-ი: რამეთუ აღიდეს უფალი ჩემი საფლავით ი 20, 13; უკუეთუ არა დახუდვა თითი ჩ. ... და დახუდვა ჳელი ჩ. ი 20, 25; უფალა ჩ. და ღმერთი ჩ. ი 20, 28; დახდეგ (ჳელი შენი) გუერდსა ჩემსა ი 20, 27; არღა აღსრულ ვარ მამისა ჩემისა... აღვალ მამისა ჩ. და მამისა თქუენისა, ღმრთისა ჩ. და ღმრთისა თქუენისა ი 20, 17; სიტყუანი ჩემნი არა წარცდენ მ 24, 35; იხილენ ჳელნი ჩ. ი 20, 27; ხუთხარო ძმათა ჩემთა მ 28, 10; წარვედ ძმათა ჩ. ი 20, 17; ჯორცთა შინა ჩ. გალ 6, 17.

ჩემდა ნ. მე.

ჩენა: ხუჩდეს სიტყუანი მათნი ლ 24, 11. ნ. ჯერ-ჩენა.

ჩუენ: ჩ. ხუარწმუნოთ მას მ 28, 14; ხოლო ჩ. ხუესავთ ლ 24, 21; ვიდრე ჩ. მეძინა მ 28, 13; ვინ გარდაგვგორ-

ვოს ჩ. ლოდი იგი მრ 16, 3; დედათაცა ვიეთმე დამაკვრეს ჩ. ლ 24, 22; ვითარ-იგი მეტყოდა ჩ. გზასა ზელა და ვითარ-ივი გამოგვთარკმანებდა ჩ. წიგნთა ლ 24, 32; მო-ვინმე-ვიდეს ჩუენ-განნი საფლავად ლ 24, 24; დახადგერ ჩუენ თანა ლ 24, 29; ანუ არა გული ჩუენი განჭურვებულ ხიყო ჩ. შოვრის ლ 24, 32.

ჩუენ-ი: ჯუართა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა გალ 6, 14; მადლი უფლისა ჩ. იესუ ქრისტესი გალ 6, 18; მისცეს მღდელთ მოძღუართა და მთავართა ჩუენთა ლ 24, 20.

ჩუენება: ხუჩუენნა მათ ჳელნი ი 20, 20; აღდგა უფალი და ხეჩუენა სიმონს ლ 24, 34.

ჩქურ ნ. სიჩქურე.

ჩჩუ-ილ (ჩჩუღ) ნ. დაჩჩუ.

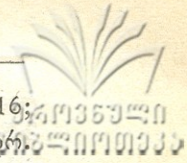
ც

ც¹ ნ. ცოდნა.

ც² ნ. ცემა.

ცა: ცაჲ და ქუეყანაჲ წარცდენ მ 24, 35; კილითგან ცისაჲთ მ 24, 31;

ღრუბელთა თანა ცისათა მ 24, 30; ცათა შინა მ 24, 30; 28, 18; ლ 12, 33; ძალნი ცათანი შეჰიძრნენ მ. 24, 29. ნ. ზეცა, ცისკარ.

-ცა: არცა ლ 12, 33; გალ 6, 15 (ორჯერ); გურდისა ი 20, 20; დედა-თაცა ლ 24, 22; ვგრეცა მ 24, 33; ერთიცა ი 20, 8; ვიდრეცა ლ 24, 28; თანა-მდებცა ჰრომ 15, 27; თომაცა ი 20, 26; მეცა ი 20, 21; მუნცა ლ 12, 34; სიმონ-პეტრეცა ი 20, 6; რააცა მ 28, 11; სადაცა ლ 12, 34; სადაცა-იგი მ 28, 11; სხუანიცა ი 20, 30; ხილვააცა ლ 24, 23; ჯორციელითაცა ჰრომ 15, 27.

ცან ნ. ცნობა.

ცემა ნ. თავყანის-ცემა, გამოცემა, მიცემა, მოცემა, ნათლის-ცემა.

ცილობა: სიტყუანი ეგე, რომელთა ჰიცილობთ ურთიერთას ლ 24, 17.

ცისკარ: ცისკარსა მსთუად ლ 24, 1; მოვიდეს იგინი ცისკარს ლ 24, 22.

ციქუ ნ. მოციქულ, სამოციქულო.

ცნობა: და იცნეს იგი ლ 24, 31;

რაათა ვერ იცნან იგი ლ 24, 16; ზ უცნობელნო ლ 24, 25. შდრ. ცოდნა.

ცოდვა: უკუეთუ ვიეთნიმე მიხუტევენთ ცოდვანი ი 20, 23.

ცოდვილ: მიცემად ჯელთა კაცთა ცოდვილთასა ლ 24, 7.

ცოდნა: არლა იცოდეს წერილი-სა ი 20, 9. შდრ. ცნობა.

ცუვენა (ცვენა) ნ. გარდამოცუვენა.

ცუეთა: ნ. წინადაცუეთა.

ცუმა, ცუმული ნ. ჯუარს-ცუმა, ჯუარს-ცუმული.

ცხად ნ. გამოცხადება.

ცხოველ: ცხოველ არს იგი ლ 24, 23; რაასა ხეძიებთ ცხოველსა მას მკუდართა თანა ლ 24, 5.

ცხოვრება: რაათა გრწმენეს და ცხოვრებაჲ გაქუნდეს ი 20, 31.

[**ცხრა:** ფსალმუნი რმთ (იკითხე: ას ორმეოც და ცხრა), გვ. 39, 43].

ძ

ძ (*თანა-ხაძს→თანა-ხაძ) ნ. თანადება.

ძალ: ძალითა და დიდებითა დიდითა მ 24, 30; ძალნი ცათანი შეჰძირნენ მ 24, 29. ნ. დიდძალ, ძლიერ.

ძარ ნ. შეძრვა.

ძე: იხილონ ძმ კაცისაჲ მ 24, 30; იესუ ქრისტე არს ძმ ღმრთისაჲ ი 20, 31; ნიში ძისა კაცისაჲ მ 24, 30; ჯერ არს ძისა კაცისა ლ 24, 7; სახელითა მამისაათა და ძისაათა მ 28, 19.

ძელუ ნ. ძლოლა.

ძიება: იესუს ჯუარს-ცუმულსა ნაზორეველსა ხეძიებთ მრ 16, 6; რაასა

ხ. ცხოველსა მას ლ 24, 5; ვის ხ. ი 20, 15. ნ. გამოძიება.

ძილ ნ. ძინ.

ძინ: ვიდრე ჩუენ მეძინა მ 28, 13.

ძლიერ: რომელი ხიყო... ძლიერ საქმითა ლ 24, 19.

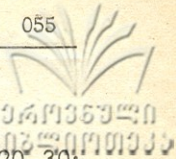
ძმა: ხუთხართ ძმათა ჩემთა მ 28, 10; წარვედ ძ. ჩემთა ი 20, 17; სული-სა თქუენისა თანა, ძმანო გალ 6, 18.

ძრვა ნ. შეძრვა.

ძრწუნება ნ. შეძრწუნება.

ძუელ ნ. დაძულება.

ძლოლა (*ძლოლა): წინა-გიძღვს თქუენ გალილეად მრ 16, 7.

წ

წარვლენა (წარვლინება): და წარვლინეს ანგელოზნი თჳსნი მ 24, 31; მეცა წარვავლინებ თქუენ ი 20, 21.

წართქუმა: ნათელი მხიარული და წართქუან, გვ. 38.

წარმართ: მოიმოწაფენთ ყოველნი წარმართნი მ 28, 19; უკუეთუ სულიერთა მათთა ხეზიარნეს წ. ჰრომ 15, 27;

წარმოღება: რაჲთა მე წარმოვილო იგი ი 20, 15.

წარპარვა: წარიპარეს იგი მ 28, 13.

წარსლვა: წარვიდა თჳსაგან ლ 24, 12; იგინი წარვიდეს მ 28, 8, 11; ათერთმეტნი იგი მოწაფენი წ. მ 28, 16; წ. კულად თჳსაგან მოწაფენი ი 20, 10; წარვიდე თქუენ მიერ სპანიაღ ჰრომ 15, 28; რაჲთა წარვიდენ გალილეად მ 28, 10; წარვედ ძმათა ჩემთა ი 20, 17; წარვედით და ხუთხართ მ 28, 10; მრ 16, 7; წ. და მოიმოწაფენთ მ 28, 19; ხუშორესადრე წარსლვად ლ 24, 28.

წარვდომა: არა წარვდეს ნათესავი ესე მ 24, 34; ცაჲ და ქუეყანაჲ წარვდენ, ხოლო სიტყუანი ჩემნი არა წარვდენ მ 24, 35.

წაფ წ. მოწაფე.

წელ: ჰიყენედ წელნი თქუენნი ლ 12, 35.

წერ-ილ: რამეთუ არღა იცოდეს წერილისაჲ ი 20, 9. წ. დაწერა.

წეს: რომელნი წესსა მას ზედა ხეგნენ გალ 6, 16.

წიგნ: წიგნი სამოციქულოჲ პავლსი (პავლსი), გვ. 46, 51; არა და-

წერილ არიან წიგნსა ამას ი 20, 30; გამოხუთარგმანებდა მათ ყოველთაგან წიგნთა ლ 24, 27; ვითარი-გი გამოგუთარგმანებდა ჩუენ წ. ლ 24, 32.

წინა: ერთი იგი მოწაფე წინა რბიოდა ი 20, 4; წინა-გიძღუს თქუენ გალილეად მრ 16, 7.

წ. წინადაცუეთა, წინაზე, წინაწარმეტყუელ.

წინადაცუეთა: არცა წინადაცუეთილებჲაჲ რაჲ არს და არცა წინადაცუეთელელებჲაჲ გალ 6, 15.

წინაზე: ხუჩდეს სიტყუანი მათნი... მათ წ. ლ 24, 11; წ. ღმრთისა და ყოვლისა ერისა ლ 24, 19; წ. მოწაფეთა მისთა ი 20, 30.

წინაწარმეტყუელ: რომელი ხიყო კაცი წ. ლ 24, 19; რომელსა ხიტყოდეს წინაწარმეტყუელნი ლ 24, 25; იწყო მოსსითგან და წინაწარმეტყუელთა ლ 24, 27.

წიფ წ. ველმწიფება.

წმიდა: მიიღეთ სული წმიდაჲ ი 20, 22; წმიდისა სახარებისა საკითხავი, გვ. 10, 14, 29; სახელითა... სულისა წმიდისაჲთა მ 28, 19; მივალ იერუსალმდ მსახურებად წმიდად ჰრომ 15, 25; გლახაკთა მათოჳს წმიდათა ჰრომ 15, 26; ქებაჲ მისი ეკლესიასა წმიდათასა გვ. 39, 43.

წუხ: და ხართ თქუენ მწუხარე ლ 21, 17.

წყ წ. წყება.

წყალობა: წყალობაჲ ისრაელსა ზედა ღმრთისასა გალ 6, 16.

წყება: იწყო მოსსითგან ლ 24, 27.

ჟ

ჭაპუკ: იხილეს ჭაპუკი მრ 16, 5.

ჭირ: შემდგომად ჭირისა მის მათ
დღეთადასა მ 24, 29.

ხ

ხ ნ. ხება.

ხარ: გიხაროდენ მ 28, 9. ნ. განხარება, სიხარულ; შდრ. მხიარულ.
ხება ნ. მიხება, მოხება.

ხედვა ნ. მიხედვა, შთახედვა.

ხილვა: რამეთუ მიხილე მე და გრწმენა ი 20, 29; იხილა ლოდი იგი ი 20, 1; ი. იესუ მდგომარე ი 20, 14; ი. უფალი ი 20, 18; იხილნა ორნი ანგელოზნი ი 20, 12; შთახედა და ი. ტილონი იგი ლ 24, 12; ი. ტილონი მდებარენი ი 20, 5; ი. ტილონი იგი მდებარენი ი 20, 6; ვიხილეთ უფალი ი 20, 25; იხილეს იგი მ 28, 17; მიხედეს და ი. მრ 16, 4; ი. ჭაპუკი მრ 16, 5; ხილვადა ანგელოზთა ი. ლ 24, 23; იგი თავადი ვერ ი. ლ 24, 24; ი. და ხრწმენა ი 20, 8; ი. რა უფალი ი 20, 20; უკუეთუ არა ვიხილო ი 20, 25; მუნ ხიხილოთ იგი მ 28, 7;

მუნ ჰიხილოთ იგი მრ 16, 7; რას-
უამს ჰიხილოთ ესე ყოველი მ 24,
33; მუნ მიხილონ მე მ 28, 10; იხი-
ლონ ძე კაცისა მ 24, 30; იხილენ
ჯელნი ჩემნი ი 20, 27; რომელთა არა
ხუეხილვო ი 20, 29; ხილვადა ან-
გელოზთა იხილეს ლ 24, 23. ნ. მი-
ხილვა.

ხილო: ხ. ივინი წარვიდეს
მ 28, 8; ცაა და ქუეყანაა წარვდენ,
ხ. სიტყუანი ჩემნი არა წარვდენ მ 24,
35 (სხვაგანაც ხშირად).

შენ ხ. მწირ ხარ იერუსალემს
ლ 24, 18; იხილნა ტილონი იგი ხ. მდე-
ბარენი ლ 24, 12.

ხუადრეს: ხ. პეტრესსა ი 20, 4.

ხუმა ნ. განხუმა.

ხუშორეს: თავადმან მიხეზ-ყო ხუ-
შორესად რე წარსლვად ლ 24, 28.

ხუც ნ. მოხუცებულ.

ჯ

ჯახ ნ. ჯსვა.

ჯლომა ნ. მოვდომა, წარვდომა.

ჯელ: უკუეთუ არა... დახუდვა
ჯელი ჩემი ი 20, 20; მოყავ ჯ. შენი
ი 20, 27; იხილენ ჯელი ჩემნი ი 20,
27; ხუზუნნა მათ ჯ. ი 20, 20; მიცე-
მად ჯელთა კაცთა ცოდვილთასა
ლ 24, 7; უკუეთუ არა ვიხილო ჯ. მის-
თა ი 20, 25.

ჯელმწიფება: მომეცა მე ყოველი
ჯელმწიფება მ 28, 18.

ჯორც: ვნებანი იგი... ჯორცთა
შინა ჩემთა მიტურთვან გალ 6; 17.

ჯსვა: შევიდა იესუ კართა ჯსულ-
თა ი 20, 26. ნ. დაჯსვა.

ჯსენება ნ. მოჯსენება.

ჯსნა: რომელმან იჯსნეს ისრაელი
ლ 24, 21.

ჯსულ ნ. ჯსვა.

ჯურვება ნ. განჯურვება.

ჯ

ჯედ ნ. ჯდომა.

ჯდომა: ინაწით-ჯდომასა მას მისსა ლ 24, 30; მჯდომარჲ მარჯუენით კერძო მრ 16, 5.

ჯერ-ყოფა: ჯერ-არს ძისა კაცისა მიცემად ჴელთა კაცთა ცოდვილთასა ჯუარს-ცუმად ლ 24, 7; ანუ არა ესრტთ ჯერ-ხიყო ვნებად ქრისტესა ლ 24, 26.

ჯერ-ჩენა (ჯერ-ჩინება): ჯერ-იჩინა მაკედონია და აქაიამან ჰრომ

15, 26; ჯერ-იჩინეს და თანა-მდებ-
ცა არიან მათა ჰრომ 15, 27.

ჯუარ: გარნა ჯუარითა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესითა გალ 6, 14.

ჯუარს-ცუმა: ჯუარს-ხაცუეს იგი ლ 24, 20; ჯერ-არს ძისა კაცისა მიცემად ჴელთა კაცთა ცოდვილთასა ჯუარს-ცუმად ლ 24, 7; რომლისა-
თუს სოფელი ესე ჩემდა ჯუარს-ცუ-
მულ არს გალ 6, 14; იესუს ჯუარს-
ცუმულსა ნაზორეველსა ხეძიებთ
მრ 16, 6.

ჰ

ჰებრაელ: ხრქუა მას ჰებრაელ-
ლებრი 20, 16.

ჰრომელ: ჰრომელთა მიმართ
წიგნი, გვ. 51.

ჰურია: განხითქუა სიტყუაჲ ესე
ჰურიითა შოვრის მ 28, 15; შიში-
სათუს ჰურიითაჲსა ი 20, 19.

ჭ

ჭ: ჭ უცნობელნო და მძიმენო ვულითა ლ 24, 25.

სანთავი ლექსიონარი

(მხედრული ზრანსლიგაკსია)

[მათჲს თავისაგანი წმიდისა სახარებისა
საკითხავი (28, 1—20)]

.....
.....
.....

1 ... თქუენ 'გ'ალილეად, მუნ ხიხილოთ იგი. აჰა ეგერა გარქუ თქუენ.

8. ხოლო ივინი წარვიდეს აღრე მიერ საფლავით შიშითა და სიხარულითა დიდითა; მირბიოდეს თხრობად მოწაფეთა მისთა. |

2 9. და აჰა 'იესუ' შეხემთხვა მათ და ხრქუა: გიხაროდენ! ხოლო ივინი მოხუჯდეს და შე(ხ)უჯრდეს ფერჯთა მისთა და თავყანის-ხცეს მას.

3 10. მაშინ ხრქუა მათ იესუ: ნუ გეშინინ! წარვედით და | ხუთხართ ძმათა ჩემთა, რაჲთა წარვიდენ გალილეად და მუნ მიხილონ მე.

4 11. და ივინი წარვიდეს. და აჰა ესერა დასისა მისგანნი მოვიდეს ქალაქად და (ხ)უთხრეს მდღელთ მოძღუართა | მათ ყოველი ესე, რაჲცა ხიქმნა.

12. ხოლო ივინი შეკრბეს მოხუცებულთა თანა და ზრახვა-ყვეს, ვეცხლი დიდძალი მიხცეს ერისაგანთა მათ.

5 13. და ხრქუეს: ესრე თქუთ, ვითარმედ: მოწაფენი მისნი | 'ლა'შე¹ 'მოვი-

დეს და¹ წარიპარეს იგი, ვიდრე ჩუენ მეძინა.

14. უკუეთუ ხესმეს ესე მთავარსა მას, ჩუენ ხუარწმუნოთ მას და თქუენ უზრუნველ გყვენთ.

15. ხოლო მათ მიიღეს ვეცხლი იგი | და ყვეს (ეგ)რე, ვითარცა ისწავეს მათგან. და განხითქუა სიტყუაჲ ესე ჰუროათა შოვრის ვიდრე დღენდელად დღედმდე.

16. ხოლო ათერთმეტნი იგი მოწაფენი წარვიდეს გალილეად, მთასა მას, სადაცა იგი ხუბ(რძ)ანა მათ იესუ.

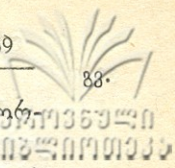
17. და იხილეს იგი და თავყანის-ხცეს მას, ხოლო რომელნიმე შეორგულდეს.

18. და მო(ხ)უჯდა მათ იესუ, (ხ)ეტყოდა მათ და ხრქუა: მომეცა მე ყოველი ჯელმწიფებაჲ ცათა შინა | და ქუ(ე)ყანასა [ზედა].

19. წარვედით და მოიმოწაფენთ ყოველნი წარმართნი და ნათელ-ხცემდით მათ სახელითა მამისაჲთა და ძისაჲთა და სულისა წმიდისაჲთა. |

20. და ხა(სწავე)ბდით მათ დამარხვად ყოველი, რომელი გამცენ თქუენ. და აჰა ესერა მე თქუენ თანა ვარ ყოველთა დღეთა და ვიდრე აღსასრულამდე სოფლისა. |

¹ ხელნაწერში: ლამს.

83.

10

**მარკო(ზის) თავისაგან¹[ი] წმიდისა
სახარებისა საკითხავი (16, 2—8)**

2. და ნიად განთიადსა მას ერთშა-
ბათისასა მოვიდეს საფლავსა მას ზედა
მერმე აღმოსლვასა ოდენ მზისასა |

11

3. და (ხიტყოდეს) ურთი(ერ)თას: ვინ
გარდაგვგორვოს ჩუენ ლოდი იგი კა-
რისა მისგან საფლავისა?

4. და მიხხედეს და იხილეს, რამეთუ
გარდაგორვებულ ხიყო ლოდი იგი, რო-
მელი ხიყო დიდ ფრიად.

12

5. და შე-რა-ვიდეს | საფლავსა მას,
იხილეს ჭაბუკი მჯდომარ² მარჯუენით
კერძო შემოსილი სამოსლითა სპეტაკი-
თა და განკრთეს.

6. ხოლო მან ხრქუა მათ: ნუ გან-
ხკრთებთ, იესუს ჯუარს-ცუმელსა ნაზო-
რველსა (ხ)ეძიებთ. | აღდგა, არა არს
აქა. აჰა აღვილი, სადა დადვეს იგი.

13

7. არამედ წარვედით და ხუთხართ
მოწაფეთა მისთა და პეტრეს, ვითარმედ:
აჰა ეგერა წინა-გიძღვს თქუენ გალილე-
ად. მუნ ჰიხილოთ იგი, ვითარცა გარ-
ქუ თქუენ.

14

8. და მათ ვითარცა ხესმა ესე, გა-
მოვიდეს და ხივლტოდეს მიერ სა-
ფლავით, რამეთუ შეძრწუნებულ (ხ)ი-
ყვნეს და დაკრვებულ და არარაჲ ვის
ხუთხრეს, რამეთუ (ხ)ეშინოდა.

**ლუკაჲს თავისაგანი (წ)მიდისა სახა-
რებისა საკითხავი (24, 1—35)**

15

1. ხოლო ერთსა მას შაბათთა(ს)ა¹ ცის-
კარსა მსთუად მოვიდეს | საფ(ლ)ავსა
მას, და მო(ხ)აქუნდა რაჲ-იგი მოხემზა-
და სულნელები, და სხუანი ვინმე მათ
თანა.

2. და პოვეს ლოდი იგი გარდა(გ)ორ-
ვებული საფლავისა მისგან.

3. შე-რა-ვიდეს შინა, ა(რა) პოვეს
გუამი იგი უფლისა იესუსი.

16

4. და (ხ)იყო გან(ზრახვა)სა მას
მათსა ამისთჳს, და აჰა ორ კაც ზედა
მოხადგეს მათ სამოსლითა ელვარ³ითა.

5. და ვითარ შეშინებულ ხიყვნეს
იგინი და დახედრიკნეს პირნი მათნი
ქუტყანად, ხრქუეს მათ: რაჲსა ხეძიებთ
ცხოველსა მას მკუდართა თანა?

6. არა არს აქა, არამედ აღდგა. |
'მოიგსენეთ, ვითარ-იგი გეტყოდა
თქუენ, ვიდრე ხიყო-და იგი გალილევას

17

7. და თქუა, რამეთუ: ჯერ-არს ძისა
კაცისა მიცემად ჳელთა კაცთა ცოდვილ-
თასა ჯუარს-ცუმად და მესამესა დღესა
აღდგომად.

8. და მოხეგსენნეს სიტყუანი ესე.

9. და მიხიქცეს და (ხ)უთხრნეს სი-
ტყუანი ესე ათერთმეტთა მათ 'და'
სხუათა ყოველთა.

18

10. ხოლო (ხ)იყვნეს მაგდანელი
მარიამ და იოჰანა და მარიამ იაკო-
ბისი და სხუანი მათთანანი², (ხ)უ-
თხრობდეს მოციქულთა ამას.

11. და (ხ)უჩდეს სიტყუანი მათნი
ვითარცა სიჩქურისანი მათ წინაშე და
არა ხრწმენა მათი. |

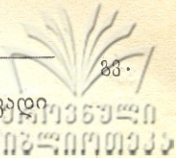
19

12. 'ხოლო პეტრე აღდგა და მირ'-
ბიოდა საფლავად. და შთა(ხ)ხედა და
იხილნა ტილონი იგი ხოლო მდებარენი
და წარვიდა თჳსაგან და და(ხ)უკრდა
საქმ³ ესე.

13. და აჰა ორნი მათგანნი³ მივი-
დოდეს მასვე დღესა შინა დაბასა, რო-
მელი (ხ)შორავს⁴ იერუსალ³შსა ას სა-
მეოც უტევან, | 'რომლისაჲ სახელი
ემმაოხ'.

20

¹ ხელნაწერიში: შაბათა(ს)ა. ² ხელნაწ.: მათთანნი. ³ ხელნაწ.: მათგანი. ⁴ იკითხვ: შორავს (უმარცვლო უ-თი).

83.

14. და ესენი ზრახვიდეს ურთიერთას ყოვლისა მისთჳს, რომელი ხიქმნა.

15. და ხიყო ზრახვასა მას მათსა და გამოძიებასა და თავადი იესუ მიხე-ახლა მათ და თანა-ხუვიდოდა.

16. ხოლო თუალნი მათნი შეპყრობილ ხიყვნეს, რაათა ვერ იცნან იგი. |

21

17. 'და' ხრქუა მათ: რაჲ არიან სიტყუანი ეგე, რომელთა ჰიცილობთ ურთიერთას სლვასა შინა და ხართ თქუენ მწუხარე?

18. მიხუგო ერთმან, რომლისა სახელი კლეჴპა, და ხრქუა მას: შენ ხოლო მწირ ხარ იერუსალჴმს და არა ხუწყი, რაჲ-ესე ხიქმნა მას შინა | ამათ დღეთა.

22

19. და მან ხ(რ)ქუა მათ; რომელი? ხოლო მათ (ხ)რქუეს: იესუჲსთჳს ნაზორეველისა, რომელი (ხ)იყო კაცი წინაწარმეტყუელ, ძლიერ საქმითა და სიტყუთა მისითა წინაშე ღმრთისა და ყოვლისა ერისა.

23

20. ვითარ-იგი მი(ხ)ცეს მღვდელთ მოძღუართა და მთავართა ჩუენთა | საშ-ჯელსა სიკუდილისასა და ჯუარს-(ხ)აცუეს იგი.

21. ხოლო ჩუენ (ხ)უესავთ, ვითარმედ იგია, რომელმან იჴსნეს ისრაჴლი. და ამას ყოველსა თანა ესე მესამჴ დღჴ არს, ვინაფთჳნ ესე (ხ)იქმნა.

22. არამედ დედათაცა ვიეთმე ჩუენგანთა დამაკრვეს ჩუენ, ვითარ მივიდეს იგინი ცისკარს საფლავსა მას.

24

23. და არა პოვეს | გუამი იგი მისი. მოვიდეს და თქუეს, ვითარმედ ხილვაჲ-ცა ანგელოზთაჲ იხილეს, რომელთა ხრქუეს მათ, ვითარმედ: ცხოველ არს იგი.

24. და მი-ვინმე-ვიდეს ჩუენგანნი საფლავად და პოვეს ეგრე, ვითარცა დე-

დათა მათ თქუეს, ხოლო იგი თავადი ვერ იხილეს.

25

25. ხოლო მან ხრქუა მათ: | 'ჴ უცნობელნო და მ'ძიმენო გულითა სარწმუნოებისათჳს ყოველსა ზედა, რომელსა ხიტყოდეს წინაწარმეტყუელნი.

26. ანუ არა ესრჴთ ჯერ-ხიყო ვნებად ქრისტჴსა და შესლვად დიდებასა თჳსსა?

26

27. და იწყო მოსმსითგან და წინაწარმეტყუელთა და გამოხუთარგმა | [ნებდა მათ ყოველ] 'თაგან' წიგნთა მისთჳს.

28. და მი(ხ)ეახლნეს დაბასა მას, ვიდრეცა მივიდოდეს¹, ხოლო თავადმან მიზიჴ-ყო (ხ)უშორესად-რე წარსლვად.

27

29. იგინი (ხ)აიძულებდეს² მას და (ხ)ეტყოდეს: და(ხ)ადგერ³ ჩუენ თანა, რამეთუ მწუხარ არს და მიდრეკილ არს დღჴ. და შევიდა დადგრომად | მათ თანა.

30. და ხიყო ინაგით-ჯდომასა მა[ს] მისსა მათ თანა, მოიღო პური, აკურთხა და განტეხა და მიხცემდა მათ.

31. ხოლო მათ თუალნი მათინი განხეხუნეს და იცნეს[ს] იგი და თავადი მიხეთარა მათგან.

28

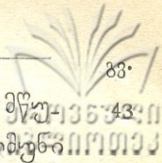
32. და იგინი ხიტყოდეს ურთიერთას: ანუ არ(ა) | გული ჩუენი განჭურვებულ (ხ)იყო ჩუენ შოვრის, ვითარ-იგი მეტყოდა ჩუენ გზასა ზედა და ვითარ-იგი გამოგუთარგმანებდა ჩუენ წიგნთა?

33. და აღდგეს მასვე ჟამსა შინა და მო(ხ)იქცეს იერუსალჴმდ და პოვნეს კრებულად (ა)თერთმეტნი იგი და სხუანი მათთანანი. |

29

34. 'და' (ხ)იტყო 'დ'ეს, ვითარმ'ედ': ნანდჴლვე აღდგა უფალი და (ხ)ეჩუენა-სიმონს.

¹ ხელნაწერში: მივიდ'ეს ² „ზ“ ამოფხვილია. ფოტოსურათზე მისი კვალი ძლივს ჩანს. ³ „ზ“ ამოფხვილია და სიტყვა გაწყვეტილია.

83.

(დღე)სა ახუსებასა მწუხრი «ნათელი მხიარული»-ლა წართქუან; ხითქუას |
39 ფსალმუნნი (რმთ) «ხუგალობდით უფალსა გალობითა ახლითა, ქებაჲ მისი ეკლესიასა წმიდათასა¹».

სახარებაჲ იოჰანწს თავისაგანი (20, 19—25)

19. (დ)ა ხიყო მწუხრ დღჳ იგი ერთ-შაბათთაჲ და კარნი იგი დაკსულ ხიყვენს, სადა-იგი (ბ)იყვენს მოწაფენი დამალულ შიშისათჳს ჰურიათაჲსა. მოჭიდა იესუ, დადგა შო(ვ)რის მათსა და ხრქუა მათ: მშულობაჲ თქუენ თანა!

40 20. და ესე ვითარცა თქუა, | (ბ)უჩუენნა მათ ჳელნი და გუერდიცა თჳსი. განხარეს მოწაფეთა, იხილეს რა უფალი.

21. (ბ)რქუა მათ მეორედ იესუ: მშულობაჲ თქუენ თანა! ვითარცა მომაგლინა მე მამამან, მეცა წარგავლინებ თქუენ.

22. და ესე რა თქუა, შთა(ბ)გერა და ხრქუა მათ: (მ)ი'ღეთ სული წმიდაჲ. |

41 23. უკუეთუ ვიეთინიმე მიხუტვენეთ ცო(დ)ვანი, მი(ბ)ეტვენენ; უკუეთუ რომელთანი (მ)ე(ბ)იპყრნეთ, შეპყრობილ (ბ)იყვენენ.

24. ხოლო თომა, (ე)რთი იგი ათორმეტთაგანი, რომელსა (ბ)ერქუა მარჩბივ, არა ხიყო მათ თანა, რასჟამს-იგი მოვიდა იესუ. |

42 25. ხ(უ)თხრობდეს მას მოწაფენი: (ე)იხილეთ უფალი. ხოლო მან (ბ)რქუა მ[ათ]: უკუეთუ არა ვი(ხი)ლო ჳელთა მისთა ს(ა)ხწ იგი სამჳულთა(ჲ) და დახუდვა თითი ჩემი სახესა მას ფ(ე)რჯთასა და დახუდვა ჳელი ჩემი გუე(რდ)სა მისსა, არასადა მრწმენეს. |

დღესა ახუსებისა ზატიკსა მწუხრი ს(ა) (...)სა ჟამსა ფსალმუნნი 43:11
რმთ: «ხუგალობდით უფალსა გალობითა ახლითა, ქებაჲ მისი ეკლესიასა წმიდათასა».

სახარებაჲ იოჰანწს თავისაგანი (20, 26—31)

26. და შემდგომად რვისა დღისა კულად (ბ)იყვენს მოწაფენი ერთსა ადგილსა და თომაცა მათ თანა. შევიდა იესუ კართა კსულთა და დადგა შოგორის მათსა და (ბ)რქუა მათ: მშულობაჲ თქუენ თანა! |

27. მერმე ხრქუა თომას: მოყვენ თითნი შენი აქა და იხილენ ჳელნი ჩემნი, და მოყავ ჳელი შენი და და(ბ)დეგ გუერდსა ჩემსა და ნუ ურწმუნო ხიქმნები, არამედ გრწმენინ!

28. მიხუგო თომა და (ბ)რქუა მას: უფალი ჩემი და ღმერთი ჩემი!

29. (ბ)რქუა მას იესუ: რამეთუ მიხილე მე და გრწმენ(ა), | ნეტარ ხიყვენენ, რომელთა არა ხუეხილგო და ხურწმენენ. 45

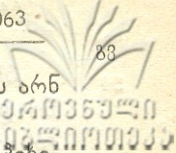
30. მრავალნი სხუანიცა სასწაულნი ქმნნა იესუ წინაშე მოწაფეთა მისთა, რომელ არა დაწერილ არიან წიგნსა ამას.

31. ხოლო ესე დახიწერა, რადთა გრწმენეს, რამეთუ იესუ ქრისტე² არს ძჳ ღმრთისაჲ და რადთა გრწმენეს და ცხოვრებაჲ გაქუნდეს სახ(ე)ლითა მისითა. |

გალატელთა მიმართ წიგნი სამოციქ(უ)ლოჲ პავლწსი (6, 14—18) 46

14. ხოლო ჩემდა ნუ ხიყოფინ სიქადულ, გარნა ჯუართა უფლისა ჩუე-

¹ ხელნაწერი: წმიდა. ² ხელნაწ.: ქ.ს.

33.

ნისა იესუ ქრისტესითა, რომლისათჳს სოფელი ჩემდა ჯუარს-ცუმულ არს და მე სოფლისა.

15. არცა წინადაცუეთილებაა რაჲ არს და არცა წინადაუცუეთილება¹, არამედ (ა)ხალი დაბადებული |

47

16. და რომელნი წესსა მას ზედა ხეგნენ, მშჳდობაჲ მათ ზედა და წყალობაჲ და ისრაჲლსა ზედა ღმრთისასა.

17. ამიერითგან შრომას ნუგინ შემამთხუვენ მე, რამეთუ მე ვნებანი იგი უფლისა იესუჲს(ნი) გორცთა შინა ჩემთა მიტჳრთვან.

18. მაღლი უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესი სულისა თქუენისა (თა)ნა, ძმანო. ამენ. |

სახარებაჲ მათჳს თავისაჲ (24, 29—35)

48

29. მეყსეულად შემდგომად ჳირისა მის მათ დღეთაჲსა მჳჲ დაზნელდეს და მთოვარემან არა გამოხცეს ნათელი თჳსი და ვარსკულაჲნი გარდამოცჳვენ ზეცით და ძალნი ცათანი შეჳიძრნენ.

49

30. და მაშინ გამოჩნდეს ნიში ძისა (კ)აცისაჲ ცათა შინა | რა მაშინ ჳეტყებდენ² ყოველნი ტოჳმნი ქუეყანისანი და იხილონ ძჲ კაცისაჲ მომავალი ღრუბელთა თანა ცისათა ძალითა და დიდებითა დიდითა.

31. და წარაჲლინნეს³ ანგელოზნი თჳსნი ნესტუთა დიდითა და შეკრიბნეს რჩეულნი მისნი ოთხთაგან ქართა | კრიდითგან ცისაჲთ⁴ ვიდრე კიდედ მისი.

50

32. ხოლო ლედჳსაგან ისწავეთ იგავი ესე: ვითარცა-იგი რასჳამს რტონი მისნი დაჩუნიან და ფურცელი გამო-

ვალნ, ხუწყოდეთ, რამეთუ ახლოს არნ ზაფხული.

33. ეგრეცა თქუენ: რასჳამს ჳინილოთ ესე ყოველი, (ხ)უწყოდეთ⁵, რამეთუ ახლოს არს კართა ზედა. |

51

34. ამენ გეტჳჲ თქუენ, რამეთუ არა წარჳდეს ნათესავი ესე, ვიდრემდის არა ესე ყოველი ხიჳოს.

35. ცაჲ და ქუეყანაჲ წარჳდენ, ხოლო სიტყუანი ჩემნი არა წარჳდენ.

ჳრომელთა მიმართ წიგნი სამოციჳულოჲ პავლჳსი (15, 25—29)

25. აჲ ესერა მივალ იერუსალჲმდ მსახურებად წმიდა[დ],

26. რამეთუ ჯერ-იჩინა მაკედ'ონია¹ | და აქაიამინ² ჳიარება რაჲსმე ყოფად გლახაკთა მათთჳს წმიდათა, რომელნი არიან იერუსალჲმს;

52

27. ჯერ-იჩინეს და თანა-მდებცა არიან მათა. უკუეთუ სულიერთა მათთა (ხ)ეზიარნეს წარმართნი, თანახაც გორციელითაცა მსახურებად მათა.

28. [ე]'სე³ აღხუასრულო და დახუბეტქლო ნაყოფსა მას მათსა | და წარ'ვიდე თქუენ მიერ სპანიად.

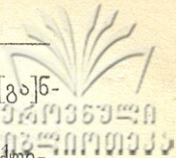
53

29. ესე უწყი მ[ე], მო]-რა-ვილოდი თქუენდა, სავ[ესებითა მით კურთხევითა ქრისტესითა მოვიდე.

სახარებაჲ ლუკაჲს თავისაგანი (12, 32 - 35)

32. ნუ გეწინინ მცირესა მაგას სამწყსოსა, რამეთუ სათნო-იყო მამამა[ნ] თქუენმან მოცემად [თქუენ]და⁶ სასუფეველი.

¹ ხელნაწერში: წინადაუცუეთილება. ² „ე“-ს თავი არ უჩანს. შეიძლება ი-დაც წავი-გვიკითხოთ: „ჳიტყებდენ“. ³ იკითხვ: წარაჲლინნეს (ხელნაწერში: წარაჲლნნეს). ⁴ „ხ“ სულ წაშლილია, „ე“-ს თავი არ უჩანს. ⁵ ხელნაწერში: დაქაიამან. ⁶ ხელნაწერში: [თქნ]და.

83

54

33. განყიდენტ მონა[გებნი] |(თქ)უნ-
ნი და 'მ'იხეციო (ქე)ელის საქმს. ყავო
(თ)აგისა თქუნისა (სა)ფასს, რომელი
არა დაძუელ(დეს), საუნ(ჯს) მოუკლებე-
ლი ცათა შინა, სადა იგი მპარაფი არა

მიჰეხების და არცა მლილ(მან) [გან-
რყუნის.

34. სადა(ცა) [პი]ყოს საფასს თქუნ-
ნი, [მ]უნცა ჰიყოს გული თქ(უ)ენი.

35. [პი]ყენედ წელი თქუნნი...

სანბეჯი ლექსიონარი

(ფონეტიკური)

ገጽ ፩ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ ጳጳሳዊ

ԵՕԳՍԻՆՅՈՒ ԺԻՎՆԱԲԷ
 ԿՆԺՈՒՇ ԺԻՎՆԱԲԷ
 ԾՆԻՆԷՆԻ ԿՆԻՇՈՒ ԾՆ
 ԺՕԳԵ ԺԻՎՆԱԲԷԻ
 ՕՇՆԻՆԻ ԲՆԱԿԻՇՈՒ
 ԾՇՆՆԻՆԻՆԻՇՆԻՇՆ
 ԵՆՆԷ ԿՆԻՇՆԱԲԷՆՈՒ
 ԻՆԻՇՆԱԲԷՆՆԻՇՆ
 ԾՇՆՆԱԲԷՆՆԱԲԷՆՆ
 ԾՇՆՆԱԲԷՆՆԱԲԷՆՆ
 ԾՇՆՆԱԲԷՆՆԱԲԷՆՆ
 ԾՇՆՆԱԲԷՆՆԱԲԷՆՆ

מס. 1000

1000
 פ'ט ו'פ'ט ו'פ'ט ו'פ'ט
 ו'פ'ט ו'פ'ט ו'פ'ט :

) 960910-0911616
 161 1000000000
 1000 1000000000
 1000 1000000000
 1000 1000000000
 1000 1000000000
 1000 1000000000
 1000 1000000000

Handwritten text in a medieval script, likely Hebrew or Aramaic, arranged in approximately 12 horizontal lines. The text is heavily obscured by dark ink smudges and stains, particularly on the right side of the page. The characters are bold and blocky, typical of medieval manuscripts.

מכון לארכיון
מכון ללימודים
מכון לתולדות

16

אֶת־בְּרִית־יְהוָה־עִבְדֵי־יְהוָה
 בְּהוֹרֵתֵי־עַל־יְהוָה
 [יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה
 יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה
 יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה
 יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה
 יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה
 יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה
 יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה
 יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה
 יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה
 יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה־יִשְׂרָאֵל־יְהוָה

.
 O' C' W' H' T' B' D' C' P' H' D' U' B'
 Q' A' D' O' F' I' A' O' F' T' B' Q' I' B' I' B' C'
 A' F' B' O' Y' B' A' H' I' N' G' F' A' H' T'
 O' T' I' N' G' U' L' B' A' F' T' E' H' C' B' C' A' T' A'
 A' C' O' B' C' D' C' I' C' A' F' O' A' H' I' I'
 Y' C' B' C' D' C' A' F' C' Y' C' D' T' I' G'
 A' H' I' I' C' I' B' T' A' F' T' O' F' D' T' O'
 T' H' T' I' O' A' I' I' D' O' D' C' :
 H' O' A' F' T' B' H' I' A' C' O' H' I' Y' I' U'
 Y' A' O' Y' I' B' I' N' G' I' B' I' B' I' B'
 A' T' I' N' A' F' I' C' B' C' H' I' U' I' : >

ԳՐԱԲԵՐՈՒ ԿՈՆՏԱԿՏԱՆԻ
 ԻՏՈՒՆԻՆԻ ԵՎ ԵՐԵՎԱՆԻ
 ՕՆԻՎԵՐՍԻՏԵՏԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
 ԵՎ ԵՐԵՎԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
 ԻՏՈՒՆԻՆԻ ԵՎ ԵՐԵՎԱՆԻ

ՕՒՆԻՎԵՐՍԻՏԵՏԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
 ԵՎ ԵՐԵՎԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ
 ԻՏՈՒՆԻՆԻ ԵՎ ԵՐԵՎԱՆԻ
 ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԵՎ ԵՐԵՎԱՆԻ
 ԻՏՈՒՆԻՆԻ ԵՎ ԵՐԵՎԱՆԻ

ሆነታዮቲኑኑርዕ ለታኑኑርዕ

ገባር ደገድ ስርዋኑኑኑኑኑ

ታርፍ ድርገደገኑኑኑኑኑ

ከገደድ ገደገደገኑኑኑኑኑ

ገደገደገኑኑኑኑኑኑኑ

ገደገደገኑኑኑኑኑኑኑኑኑ

ገደገደገኑኑኑኑኑኑኑኑኑኑ

ገደገደገኑኑኑኑኑኑኑኑኑኑ

ገደገደገኑኑኑኑኑኑኑኑኑኑ

ገደገደገኑኑኑኑኑኑኑኑኑኑ

ገደገደገኑኑኑኑኑኑኑኑኑኑ

ገደገደገኑኑኑኑኑኑኑኑኑኑ

ለግራጌ ጊርዝ ጽዕብ ጽዕብ
 ጊርዝ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ

ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ
 ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ ጽዕብ

1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...
 11. ...
 12. ...
 13. ...
 14. ...
 15. ...

Handwritten text in a stylized script, likely a religious or historical document. The text is arranged in approximately 10 lines across the page.

Decorative horizontal lines and additional handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a date.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

ԲՆՓՊՆԻ ԲԱՆԻՍԻՍ
 ՕՒՄ ԲԱՇԽԼՔԻՐԱՄԵՆ
 ՍԱԿՐԱՎՈՐԱՆՇԻՄ
 ԵՎ ԲԱՆԻՍԻՍ
 ԵՄԻՆԻՍԻՍ
 ՕՒՄ ԲԱՇԽԼՔԻՐԱՄԵՆ
 ՍԱԿՐԱՎՈՐԱՆՇԻՄ
 ԵՎ ԲԱՆԻՍԻՍ
 ԵՄԻՆԻՍԻՍ
 ՕՒՄ ԲԱՇԽԼՔԻՐԱՄԵՆ
 ՍԱԿՐԱՎՈՐԱՆՇԻՄ
 ԵՎ ԲԱՆԻՍԻՍ
 ԵՄԻՆԻՍԻՍ

ԲԱՆԻՍԻՍ ԵՄԻՆԻՍԻՍ
 ԵՎ ԲԱՆԻՍԻՍ ԵՄԻՆԻՍԻՍ
 ԵՎ ԲԱՆԻՍԻՍ ԵՄԻՆԻՍԻՍ

Handwritten text in Georgian script, likely a fragment from a manuscript. The text is arranged in approximately 12 lines, though the right edge is heavily damaged and irregular. The script is a traditional Georgian style, possibly from the 17th or 18th century. The fragment begins with a large initial letter 'O' in the top left corner. The text is mostly illegible due to significant staining and wear, but some words and characters are discernible. The fragment ends with a small circular mark containing the number '53' in the bottom right corner.

